

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE**

**FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

Institut politologických studií

Katedra bezpečnostních studií

**Diplomová práce**

**2014**

**Vít Masare**

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE**

**FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

Institut politologických studií

Katedra bezpečnostních studií

**Vít Masare**

**Moderní trendy městského rozvoje jako  
důležitá součást lidsko-bezpečnostní politiky  
urbánních prostor 21. století**

*Diplomová práce*

Praha 2014

Autor práce: **Bc. Vít Masare**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. RNDr. Nik Hynek, M.A., PgDip Res, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2014

## **Bibliografický záznam**

MASARE, Vít. *Moderní trendy městského rozvoje jako důležitá součást lidsko-bezpečnostní politiky urbánních prostor 21. století*. Praha, 2014. 84 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra bezpečnostních studií. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. RNDr. Nik Hynek, M.A., PgDip Res, Ph.D.

## **Abstrakt**

Tato studie má za cíl zodpovědět otázku do jaké míry představují progresivní trendy inkluzivně-participativního městského rozvoje, postavené na principu organického vnímání města-společnosti, z pohledu konceptu *lidské bezpečnosti* variantu levnější, účinné a dlouhodobé prevence proti násilí ve srovnání se spíše tradiční kontrolní a represivní reakcí pomocí bezpečnostních složek a jsou-li univerzálně aplikovatelné.

Jakým směrem se bude ubírat politika městského rozvoje, případně budování městské infrastruktury, má schopnost ovlivňovat bezpečnost a kvalitu života nadpoloviční většiny světové populace prakticky každý den. Nehledě na to jestli a jak jsou připraveny národní armády, jestli a kde dokáže získávat stát základní energetické suroviny či jak je stát připraven čelit případnému teroristickému útoku.

Použité příklady průlomové transformace společnosti, fyzického prostoru a bezpečnosti Bogoty za starostů Mockuse a Penalosy spolu s přenastavením rozvojových strategií New York City na základě reflexe globálně se šířícího diskurzu *urbanismu lidského měřítka a lidské bezpečnosti* ve městech za starosty Bloomberga ukazují, že při snaze o zvyšování celkové kvality života a minimalizace bezpečnostních hrozeb, které ohrožují obyvatele měst a města jako celek, je fyzická transformace prostoru za použití lidského měřítka, člověka, jednotlivce, chodce zásadní součástí komplexního evolučního procesu vytváření důvěry ve společnosti, sociálního kapitálu a institucionálních změn.

## **Abstract**

The aim of this research paper is to answer the question: to what measure, from the perspective of the *human security* concept, do the progressive participatory-inclusive trends of urban development, built on the principle of organic thinking about city-society, represent a cheaper, efficient and long-term preventive strategies to counter violence and insecurity compared to rather traditional control-repressive reaction using security forces and whether they are universally applicable.

The direction where the urban development agenda, eventually infrastructure building, will evolve has the capacity to influence everyday security and quality of life of more than half of the global population. No matter if and how the national armies are prepared, if and where can the state allocate basic energetic resources or how is the state ready to face eventual terrorist attack.

Presented examples of a breakthrough transformation of society, physical environment and security in Bogotá under the mayors Mockus and Penalosa together with the transformation of development strategies of New York City based on the reflection of the globally growing discourse of the *human scale urbanism* and *human security* in cities under mayor Bloomberg both demonstrate that in efforts to increase the comprehensive quality of life and to minimize security threats threatening urban populations and urbanities as a whole, the physical transformation using human scale, a human, an individual, a pedestrian is a key part of the evolutionary process that involves the renewal of mutual trust in society, social capital strengthening and institutional changes.

## **Klíčová slova**

lidská bezpečnost, městský rozvoj, Bogota, New York, veřejný prostor, Jacobs, Gehl, Penalosa, Mockus

## **Keywords**

human security, urban development, Bogotá, New York City, public spaces, Jacobs, Gehl, Penalosa, Mockus

**Rozsah práce:** 210 052 znaků

## **Prohlášení**

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 7.1. 2014

Vít Masare

## **Poděkování**

Na tomto místě bych rád poděkoval rodině za již skoro tři desetiletí výdrže, výchovy a podpory, přátelům, se kterými jediné to může mít smysl i dál, Radiu 1 za dlouhá léta psychické očisty, inspirace a naděje, Praze a Auto\*Matu za spoustu motivace, výzev a možností, Renatě Knýové za to, že mě naučila, jak překonat vlastní strach, Ivě Pohankové za alternativní energii, Udvarhélyi Tessze za mé definitivní nasměrování do srdce města, všem vyučujícím, kteří to se mnou kdy nemuseli mít lehké, ale i přesto to se mnou mysleli dobře, Jiřímu Vykoukalovi za stručné, jasné a výstižné vysvětlení, že tuhle školu mám chtít studovat, Jiřímu Rakovi za úctu k proměnlivé vlasti, za úctu k minulosti a poučení se z ní, Kryštofu Kozákovi a Janě Sehnálkové za objevení Ameriky a spousty dalších věcí, Avantgarde-Prague za seznámení a šanci, francouzským profesorkám Maliesky a Toupin-Guyot a jejich kolegům Richardovi a Menendezovi za úspěšný bojkot mých českých klišé, Dr. Šindeličovi z Bělehradu za rozvojovou pomoc, Kateřině Werkman za odhalení, že to, co se zdá být velké, může být ve skutečnosti ještě mnohem větší, Hrishabhu Sandilyovi a Takashi Hosodovi za dynamický východní rozhled, Niku Hynkovi za drive, systematickosti, důraz na spolupráci a pomoc při vedení této práce, Jakubu Končelíkovi, Filipu Lábovi, Tomáši Karáskovi a Petru Soukupovi za to, že díky nim mohu být na naší fakultu hrdý, AG-ENTovi za přizvání do Metropolitní ozvučné desky a konečně Martinovi, Milotě a Osamu z reSITE teamu za seznámení s NYC a Bogotou.





## PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

**Jméno řešitele:**

Bc. Vít Masare

**Vedoucí práce:**

PhDr. RNDr. Nik Hynek, M.A., PgDip Res, Ph.D.

**Název práce:**

Moderní trendy městského rozvoje jako důležitý komponent lidsko-bezpečnostní politiky urbánních prostor 21. století

**Zdůvodnění výběru tématu práce :**

Města jsou dnes domovem pro více než 70% světové populace a tento podíl stále stoupá. Ty největší megalopole počtem obyvatel mnohokrát předčí řadu států. Podobnými příklady jsou i Bogota a New York City, ve kterých došlo během posledních 15 let k opravdové revoluci, co se přístupu k městskému rozvoji týče. Tato města, která dříve proslula vysokou úrovní kriminality, dnes stojí v popředí jako progresivní případy aplikace moderních rozvojových trendů, a to i ve značně komplikovaném prostředí a velkém měřítku.

Nedílným cílem těchto trendů, které se šíří z měst Skandinávie a německy mluvících zemí vyspělé Evropy dál, je zlepšit bezpečnostní situaci prostředí. Dosavadní výzkumy, zabývající se primárně problematikou bezpečnostní politiky optikou států a státních organizací, poskytují dle mého názoru značně omezené možnosti zkoumat bezpečnostní politiky urbánních prostor. Zkoumané trendy navíc pomáhají formovat a přenášet zejména nestátní normotvorní aktéři, jako občanská sdružení, komunity a další zájmové skupiny. Domnívám se, že použití lidsko-bezpečnostního měřítka může lépe posoudit, do jaké míry jsou dané rozvojové trendy přínosné a jestli by je tedy měla sledovat i Praha.

Městským rozvojem a zkoumáním jeho aktuálních trendů se intenzivně zabývám jako člen iniciativy Auto\*Mat a vidím, že intenzivní osvěta je nutná a možná. Tento výzkum, jenž se zabývá mnohonásobně většími a složitějšími územními celky a transnacionálním aspektem jejich rozvoje, bych chtěl použít jako podkladový materiál pro vyjednávání o městském rozvoji Prahy tak, aby Praha minimálně na moderní trendy reagovala a neřídila se dále jen poznatky překonanými již dlouhá desetiletí jako se tomu děje nyní.

**Předpokládaný cíl:**

Cílem mé práce je pokusit se v rámci kombinace kvalitativního a kvantitativního výzkumu za pomoci dvou případových studií revolučních změn v rozvojové politice Bogoty a New York City odpovědět na otázku do jaké míry představují progresivní trendy inkluzivně-participativního městského rozvoje variantu levnější, účinné a dlouhodobé prevence oproti nákladnější a výsledkově sporné tradiční kontrole a represí pomocí bezpečnostních složek a jsou-li univerzálně aplikovatelné. Chtěl bych porovnat vývoj vnímání bezpečnosti občany v závislosti na intenzitě orientace města buďto na tradiční rozvoj kontrolně-represivních bezpečnostních složek nebo na inkluzivně-participativní městský rozvoj. Mojí hypotézou je, že se progresivní městské samosprávy přijímáním a aplikací udržitelně-inkluzivních trendů městského rozvoje, a jejich prostřednictvím i plošným zvyšováním kvality života, snaží účinně a, oproti dosavadní tradici založené na kontrole a represí, i relativně levně předcházet případné násilné reakci na zvyšující se sociální a ekonomickou nerovnost urbánního prostředí.

Závislá proměnná:

úroveň vnímané bezpečnosti občany v daném městě

Kontrolní proměnná:

úroveň kriminality v daném městě

Nezávislé proměnné:

náklady na kontrolně-represivní veřejné a soukromé bezpečnostní složky

náklady na investiční projekty zaměřené na inkluzivně-participativní městský rozvoj

**Základní charakteristika tématu:**

Současné udržitelně-inkluzivní trendy městského rozvoje se stávají stále důležitější součástí bezpečnostní politiky rostoucích měst. Je tomu tak v řadě měst Západní Evropy, Ameriky Severní a Jižní ale není tomu tak v Praze. Naše město se zmítá ve vakuu bez vize a jen s minimálními snahami o jakýkoliv koncepční rozvoj. Tato situace má mnoho důvodů a jako dobrou ji lze popisovat jen za naprosté absence srovnání s nejprogresivnějšími městy ze zahraničí.

Můj výzkum a analýza fenoménu moderních trendů městského rozvoje, jenž má právě takovým srovnáním se zahraniční špičkou být, se bude opírat o kanadské pojetí konceptu human security, kdy referenčním bodem výzkumu je jedinec a jeho vnímání bezpečnosti, respektive nedostatku bezpečnosti. Při zkoumání procesů odehrávajících se na úrovni města vycházím z předpokladu, že jevy odehrávající se ve městě závisí z valné většiny na rozhodnutí městské samosprávy a její vůle zabezpečit svým občanům v první řadě „freedom from fear“ a optimálně i „freedom from want“. Způsoby, jakými samosprávy rozhodují a kým se nechají ovlivňovat se však průběžně vyvíjí. V našem případě dochází k postupnému šíření a vylepšování mezinárodního know-how, které postupně řada nestátních a státních aktérů přivádí v život. K dosažení takového stavu dochází zejména demokratizací rozhodovacího procesu prostřednictvím zesílení občanské participace na nižší úrovni. Výsledkem je zaměření na zvyšování kvality života a tudíž v první řadě i lidské bezpečnosti jako prvotního indikátoru budoucího rozvoje.

Důležitými údaji pro můj výzkum je kvantitativní podpora jeho závěrů na základě dat o investicích do obou forem zvyšování bezpečnosti stejně jako statistiky o reálné úrovni kriminality, které poslouží jako kontrolní proměnná.

#### **Předpokládaná struktura práce a operacionalizace proměnných:**

Úvodní teoretická část práce se bude zabývat způsobem použití konceptu kanadské lidské bezpečnosti a jejími výhodami pro aplikaci na dané téma. Zaměřím se na roli nestátních aktérů a jejich přebírání části zodpovědnosti od státních orgánů.

Druhá část se konkrétně zaměří na případ revolučních změn v přístupu k rozvoji Bogoty, které se začaly odehrávat v polovině devadesátých let pod vlivem nových přímo volených starostů Mockuse a Penalosy. Bogota ukázala, že ani sebekomplikovanější prostředí v rozvojovém světě nemusí stát bokem a jsou to naopak jeho města, která mohou z nových rozvojových trendů potenciálně při svém rozvoji těžit nejvíce.

Část třetí provede podobnou analýzu vývoje v NYC, kde poslední mandát starosty Bloombaergera, během kterého byl adoptován ambiciózní PlaNYC – vize rozvoje a udržitelného růstu města – , přinesl zásadní změny v politice města, které je dnes považováno za nejmarkantnější příklad moderního velkoměsta zaměřeného na inkluzivní rozvoj s exemplární mírou participace komunit.

V další části se pokusím provést rozbor procesů, které vedou k postupnému transnacionálnímu šíření zkoumaných trendů. Jevy odehrávající se v Bogotě a New York City mají svůj předobraz v evropských politikách městského rozvoje, kde jako zdroj pozitivní „infekce“ slouží zejména kodaňská praxe sahající do sedmdesátých let, jež se intenzivně odráží v celé Skandinávii i mimo ni. Města Bogota a NYC toto šíření nových přístupů navíc vždy posunuly o několik stupňů dál a do dalších míst a zemí.

V závěru se pokusím odpovědět na výzkumnou otázku a zhodnotit specifika jednotlivých případových studií a v závislosti na to možnost aplikace zkoumaných trendů v dalších městech a místech.

Získaná data budou operacionalizována z individualisticko-idealistické pozice na základě intenzity analyzovaných jevů, aby ukázala případný přínos nových trendů zvyšování urbánní bezpečnosti. Nezávislé proměnné budou hodnoceny principem intenzity. Práce se bude opírat jak o primární, tak i o sekundární zdroje literatury.

### **Základní literatura:**

1. Drulák, P. a kol.: Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích, Praha - Portál (2008)
2. Hendl, J.: Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace, Praha – Portál (2005)
3. Creswell, J. W.: *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Traditions*, Thousand Oaks - Sage 2002
4. Axworthy, L.: Human security and global governance: Putting people first *Global Governance*; Jan-Mar 2001; 7, 1; Academic Research Library
5. Axworthy, L., Fallick, A., Ross, K.: *The Secure City*, The World Urban Forum 2006 - Vancouver Working Group Discussion Paper
6. Freedom From Fear in Urban Spaces: Discussion Paper, Human Security Research and Outreach Program, May 2006,  
[http://hscities.xplorex.com/sites/hscities/files/Freedom\\_From\\_Fear\\_in\\_Urban\\_Spaces\\_Discussion\\_Paper\\_English.pdf](http://hscities.xplorex.com/sites/hscities/files/Freedom_From_Fear_in_Urban_Spaces_Discussion_Paper_English.pdf). 30.5. 2012.
7. Human Security Research and Outreach Program, May 2006
8. Moser, C.: Urban Violence and Insecurity: An Introductory Roadmap in *Environment & Urbanization* 16.2, 2004,  
<http://www.urbantippingpoint.org/documents/UTP%20workshop%20Manchester%20November%202010%20-%20supporting%20documents/Background%20Reading/Moser%20-%20urban%20violence%20roadmap.pdf>. 30.5. 2012
9. Moser, C., Rodgers, D.: Change, Violence and Insecurity in Non-Conflict Situations, LSE Overseas Development Institute working paper 245, 2005,  
<http://www.brookings.edu/views/papers/200503moser.pdf>. 30.5. 2012
10. Quesada, C.: The People's police: Why the residents of Bogotá have come to love their police force, after years of suspicion and resentment, Inter-American Development Bank 2004,  
<http://www.iadb.org/idbamerica/index.cfm?thisid=2817>. 1.6. 2012.
11. PlaNYC, <http://www.nyc.gov/html/planyc2030/html/home/home.shtml>. 30.5. 2012.
12. Montezuma, R.: THE TRANSFORMATION OF BOGOTA, COLOMBIA, 1995-2000: INVESTING IN CITIZENSHIP AND URBAN MOBILITY, *Global Urban Development Volume 1 Issue 1 May 2005*,  
<http://www.globalurban.org/Issue1PIMag05/Montezuma%20PDF.pdf>. 1.6. 2012.
13. GEHL, J.: *Cities for people*, Washington : Island Press, 2010
14. UN HABITAT FOR A BETTER URBAN FUTURE,  
<http://www.unhabitat.org/categories.asp?catid=570>. , 30.5.2012.
15. Coaffee, J., O'Hare, P., Hawkesworth, M.: The Visibility of (In)security: The Aesthetics of Planning Urban Defences Against Terrorism
16. Coward, M.: Network-Centric Violence, Critical Infrastructure and the Urbanization of Security in Security dialogue Special issue on Urban Insecurities, Aug/Sep 2009
17. The Saragossa Manifesto on "Security, Democracy and Cities", 2006,  
[http://zaragoza2006.fesu.org/rubrique.php?id\\_rubrique=197&lang=en](http://zaragoza2006.fesu.org/rubrique.php?id_rubrique=197&lang=en). , 31.5. 2012.

# Obsah

<b>1</b>	<b>ÚVOD: VÝZNAM MĚST PRO LIDSKOU BEZPEČNOST 21. STOLETÍ.....</b>	<b>3</b>
<b>2</b>	<b>METODOLOGIE .....</b>	<b>10</b>
<b>3</b>	<b>Hlavní dynamiky a rizika současného městského rozvoje .....</b>	<b>11</b>
3.1	Změna politické geografie a globálního bezpečnostního prostředí .....	11
3.2	Bezprecedentně rychlá urbanizace .....	14
3.3	Stagnace a úpadek některých tradičních sídel.....	16
3.4	Nerovnoměrný ekonomický rozvoj a růst sociálního vyloučení městského obyvatelstva.....	17
3.4.1	<i>Dopady sociálního vyloučení na bezpečnost lidí ve městě.....</i>	<i>18</i>
3.4.2	<i>Prostorové projevy vyloučení: Sekuritizace veřejného prostoru a architektura strachu .....</i>	<i>21</i>
3.5	Vyvolané migrační toky a města .....	23
<b>4</b>	<b>Koncept lidské bezpečnosti a města.....</b>	<b>24</b>
4.1	Vznik a podstata konceptu.....	24
4.2	Přínos konceptu pro zkoumání městské bezpečnosti .....	27
4.3	Slabiny konceptu pro zkoumání městské bezpečnosti.....	31
<b>5</b>	<b>Koncept měst pro lidi .....</b>	<b>34</b>
5.1	Vznik a vývoj konceptu měst pro lidi .....	34
5.2	JANE JACOBS: DEATH AND LIFE OF GREAT AMERICAN CITIES, NEW YORK CITY 1961 .....	37
5.2.1	<i>Základní principy chápání dynamiky města.....</i>	<i>37</i>
5.2.2	<i>Křehká rozmanitost městského prostoru.....</i>	<i>38</i>
5.2.3	<i>Rizika dynamiky městského vývoje.....</i>	<i>41</i>
5.2.4	<i>Metody regenerace.....</i>	<i>41</i>
5.2.5	<i>Chodníky: Bezpečnost v nejmenším měřítku.....</i>	<i>43</i>
5.2.6	<i>Zásadní role veřejného sektoru.....</i>	<i>44</i>
5.3	JAN GEHL: CITIES FOR PEOPLE, KODAŇ 2010 .....	45
5.3.1	<i>Lidský rozměr jako univerzální výchozí bod .....</i>	<i>46</i>
5.3.2	<i>Pro živá, bezpečná, udržitelná a zdravá města.....</i>	<i>47</i>
5.3.3	<i>Znovudocení prostoru pro pěší – místa k setkávání .....</i>	<i>50</i>
5.3.4	<i>Důraz na města v rozvojovém světě.....</i>	<i>51</i>
5.4	Města pro lidi v rámci lidské bezpečnosti .....	52
<b>6</b>	<b>Průlom v rozvojovém světě – ANTANAS MOCKUS A ENRIQUE PENALOSA, BOGOTA, 1995-2003 .....</b>	<b>54</b>
6.1	Dva koncepty, společný cíl a dlouhodobá spolupráce: Snaha o změnu nejnebezpečnějšího města na světě .....	55
6.2	ANTANAS MOCKUS: Odmítnutí násilí a zločinu prostřednictvím morální reformy a institucionálních změn .....	56
6.3	ENRIQUE PENALOSA: Řešení sociální nerovnosti: Rovnost kvality života .....	60
6.4	Reakce Bogoty na městské výzvy 21. století optikou lidské bezpečnosti .....	64
<b>7</b>	<b>PLAN NYC 2030: ROZVOJOVÁ STRATEGIE NEW YORK CITY – MICHAEL BLOOMBERG, 2007 .....</b>	<b>66</b>
7.1	Z města zločinu metropolí udávající světové rozvojové trendy .....	68
7.2	MICHAEL BLOOMBERG: PLAN NYC 2030: Přetváření ulic, náměstí a veřejných parků procesem komunitní participace .....	71
7.3	Reakce New York City na městské výzvy 21. století optikou lidské bezpečnosti.....	74
<b>8</b>	<b>Proces šíření prvků lidské bezpečnosti v rámci globálního přejímání trendů udržitelného městského rozvoje.....</b>	<b>78</b>
<b>9</b>	<b>DISKUSE.....</b>	<b>81</b>
<b>10</b>	<b>ZÁVĚR .....</b>	<b>84</b>

<b>11</b>	<b>SUMMARY .....</b>	<b>89</b>
<b>12</b>	<b>POUŽITÁ LITERATURA .....</b>	<b>92</b>

*Vzdělávání je ta nejmocnější zbraň,  
kterou můžete použít, abyste změnili svět.  
Nelson Mandela*

## **1 Úvod: Význam měst pro lidskou bezpečnost 21. století**

V roce 2011 poprvé v historii lidská populace žila z více než poloviny ve městech. Prognózy UN HABITAT uvádějí, že do roku 2030 bude ve městech žít až 60 % obyvatel Země, kolem roku 2050 už dokonce dvě třetiny [UN HABITAT 2013: 25]. Urbanizující se společnost vytváří nové a stále větší nároky na správu daných územních celků a na zajištění základních životních podmínek pro jejich obyvatele. Mezi tyto esenciální požadavky, jejichž naplňováním by se měly zabývat příslušné veřejné administrativy, patří nepochybně i zajištění pocitu bezpečí, respektive minimalizace pocitu nebezpečí, ochrany před strachem v prostředí daného města.

Právo na vlastní bezpečí je jakožto *článek 3 Univerzální deklarace lidských práv OSN* zásadní hodnotou pro lidi po celém světě. Požadavek na zajištění maximálního pocitu vlastního každodenního bezpečí a ochrany před strachem by všude tam, kde je zájem na alespoň částečně demokratickém fungování státu a kde je politika alespoň teoreticky odrazem veřejného mínění, měl být základní součástí politiky státu. Až poté, co je tato základní hodnota zajištěna, může dojít na zájem celku, na zájem strategický či na zahraniční styky. Když politici, kteří se starají o každodenní bezpečnost obyvatel svého území, nezvládají svou roli, podlamují tak obecnou důvěru veřejnosti nejen v sebe samé, ale v systém jako celek. Deficit dobré veřejné správy na nejnižší – komunální úrovni pak vede i k nedůvěře v jakékoliv představitele na úrovních vyšších. Z toho důvodu je potřeba věnovat otázce *lidské bezpečnosti* ve městech a jejímu řešení z pohledu nejnižších složek veřejné správy značnou pozornost.

V bezpečnostním diskurzu, jenž se dlouhodobě zaměřuje zejména na otázky bezpečnosti národní, již řadu let rizika plynoucí z vojenských konfliktů a dalších klasických bezpečnostních hrozeb doplňují tzv. *hrozby nové*. Jejich terčem či potenciální obětí přitom často bývají přímo města či jejich obyvatele.

Vedle hrozeb vnějších jsou tu ale i hrozby vnitřní, každodenní. Poprvé byly tyto hrozby *lidské bezpečnosti* výrazněji identifikovány v průlomovém *Zprávě o lidském rozvoji (Human Development Reportu)* OSN z roku 1994 [UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM 1994: 22-29]. Mnohem víc lidí předčasně zemře na jiné důvody než v důsledku ozbrojených konfliktů. Mnohem běžnějšími a vážnějšími riziky pro lidský život jsou hlad, nemoci, environmentální změny, násilná kriminalita, ztráta domova, dopravní nehody, atd. [THAKUR 2004: 347-348]. Velká část světa čelí spíše než mezistátním válkám hrozbám souvisejícím s každodenním fungováním obyčejných lidí v prostoru, ve kterém žijí. V případě ozbrojených konfliktů se dnes až v 90 % všech ozbrojených konfliktů jedná o konflikty vnitrostátní [*Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives* 2007: 11]. Vnitrostátní ozbrojené konflikty se buď přímo ve městech odehrávají nebo jsou pro ně města klíčovými strategickými body.

Celá řada měst, která oficiálně ve stavu ozbrojeného konfliktu nejsou, již dnes nezvládá svým obyvatelům zajistit byť jen základní veřejnou bezpečnost před násilím, natož pak dobrou kvalitu života. S měnícím se vnějším prostředím, na které městská správa nestíhá reagovat, se tento stav jedinečně zhoršuje. Víc a víc lidí tak končí v prostředí neformálních, nezabezpečených osídlení – typicky slumů – ve městech a jejich nejbližším okolí [*Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives* 2007: 10].

Z hlediska jednotlivce je mnohem větší šance dojít k fyzické újmě neschopností veřejné správy zaručit dodržování zákona, pořádku a ochrany kvality života na vlastním území než na základě neschopnosti státu bránit vlastní hranice před útoky ze zahraničí [Ibid. 11]. Tradiční vnímání bezpečnosti jako bezpečnosti národní přitom v intenzitě zájmu favorizuje armádu a bezpečnostní složky a odvádí mnohde potřebné veřejné peníze z oblasti socio-ekonomického rozvoje. Ta má přitom fakticky mnohem větší dopad na bezpečnost a blahobyt lidí, potažmo lidský a sociální kapitál daného státu [THAKUR 2004: 347-348].

Jakým směrem se bude ubírat politika městského rozvoje, případně budování městské infrastruktury, má schopnost ovlivňovat bezpečnost a kvalitu života nadpoloviční většiny světové populace prakticky každý den. Nehledě na to jestli a jak jsou připraveny národní armády, jestli a kde dokáže získávat stát základní energetické suroviny či jak je stát připraven čelit případnému teroristickému útoku.

Podle lidsko-bezpečnostního konceptu *svoboda od strachu (freedom from fear)* je jedním z hlavních faktorů ovlivňujících bezpečnost jednotlivce a komunity násilí, kterému musí čelit. Na rozdíl od dřívějších mezistátních konfliktů je pro 21. století násilí ve městech podobně typické jako rostoucí urbanizace světové populace. Jeho fyzické projevy ve městech mohou mít řadu podob, které lze obecně kategorizovat dle převažujícího druhu příčin na násilí politické, institucionální, ekonomické a sociální. Vyjma jeho jednotlivých fyzických projevů existují neméně závažné projevy strukturální. Ty mají typicky podobu dlouhodobého procesu systémově nastaveného a systémem tolerovaného zneužívání, diskriminace, nerovnosti či nespravedlnosti [MOSER 2004: 5-6].

Ve městech, kde zuří otevřený ozbrojený konflikt dnes žije z celosvětového hlediska jen minimum lidí. Existují však města jako kolumbijský Medellín, kam se otevřený vojenský konflikt nebo povstání z venkova přesunul, urbanizoval, a existují tu vedle sebe jak paramilitární bojůvky, tak typicky městské gangy [*Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives* 2007: 36]. Mnohem více lidí než v prostředí ozbrojených konfliktů žije ve městech, kde veřejná bezpečnost funguje špatně nebo nefunguje vůbec. Často se jedná i o města, která se ze skončeného ozbrojeného konfliktu vzpamatovávají. S ohledem na statistiky násilných hrozeb pro populaci největších měst a slumů je třeba zaměřit pozornost právě na snižování rizika fyzického a strukturálního násilí mimo formální ozbrojené konflikty. Oběťmi městského násilí jsou často převážně mladiství. [Ibid. 11, 17].

Při dlouhodobě neměnné situaci se pro místní populace stává násilí běžnou součástí života a lidé se k němu stávají neteční, přijímají jej jako normu [MOSER 2004: 6 a DAVIS D. 2007: 19]. Násilnosti jsou v takových prostředích sice méně akutní, než v prostředí otevřeného konfliktu, ale rozdíl v počtu obětí nemusí být ve finále až tak velký, ba naopak. Úroveň každodenního násilí ve velkoměstech jako je brazilské Rio de Janeiro, jihoafrický Johannesburg nebo pakistánské Karáčí se vyrovná těm nejhorším ozbrojeným konfliktům dneška.<sup>1</sup> Rovněž použití vojenských zbraní ve městských střetech smazává často dílčí rozdíly mezi potíráním organizovaného zločinu a válečným konfliktem.

Násilí ve městech je jak jedním z důsledků transformace městské správy a prostorové organizace v důsledku vnější dynamiky, tak i jejím katalyzátorem. Vedle své

---

<sup>1</sup> V Rio de Janeiru vzrostl mezi lety 1970 a 2000 trojnásobně počet vražd, v Sao Paulu



provázanosti se strukturální dynamikou systému městské aglomerace je násilí podobně spjaté rovněž se soupeřením zájmů a mocenskými vztahy mezi jednotlivými místními sociálními skupinami [MOSER a RODGERS 2005: 21-26]. Je hluboce podmíněné komplexním fungováním dané společnosti a kvalitou života v ní. Z toho důvodu je počet obětí na životech v rámci daného města pouze jedním z řady indikátorů, které by se v zájmu zlepšování lidské bezpečnosti měly sledovat.

Mnohde je jako zamýšlené řešení městského násilí vyslána do ulic místo policie samotná armáda. Opačnou tendencí je potom komplexní zlepšování fungování městské správy, zavádění inovativních policejních technik a stále větší zapojování rozvojových metod, zvyšování kvality života a zlepšování životního prostředí. Ideálně pak spolupráce všech těchto nesilových přístupů. Děje se tak čím dál tím víc i v podmínkách postkonfliktního *peacebuildingu* a obnovy, kde stále větší množství dřívějších úkolů armádních složek přebírá civilní sektor [ABRAHAMSEN, HUBERT a WILLIAMS 2009: 364].

Ačkoliv v dnešním globalizovaném světě určují politickou moc primárně ekonomické ukazatele, a ty vytvářejí zejména města, která jsou středobodem investic, obchodu, komunikace, komerce, výroby a produkce [BARBER 2013 a LEWIS 2007: 22 a MOSER a RODGERS 2005: 27 a ABRAHAMSEN, HUBERT a WILLIAMS 2009: 363], mají administrativy na úrovni státu většinou zásadně odlišné vnímání bezpečnosti a bezpečnostních priorit než administrativy na úrovni města. Bezpečnostní potřeby a nástroje k jejich dosahování se v případě měst a států často zásadně liší.

Vláda, prezident či monarcha řeší bezpečnost globální, mezinárodní, celostátní, vlastní komunikaci se zahraničními subjekty, či základní principy fungování vnitro-bezpečnostních složek. Referenčním objektem státních orgánů je z logiky věci primárně území uvnitř státních hranic, případně celostátní institucionální systém a jeho fungování v rámci společnosti jako celku. O drobnější a detailnější potenciální referenční oblasti se mají za úkol starat jednotlivé systémové instituce. Mezi představiteli státu a jednotlivými jím spravovanými podmnožinami existují ve srovnání s městem a oblastí jeho působnosti přirozeně větší bariéry, větší komunikační a mocenská vzdálenost a ve výsledku tedy méně efektivní výměna informací, respektive kapacita k řešení společných problémů. Města a jejich obyvatelé k sobě mají jednoduše blíže [BARBER, 2013]. Ilustrativní je v tomto případě vnímání důležitosti rozličných správních rezortů. Jestliže na úrovni státní se jako silové rezorty uvádějí typicky rezorty obrany, zahraničí, případně vnitra, v oblasti městské správy jsou za silové za standardních mírových

podmínek uváděny vedle nezbytných financí o poznání mírumilovnější a méně bezpečnostní rezorty územního plánování či dopravy, rezorty zaměřené na kvalitu života a služeb obyvatel. I městská bezpečnost je většinou chápána jako policejní dohled na stabilitu městského ekosystému a kvalitu života obyvatel spíše než dohled na suverenitu města a jeho hranic.

V otázce každodenní (ne)bezpečnosti, jejích důsledků a reakcí na ni dnes města hrají zásadní roli, podle některých lidí i možná větší než dosud dominantní státy [BODY-GENDROT 2000: 230, BARBER 2013 a AXWORTHY, FALLICK a ROSS 2005: 4]. Zároveň se zdá, že se městská (ne)bezpečnost začíná stávat zásadním politickým tématem. Proto stojí za to se jí věnovat důkladněji. Podobně jako řada jiných bezpečnostních agend hrozí navíc i otázka městské bezpečnosti nadměrnou sekuritizací a šířením diskurzu strachu jako prostředku k prosazení iracionálních opatření a uplatnění partikulárních zájmů na úkor zájmů veřejných.

Města jako objekt sociální analýzy, výjimečné koncentrace lidí a jevů generují mnohé extrémy. Vedle produkce těch nejlepších inovací a řešení přitahují i jejich nejhorší protipóly. Množství rozhodnutí, která se přijímají v rámci správy města spolu s množstvím lidí, kteří se na správě podílí, způsobuje, že se často přijímají namísto progresivních řešení problémů „řešení“ již stokrát obehnaná, byť objektivně neúčinná či vyloženě kontraproduktivní, jejichž cílem možná ani skutečné řešení problému nemusí být. I proto je nutná velká pozornost a zdravá skepse, když je v rámci rozhodování městské správy vznesena otázka nebezpečnosti a nutnosti aplikace konkrétních bezpečnostních politik [ABRAHAMSEN, HUBERT a WILLIAMS 2009: 364-365]. Tato politika sama může mít velký hmatatelný dopad na prostor, ve kterém žijeme, pracujeme či ve kterém se vzájemně socializujeme. Může tak pod záminkou přehnaně sekuritizovaného tématu ovlivňovat de facto celý náš život.

Agendy bezpečnostní politiky pochází často z dílny bezpečnostních složek, soukromých bezpečnostních agentur, či dokonce z kruhů napojených na výrobce a prodejce bezpečnostní techniky. Přířimými příjemci těchto opatření ale po jejich eventuální aplikaci do veřejného prostoru budou nejen bezpečnostní profesionálové, ale především celá široká veřejnost. Z celospolečenského hlediska přitom mohou být přijatá opatření často vnímána úplně jinak – mnohem kontroverzněji – než jak je vnímají jejich proponenti. I kdyby byla z pohledu bezpečnostních složek sebevíc efektivní, mohou některá řešení v konkrétních kontextech vyvolávat u veřejnosti pocit strachu, podezření, paranoi, exkluze či nebezpečí. Často mohou být také vnímána jako nekoncepční

„lepení“ dílčího problému za současného zanedbávání širších celospolečenských rámců a strukturálních příčin. I v souvislosti s šířením étosu lidské bezpečnosti zejména v nestátním prostředí, je tato kritika čím dál tím větší. I přes svou proklamovanou primární snahu chránit vlastní obyvatelstvo, tím jak reaguje na hrozbu eventuálního útoku, může veřejná správa často a dlouhodobě terorizovat své obyvatele mnohem víc než případný útočník-terorista svým jednorázovým útokem proti veřejné sféře [COAFFEE, O'HARE, HAWKESWORTH 2009: 507].

Bezpečnostní otázky, jakožto otázky společenského fungování povětšinou nejsou zodpověditelné použitím přímé kauzality. Identifikované hrozby neplují v prostoru izolovaně, ale jsou navázané na komplikovanou síť dílčích předpokladů. Aplikací řešení „A“ na vyřešení problému „B“ možná odstraním na chvíli samotné „B“, ale jen minimálně změním komplexní síť předpokladů, která v rámci společnosti existenci „B“ vytváří, či přímo ospravedlňuje. Je pak jedině logické, že se problém „B“ po chvíli v prostoru objeví znova byť možná v lehce obměněné, ale pravděpodobně posílené podobě.

Kulturní geografie a teorie architektury vnímají městskou krajinu jako text na čtení. Text, který v sobě skrývá potenciálně celou škálu interpretací ve vztahu k nebezpečí, konfliktu či sociální nerovnosti tak, jak jsou vepsány v kultuře, která krajinu formovala. Na základě post-moderních a post-strukturálních teorií se krajina stává médiem, kde se formují a reprodukují sociální vztahy a procesy. Krajiny jsou formovány politikou a mohou být čteny jako text, jenž odhaluje symbolickou důležitost jejich konstitutivních prvků. Samotná architektura a fyzické prostředí mají podle některých teoretiků rovněž kapacitu přenášet spektrum dominantních ideologií, čímž potenciálně ilustrují, jak je konkrétní společnost skrze své hodnotové rámce materiálně vepsána do prostoru [Ibid.: 493].

Dle teorie environmentálního determinismu, prostředí, ve kterém žijeme, jeho fungování, ale i fyzická podoba, architektura či design mají sílu usměrňovat fungování a rozvoj společnosti. Kvalita a způsoby fungování životního prostředí často zásadně přispívají k inkluzi nebo exkluzi konkrétních sociálních skupin v daných prostorách [TOUŠEK 2007: 1-7]. Ovlivňují i životní zkušenost konkrétních jedinců.

Z bezpečnostního hlediska zbudovaná forma potenciálně disponuje silou podmiňovat nové formy subjektivity tím, jak si subjekty internalizují strach skrz prostorové vnímání identity a (ne)bezpečnosti [COAFFEE, O'HARE, HAWKESWORTH 2009: 493].

Takové prostředí, které umožňuje diverzitu sociálních skupin a jejich alespoň minimální

bezkonfliktní kontakt při výkonu každodenních činností ve sdíleném veřejném prostoru, podporuje meziskupinovou toleranci a již od úrovně nejmenšího možného konfliktu snižuje riziko konfliktu vyššího řádu. Naopak prostředí homogenní, v blízkosti nebo na hranici prostředí rozmanitého často vykazuje vyšší míru předsudků vůči různým formám jinakosti, které samo u sebe nemá, ale vnímá je jako cizí elementy zprostředkovaně odjinud [WESSEL 2009: 8-15].

Úkolem městských administrativ není budovat budovy, čtvrti či (bezpečnostní) infrastrukturu. Jejich primárním úkolem je starat se o metastrukturu města, blaho v životě svých obyvatel. Všech obyvatel nehledě na národnost, ekonomickou, etnickou či sociální příslušnost. Mají usilovat o to, aby v daném městě žili lidé rádi a chtěli své město společně rozvíjet a budovat. Pokud se ve městě rodí nové děti a starosta dokáže napomoci jejich výchově ve vlastním městě za lepších podmínek, než jaké měly jejich rodiče, je starostou úspěšným [GLAESER 2011: 9]. A to i kdyby se jeho město celkově zmenšovalo. Těžko lze však to samé říct o starostovi, který zajistí, že ve městě, kde se spíše než bezpečnost značně zhoršuje kvalita života, budou po celém jeho území nainstalovány bezpečnostní kamery.

Touto studií bych chtěl porovnat vývoj vnímání bezpečnosti občany v závislosti na intenzitě orientace města buďto na tradiční rozvoj kontrolně-reaktivních bezpečnostních složek státu nebo na inkluzivně-participativní městský rozvoj zaměřený na posilování místního sociálního kapitálu. Teoretickými východisky jsou pro můj výzkum jednak koncept *lidské bezpečnosti (human security)*, který se vyvinul v prostředí bezpečnostních a rozvojových studií zejména od poloviny devadesátých let dvacátého století, a zároveň koncept *měst pro lidi*, který se formuje od šedesátých let v prostředí zejména městských studií a urbanismu.

Cílem práce je zodpovědět otázku, do jaké míry představují progresivní trendy inkluzivně-participativního městského rozvoje, postavené na principu organického vnímání města – společnosti, z pohledu konceptu *lidské bezpečnosti* variantu levnější, účinné a dlouhodobé prevence proti násilí ve srovnání se spíše tradiční kontrolní a represivní reakcí pomocí bezpečnostních složek a jsou-li univerzálně aplikovatelné.

Svou studii opírám o dvě jednopřípadové studie proměny kolumbijské Bogoty od poloviny devadesátých let, respektive změny hodnotového nastavení New York City, které jasně artikuloval v roce 2007 přijatý plán dlouhodobého rozvoje města. Tyto studie doplňuje i kapitola věnovaná sledování procesu šíření analyzovaných myšlenek městského rozvoje zaměřeného na lidi a kvalitu jejich života.

## 2 Metodologie

Pro zodpovězení mé výzkumné otázky jsem z důvodu komplexnosti tématu zvolil interpretativní metodologickou simultánní triangulaci kvalitativního výzkumu, podpořeného kvantitativním zkoumáním intenzity převážně nestatistických empirických dat [HENDL 2005: 60-63, 149-150, 277]. Výzkum je založen jak na primárních, tak na sekundárních zdrojích literatury. Studii otevírá úvodní část, kde řeším otázku významu měst pro studium bezpečnosti v 21. století. Po následné metodologické sekci se dále věnuji exploraci zkoumaného bezpečnostního prostředí, jeho hlavním současným dynamikám a rizikům předpokládaného budoucího vývoje. Dvě kapitoly zaměřené na analýzu konceptů lidské bezpečnosti a měst pro lidi představují dva teoretické přístupy, které mi slouží jako primární teoretické východisko výzkumu. V kapitole věnované lidské bezpečnosti hodnotím klady a zápory použití tohoto konceptu na výzkum s dvojnásobným referenčním bodem jednotlivce a města. Kapitola tematizovaná konceptem měst pro lidi prezentuje dva hlavní teoretické vstupy do diskuze tohoto tématu, přístup Jane Jacobs a Jana Gehla, které od sebe dělí fakticky padesát let vývoje. Zároveň také odhaluje vývoj, jakým se koncept měst pro lidi během desetiletí od jeho první významnější artikulace dosud vyvíjel. Nekomparativní analýza dvou případových studií radikálních změn v procesu rozvoje Bogoty a progresivního strategického nastavení dlouhodobého rozvoje New York City, které zkoumají zda a jakým způsobem se nové trendy propisují do reality zkoumaných měst, ukazuje možnosti uplatnění použitých konceptů v nejméně pravděpodobném prostředí extrémního společenského rozkladu, násilí a občanské války a naopak v prostředí mimo-konfliktního města, které stojí tradičně na špici neo-liberálního globálního ekonomického rozvoje [DRULÁK 2008: 39-42]. Tuto analýzu doplňuje kapitola věnovaná sledování procesu šíření sledovaných postmodernistických trendů v rámci epistemologických společenství, které se městským rozvojem zabývá. Zvolené případové studie městského rozvoje a související bezpečnostní situace v kolumbijské Bogotě a americkém New York City podle mého názoru jednak reprezentují příklady z dvou odlišných prostředí světa rozvojového a světa vyspělého, zároveň představují také případy měst, kde optika lidské bezpečnosti začala být v uplynulých dvou desetiletích vážně akceptována jako podstatná část diskurzu zaměřeného na správu, plánování a rozvoj města a zajištění bezpečnosti jeho

obyvatel. V případě Bogoty zkoumám zejména reálné změny z hlediska *lidské bezpečnosti*, které byly ve městě aplikovány a jsou na nich vidět konkrétní výsledky, v případě New York City se zabývám zejména procesem transformace hodnotového nastavení města s ohledem na *lidskou bezpečnost*, který byl artikulován přijatým plánem dlouhodobého strategického rozvoje. Analýza procesu přenosu know-how je podstatná z důvodu pochopení globální provázanosti zkoumaných přístupů a jejich postupného šíření a zdokonalování v prostřední formálních i neformálních mezinárodních sítí. V diskuzi, která následující po obou jednopřípadových studiích a kapitole o procesu šíření zkoumaných trendů, provádím srovnání poznatků z obou případových studií. Závěrečná kapitola shrnuje poznatky z celého výzkumu a jejich vztah k úvodní výzkumné otázce.

### **3 Hlavní dynamiky a rizika současného městského rozvoje**

#### **3.1 Změna politické geografie a globálního bezpečnostního prostředí**

Ačkoliv se problémy měst mohou zdát příliš lokálními, proces globalizace způsobuje výskyt typově podobných problémů týkajících se měst na celém světě. Řada dnešních měst svým počtem obyvatel předčí řadu světových států, například starosta Mexiko City s jeho 20 miliony obyvatel vykonává správu nad více lidmi než 75 % států světa [*Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives* 2007: 9]. Ve světě, kde více jak polovina a někde i mnohem více lidí sdílí omezený, hustě osídlený prostor měst tak dochází k zásadní koncentraci aktivit a procesů do měst, vzájemně ekonomicky a komunikačně provázaných uzlových bodů na mapě globalizovaného světa.

Zásadně se proměňuje jak politická geografie, tak globální bezpečnostní prostředí. Uzlové body, města nejenže jsou prostředím častého výskytu konfliktů a problémů, ale rovněž i prostředím vzniku a vývoje inovativních společenských řešení [ABRAHAMSEN, HUBERT a WILLIAMS 2009: 363, COWARD 2009: 409-415, MOSER a RODGERS: 27]. Jejich adaptací a aplikací je možné řešit mimo jiné řadu problémů jiných měst a míst [GLAESER 2011: 1-10, BRENNAN-GALVIN 2002].

Obdobně jako státy mezi sebou i jednotlivá města a aliance měst komunikují navzájem a vytváří partnerské svazky na různých úrovních. Od úrovně regionální, přes úroveň celostátní až po úroveň mezinárodní. Přímě města mezi sebou, ne státy, si vyměňují know-how a vytvářejí strategická partnerství, kterými řeší nejen lokální, ale často i regionální či globální otázky. Podobně i organizovaný zločin nedbá na státní hranice a vytváří sítě, jejichž lokálními centry jsou právě města.

Zajímavým rysem těchto mezinárodních meziměstských aliancí je, že jednotlivé členy zpravidla nerozdělují vzájemné hranice ani spolu zásadněji geopoliticky nesoupeří a nerozděluje je ani potenciálně rovněž konfliktní tematika výměny zboží a služeb, respektive geo-ekonomického soupeření. Řada strukturálních hrozeb typu klimatických změn, šíření nemocí, rozvojových trendů, či rizika terorismu města naopak sdílí a snaží se jim čelit ať již jsou jejich obyvatelé jakékoliv národnosti či náboženství. Tím spíše, že města z kapacitních důvodů řeší mnohdy své hrozby právě tím nejpřízemnějším a nejpragmatičtější pohledem zdola [BARBER 2013]. Namísto sporů o území, suverenitu, surovinové či energetické dodávky jsou jejich tématy kooperace, sdílení know-how a snaha o maximalizaci vzájemného zisku v podobě odhalení nových rozvojových možností a strategií jak společným hrozbám čelit. Podobnost společných hrozeb občas překoná i takové rozepře, které by spolupráci na úrovni národní, případně státní učinily nemožnou.<sup>2</sup>

---

<sup>2</sup> Během války v bývalé Jugoslávii například tři města Tuzla (Bosna a Hercegovina), Osijek (Chorvatsko) a Novi Sad (Srbsko) spolupracovala s občanskými sdruženími s cílem ochránit a zachovat jejich multietnickou společnost. Po válce tato tři města přispěla na lokální úrovni mírovému procesu podepsáním „Protokolu na podporu mezi-etnické tolerance“ [*Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives* 2007: 87]. Podobně funguje od roku 2005 i Municipal Alliance for Peace (MAP) na Blízkém východě. V rámci ní vznikla spolupracující síť třiceti jedna izraelských a palestinských starostů, do níž jsou zapojeny i municipality z dalších sedmnácti zemí a řada mezinárodních organizací jako Rozvojový program OSN (United Nations Development Program, UNDP), Program lidských sídel OSN (United Nations Human Settlement Program, UN-HABITAT), Spojená města a místní samosprávy (United Cities and Local Governments, UCLG). Fungování celé sítě zajišťuje mediátor v podobě Asociace nizozemských měst. I zde je společným cílem prosazování míru prostřednictvím sdílení rozvojového know-how [KNIP 2007: 104-105]. V roce 2007 vytvořila aliance MAP společnou GIS aplikaci (Global Information Service, služby na zpracování elektronických dat) sloužící ke zlepšení řešení společných environmentálních otázek partnerských měst. Součástí projektu bylo i vytvoření personální kapacity na správu a rozvoj tohoto systému. Celosvětová organizace UCLG, tzv. „Spojené národy měst“ má pro podporu takovýchto vztahů a prevence násilí vlastní Výbor městské diplomacie. Podobně funguje i Cities Alliance, která sdružuje města a rozvojové organizace, které se zaměřují na projekty na rozvoj kvality života ve slumech

V půlce roku 2012 vznikla z iniciativy UN-HABITAT během *Světového městského fóra (World Urban Forum)* v Neapoli aliance *Global Network on Safer Cities (GNSC)*. Tato nová aliance je unikátní svým zaměřením explicitně na otázky městské bezpečnosti. Navazuje na od roku 1996 existující Safer Cities programu UN-HABITAT [UN HABITAT 1996]. Ten se zaměřoval dlouhou dobu zejména na sběr pozitivních příkladů rozvoje městské bezpečnosti a jejich experimentální aplikaci zejména v afrických zemích. Respektu nové alianci přidává výčet jejích členů. Zasedání prvního setkání Řídícího výboru *GNSC* se zúčastnili například starosta Los Angeles, exstarosta Mexico City, starosta Bogoty, starostka Houstonu, starostové Beirutu, Johannesburgu, Abidjanu či bezpečnostní tajemník Sao Paula [UNHABITAT.ORG 2013].

Podobným způsobem působí v rámci *Evropské unie Evropské fórum o městské bezpečnosti (EFUS)* [EFUS 2013] či celosvětová aliance měst *C40 Cities*, která sdružuje již přes 50 z největších měst světa, která se společně snaží spolupracovat v aplikaci opatření na snížení vlastní environmentální zátěže a posílení environmentální odolnosti [C40 CITIES 2005]. Její bývalý předseda, ex-starosta NYC a filantrop Michael Bloomberg navíc po skončení svého mandátu založil poradenskou agenturu *Bloomberg Associates*, která by měla bez nároku na honorář (placena bude svým zakladatelem) poskytovat poradenství v oblasti rozvoje městům po celém světě [BARBARO 2013].

Tradiční vnímání bezpečnosti městských prostor bylo vždy spojeno především s bezpečností veřejnou, fungováním a nastavením práce policejních sborů, prevencí a potíráním násilné a majetkové trestné činnosti v konkrétním místním území. S rostoucím významem měst v rámci celosvětového systému, globalizací spojenou s digitální revolucí a mnohem intenzivnější provázaností jednotlivých uzlů, než tomu bylo kdy dřív, roste na významu vztah bezpečnosti městské a bezpečnosti národní. V době, kdy se národní bezpečnost vedle ochrany hranic konvenčními vojenskými prostředky věnuje podobně i monitorování a regulaci toku kapitálu, lidí a informací na trasách mezi jednotlivými uzly se města stávají klíčovými místy pro bezpečnostní aktivity a intervence. Právě v nich a kvůli nim se vyvíjí nové policejní techniky sledování, vyhodnocování rizik a práce s daty [BRENNAN-GALVIN 2002].

Síť celosvětových uzlů aktivit a jejich vzájemných vztahů se rozšiřuje daleko nad rámec pouhého počtu světových vlád. Na dění v rámci státu má rostoucí význam dění v jednotlivých městech. V rámci nadnárodních komunikačních sítí se dění ve městech



jednoho státu může intenzivně odrážet v dění ve městě na opačné straně planety. Opačným směrem jsou to zase minimálně zejména městské populace, ve kterých doléhají dopady globálních, regionálních a lokálních společenských procesů na nejvíce lidí, a kde je rovněž nejvíce lidí schopných společně vygenerovat odpovídající reakci a eventuální řešení sdílených problémů.

Městské administrativy jsou na rozdíl od vlád natolik územně blízké své spravované společnosti, že jejich neodmyslitelným bezpečnostním úkolem je zabývat se bezpečností jednotlivých svých obyvatel. Komunální političtí lídři mají mnohem větší schopnost než lídři celostátní vytvářet si vazby na lidi, jejichž životní prostředí spravují. Mohou mnohem flexibilněji reagovat na aktuální společenské potřeby a podporovat růst místního sociálního kapitálu. V prostředích nedůvěry, konfliktu nebo post-konfliktní obnovy je taková pružná komunikace mezi veřejností a jejich lídry potřeba nejvíce. Právě respektovaní místní lídři mohou být hlavními tahouny politických, sociálních a ekonomických iniciativ posilujících sociální kohezi a nenásilné soužití odlišných skupin obyvatel. Lidé vzeší ze spravovaného prostředí potom budou mimo jiné i ve vyšších úrovních administrativy rozhodovat například o bezpečnosti státní nebo mezinárodní. Podobně i u lokálních politických lídrů, starostů a radních je velká pravděpodobnost, že budou následně pokračovat i na vyšších úrovních politiky [BUSH 2004: 22].

To, v jakém a jak bezpečném prostředí sami každý den žijí, nepochybně bude hrát vliv na jejich hodnotové rámce, priority a následné rozhodování. Výsledkem je tedy kromě řady možností, kterými města v otázkách lidské bezpečnosti disponují i riziko opačné: možnost politizace násilí, prorůstání politiky a zločinu zdola a souvisejícího vzestupu soukromých bezpečnostních služeb, respektive privatizace bezpečnosti jako zásadní hrozby pro bezpečnostní stabilitu státu [MOSER 2004: 9].

### **3.2 *Bezprecedentně rychlá urbanizace***

Lidé žijí ve městech již několik tisíc let. Současné tempo urbanizace však nemá obdoby. Lidstvu trvalo 10 000 let dosáhnout první miliardy měšťanů, na posun ze tří na čtyři miliardy mu ale bude stačit pouhých 15 let. Pakliže Evropa pamatuje nevídanou urbanizaci způsobenou rozmachem a šířením průmyslové revoluce, mnohé regiony dnes zažívají urbanizaci, která svým tempem evropskou zkušenost mnohonásobně převyšuje.

Londýn v roce 1910 byl sedmkrát větší než v roce 1800. Nicméně například bangladéšská Dháka narostla až třicet sedmkrát ze 400 000 obyvatel v roce 1950 na skoro 15 milionů v roce 2013 [*Freedom From Fear in Urban Spaces: Discussion Paper 2006: 5* a KOTKIN 2013]. Podobně i konžská Kinshasa či nigerijský Lagos zaznamenaly od roku 1950 takřka čtyřicetnásobný nárůst populace [DAVIS M. 2007: 2]. Jestliže na počátku 19. století žily ve městech pouhá 3% světové populace, na začátku století dvacátého to bylo stále pouze 13 %, kolem roku 1950 stále méně než 30 %, od té doby se však počet lidí ve městech zečtyřnásobil a představuje zmiňovanou více než polovinu světové populace. Nárůst populace ve městech výrazně převyšuje nárůst populace venkovské [*Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives 2007: 11*]. U té se navíc očekává začátek jejího poklesu od roku 2015. V současnosti se až 90 % veškerého městského růstu odehrává v rozvojových zemích a prognózy hovoří až o zdvojnásobení městské populace Asie a Afriky mezi lety 2000 a 2030 [UN-HABITAT 2006: 4-5]. V roce 2030 by městská populace v dnešních rozvojových zemích měla představovat až 81% celého lidstva [ABRAHAMSEN, HUBERT a WILLIAMS 2009: 363]. Novinkou je rovněž růst megaměst s populací přesahující osm milionů lidí, ba dokonce vznik rozsáhlých městských konglomerací – hyperměst s populací okolo dvaceti milionů lidí [Ibid.: 364]. Zajímavý je fakt, že až 60% nárůstu městské populace v rozvojových zemích je způsoben přirozeným přírůstkem a 20% připojováním původně venkovských osídlení ke stávajícímu městu. Migrace z venkova do měst tedy nemá na samotný městský růst až tak enormní vliv jako demografický vývoj a plošné rozrůstání měst [UN-HABITAT 2013: 25].

Růst měst sekundárně generuje rostoucí nároky na veřejnou správu, veřejnou infrastrukturu, její údržbu, na veřejné služby a jejich distribuci. Jedním z nejcitlivějších indikátorů udržitelného rozvoje je v takovém prostředí mimo jiné i bezpečnost v dopravě. Podle údajů Světové zdravotnické organizace (WHO) zemře denně po světě průměrně 3 400 lidí jako oběti dopravních nehod. Za rok pak celkové číslo dosahuje na 1,24 milionu obětí, což představuje nejčastější příčinu předčasného úmrtí u lidí ve věku 15-30 let. Polovinu z tohoto počtu tvoří chodci a cyklisté sražení automobilem [WHO 2013]. Podle statistiky uveřejněné v Human Development Reportu z roku 1994 tehdy dopravní nehody v rozvojových zemích stály až za 50% všech předčasných úmrtí [UNDP 1994: 31].

### **3.3 Stagnace a úpadek některých tradičních sídel**

Podobně jako je v některých regionech a městech katalyzátorem změn rychlý růst počtu obyvatel, v jiných, často tradičních průmyslových městských sídlech dochází naopak k dynamice opačné, ke stagnaci, eventuálně dokonce k úpadku daných čtvrtí, měst a regionů.

Ačkoliv důvody stagnace a úpadku jsou podobně jako u růstu komplexní a specifické pro každé konkrétní místo, tento jev je často spojen s restrukturalizací lokální ekonomiky a postupným ekonomickým útlumem. Stále aktuálněji se také jedná o reakci na demografický vývoj v populaci. Velmi často dochází v jedné z prvních fází k prostorovému přelivu populace z vyhasínajících center do periferních a satelitních oblastí [UN-HABITAT 2013: 6, 26]. Zejména mladí a vzdělaní lidé z ekonomicky upadajících čtvrtí, měst či dokonce celých regionů odcházejí za lepšími podmínkami jinam [MAIER 2013].

V evropském případě bude dále klesající porodnost a celkové stárnutí populace. Jediným zdrojem populačního růst v Evropě v příštích desetiletích bude jedině příliv migrantů ze zahraničí. Ten se nicméně v důsledku ekonomické krize v posledních letech zpomalil a v rozvinutých zemích dnes dosahuje průměrně pouze hodnoty 1,7%. V řadě zemí se zároveň zejména s rostoucí nezaměstnaností a z toho vyplývajícími jevy populismu a nacionalismu začínají objevovat snahy o regulaci imigrace [UN-HABITAT 2013: 28].

Dnešní města, ať už se smršťují nebo rostou, již nepotřebují a nebudou potřebovat řadu budov, ploch a zařízení, které dnes existují a jejichž původní funkce aktuálně pozbyla významu. Začalo to továrními areály, kolejišti na nádražích a kasárnami. Zřejmě budou následovat obchodní prostory, a tam, kde dochází k úbytku populace také byty. Tento jev posilují i procesy jako privatizace a demontáž sociálního státu, jak ji zažívá třeba Nizozemsko, kde dnes zůstala spousta prázdných kancelářských budov, ale také zdravotnických zařízení, či objektů dříve patřících systému sociální péče, dokonce i kostelů. Využití těchto objektů souvisí s prostředky, jimiž města disponují pro jejich údržbu a obnovu a s využitím energie, která již byla dříve vložena do jejich napojení na infrastrukturní systémy.

S procesem smršťováním potřeb veřejných prostorů a privatizací souvisí smršťování ekonomických možností veřejných rozpočtů. Propast mezi potřebnými prostředky, jejich efektivitou a jejich dostupností v rozpočtech se dále vyhrotí, pokud městské plochy rostou, a přitom jsou jiné městské plochy opouštěny. Infrastruktury

v opouštěných územích – komunikace, technické sítě a zařízení nebo občanské vybavení – zůstávají bez užitku a do nových ploch se musí budovat infrastruktury nové. Mít firmu, nebo dokonce bydlet vedle napůl nebo zcela pustých domů či areálů není moc příjemné, a tak se, pokud nedojde k nastartování procesu regenerace dané lokality, postupně vylidní a zdevastují celé čtvrti [MAIER 2013]. Nejviditelnějším symbolem tohoto procesu je dnešní Detroit, podobné příklady se dají nicméně najít na mnoha místech po celém světě.

### **3.4 Nerovnoměrný ekonomický rozvoj a růst sociálního vyloučení městského obyvatelstva**

Za nejzřetelnější formu sociální exkluze ve městech je obecně bráno prostorové vyloučení části obyvatel [TOUŠEK 2007: 14]. Obyvatelé slumů, zhruba jedna miliarda lidí, dnes představují až třetinu celosvětové městské populace [*Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives* 2007: 9]. Do roku 2030 by se jejich počet měl zdvojnásobit [Ibid.:25]. Současná rapidní světová urbanizace je ve většině částí světa také urbanizací chudoby [ABRAHAMSEN, HUBERT a WILLIAMS 2009: 367]. Data z Latinské Ameriky ukazují, že až 64 % lidí žijících v regionu pod hranicí chudoby žije v tamějších městech, nejčastěji v sociálně vyloučených komunitách, ve slumech [UN-HABITAT 2006: 4-5]. Pro chudé lidi je odchod z venkova do města šancí, jak zlepšit své životní podmínky, města nabízí mnohem více pracovních příležitostí než venkov [GLAESER 2011: 70]. V případě bezpečnostně destabilizovaných zemí je za hrozícího konfliktu koncentrace lidí ve velkých městech často bezpečnějším prostředím než prostředí malých měst či venkovská izolace [*Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives* 2007: 20].

Chudoba nicméně není stigma, ale pouhý stav vyjadřující aktuální ekonomickou situaci jednotlivce. V neoliberalním světě, řízeném do značné míry trhem, je přitom člověk ve stavu chudoby často subjektem marginalizace ze strany dominantních společenských vrstev. Mnohem více než chudoba je to právě marginalizace, či různé formy exkluze, které se stávají příčinou projevů různých forem násilí a poklesu bezpečnosti [MOSER 2004: 8].

### 3.4.1 Dopady sociálního vyloučení na bezpečnost lidí ve městě

Důsledky sociálního vyloučení osob, které ve městech vedou velmi často k prostorové segregaci, vytváření slumů, ghett a nebezpečných míst spolu s ekonomickými jevy jako je nezaměstnanost, chudoba a neformální finanční styky vytvářejí kritické podmínky pro každodenní život.

Rozhodně nelze podporovat mýtus, že jsou obyvatelé sociálně deprivovaných míst z vlastní podstaty nebezpeční a násilní. Ačkoliv k takovému přesvědčení často svádí populistické výroky řady veřejných představitelů a pro mediální zkratku je taková kauzalita jako stvořená. Z nějakým způsobem znevýhodněného prostředí vzešla celá řada lidí, kteří se i přes svůj původ nebo často také právě díky němu dokázali stát elitami většinové společnosti. Řada studií prokazuje, že sociálně patologické jevy a násilnosti, ke kterým dochází v sociálně vyloučených lokalitách, vznikají i přes kumulaci jednotlivých rizikových faktorů, které vedou k jejich propuknutí, zejména na základě kombinace širokého spektra příčin strukturálních [MOSER 2004: 8], takových, které mohli jednotliví příslušníci vyloučených skupin sami jen těžko ovlivnit. I motivace, důvody, či zázemí konkrétních pachatelů násilí a trestných činů se většinou velmi liší [JUTERSONKE, MUGGAH a RODGERS 2009: 374].

Celospolečenské efekty porušování zákona lidmi z marginalizovaných skupin jsou v drtivé většině případů nicotné ve srovnání s kriminalitou páchanou lidmi se zázemím ve většinové společnosti. Takové zázemí jednak poskytuje mnohem větší kapacitu, moc a prostředky pro páchání celospolečenských škod a hlavně mnohem větší motivací k porušování zákona v rozsahu v mnohém překračujícím zajištění vlastního přežití. Jestli něco naopak marginalizované obyvatele měst opravdu spojuje, pak to, že jsou to oni, kdo je mnohem víc, než příslušníci většinové společnosti každý den exponován nebezpečí a zločinu [LEMANSKI 2012: 63], a že jsou to často právě oni, kdo je nejvíc postižen negativními dopady intervencí většinové společnosti typu „válka proti zločinu“, „válka proti drogám“, „válka proti terorismu“, asanace území či rozhodnutími o velkých územně-rozvojových záměrech [JUTERSONKE, MUGGAH a RODGERS 2009: 374].

Je třeba aktivně řešit a zmírňovat mnohde existující objektivní hrozby ve vyloučených lokalitách. Často nefunkční veřejná bezpečnost, diskriminace, nezaměstnanost, riziko šíření nemocí, znečištění životního prostředí, celková deprivace či stigmatizace ze strany dominantní společnosti, tomu všemu a mnoha jiným

problémům čelí jejich obyvatelé. Je ale také nutné důkladně rozlišovat mezi strukturálními příčinami, spouštěcími rizikovými faktory a symptomy problémů.

Eventuální zvýšená přítomnost organizovaného zločinu, gangů či dalších skupinových sociálně-patologických jevů není ani ve vyloučených lokalitách o nic víc přirozená, než jinde. Jedná se naopak o projevy vyvolané řadou hlubších důvodů. To, že k těmto projevům ve společnosti dochází, je často spíš než pouhým patologickým jevem hodným systémové represe symptomem špatného fungování systému samotného. Důkazem, že systém nezvládá minimálně část vlastní společnosti integrovat. Tyto strukturální problémy je potřeba aktivně pojmenovávat a ideálně spolu s dotčenou komunitou řešit [MOSER a MCILWAIN 2006: 89-112].

Vnímání sociálně patologických jevů ve společnosti buď jako přirozené součásti společnosti nebo jako podmíněného jevu reflektuje tradiční rozpor kriminologického a medicínského přístupu. Jak již naznačují samotné perspektivy vnímání problémů jakožto problému přirozeného a vyvolaného, jedině přístup bio-medicínský ze samé své podstaty hledá a nabízí perspektivu dlouhodobého zlepšení nebo stabilizace. Přístup kriminologický naopak konzervativně trestá, stigmatizuje a izoluje podezřelé, čímž prohlubuje existující společenské bariéry aniž by hledal nové cesty, jak doposavad neměnnou, celkově kritizovanou situaci zkusit zlepšit.

Ačkoliv jsou to, ve srovnání s převažující majetkovou trestnou činností ve čtvrtích bohatších, právě nejvíce prostorově segregované čtvrti nízkopříjmových center a marginalizovaných periferií, kde se statisticky vyskytuje nejvyšší míra násilných trestných činů [MOSER a RODGERS 2005: 27], existující příklady sociálně vyloučených lokalit s relativně nízkou mírou kriminality a fungující veřejnou bezpečností<sup>3</sup> dokazují, že pouhá místní kombinace krize, urbanizace a snižování státních nákladů na bezpečnost nedokáže vysvětlit dynamiku lokálního městského násilí.

Jak ukazuje mimo jiné i výzkum prováděný v Sao Paulu, městě s jednou z nejvyšších úrovní sociální stratifikace na světě, mezi chudobou, socio-ekonomickou nerovností a rostoucím násilím přitom ani neexistuje přímá kauzální souvislost.<sup>4</sup>

<sup>3</sup> Například slumy s fungujícím *community policingem* v Bogotě či Bombaji [QUESADA 2004, GLAESER 2011: 107].

<sup>4</sup> Důvodem k násilnostem je i v Sao Paulu komplexní kombinace rizikových faktorů v jejichž středu stojí v tomto případě často nefunkční nebo nedůvěryhodný a vůči chudým zpolitizovaný systém justice [ABRAHAMSEN, HUBERT a WILLIAMS 2009: 367-368].

Důkazy z mnoha měst po celém světě ukazují, že policie často v sociálně vyloučených komunitách používá standardně nepřiměřenou sílu jako například mučení, či mimozákonná zabití podezřelých bez soudního procesu [*Freedom From Fear in Urban Spaces: Discussion Paper 2006: 8*]. Nevybíravé způsoby vynucování zákona a pořádku ze strany bezpečnostních složek se vedle jejich přímé spolupráce s místním podsvětím a vedle diskriminačního cílení jejich zátahů na minority, mladistvé a marginalizované skupiny stávají jedním z hlavních faktorů, které samy existující problémy zvětšují tím, jak zejména prohlubují již existující propast nedůvěry mezi marginalizovanými komunitami a státem [*Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives 2007: 27*]. Ve chvíli, kdy veřejná bezpečnost ztrácí dále na důvěryhodnosti a spolehlivosti, státní monopol k užití násilí se rozpadá a na jeho místo přichází na jedné straně soukromé bezpečnostní služby pro bohaté a neformální ozbrojené skupiny, milice, domobrany, či gangy na straně druhé. Takový vývoj vytváří další hranice mezi bohatstvím a chudobou a dále tím destabilizuje místní bezpečnostní situaci.

Represivní zásahy policie a armády hluboké strukturální socio-ekonomické příčiny adresovaných problémů nijak neřeší. Mohou sice v krátkodobém horizontu dosáhnout svého dílčího cíle, dočasného ovládnutí prostoru nebo uvěznění velkého počtu podezřelých, z dlouhodobého hlediska se jim ale neformální struktury, které lidem nabízí navíc i nějakou (byť zločinnou) perspektivu podaří často spíše modernizovat [ABRAHAMSEN, HUBERT a WILLIAMS 2009: 368 a JUTERSONKE, MUGGAH a RODGERS 2009: 374, 384 a *Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives 2007: 27*]. Uvolněný prostor po aktuálně zadržených zaplní jiní nebo mladší generace. Represivní zásah bezpečnostních složek jim sám o sobě žádnou lepší perspektivu a zapojení do společnosti než na straně organizovaného zločinu nepřinesl.

Naopak, takováto de facto klasifikace území jako nebezpečných zón a tudíž jejich negativní stigmatizace, nejen že proces úpadku urychluje, může však někdy vést až k nuceným vystěhováním a vyvlastňováním, která kromě toho, že jsou v rozporu se základními lidskými právy, tvoří jedno z největších nebezpečí pro obyvatele vyloučených slumů<sup>5</sup> [Ibid.: 37]. Jenom mezi lety 1995 a 2005 bylo po celém světě

---

<sup>5</sup> Například v Bombaji městská správa od roku 2004 do roku 2006 ve snaze získat půdu pro stavební projekty nechala zapálit celé oblasti slumů a jejich obyvatele nechala násilně vyhánět s výsledkem nuceného přesídlení až 400 000 lidí.

podle dostupných statistik násilně vystěhováno přes 10 milionů lidí. Čísla absolutní jsou pravděpodobně ještě větší [DU PLESSIS 2007: 38].<sup>6</sup>

Podobně jako u jiných procesů spojených s násilím na civilním obyvatelstvu se i v tomto případě jedná o jev, který má disproporčně vysoký dopad na ženy, děti, či další marginalizované skupiny obyvatel. Jedná se přitom o poměrně častý nástroj používaný k etnickým či politickým čistkám<sup>7</sup> či jako nástroj nátlaku vůči přistěhovaleckým a uprchlickým komunitám [HAMMAR 2007: 40].

Klíčovou potřebou je z pohledu lidské bezpečnosti zejména v takovýchto oblastech namísto potlačování symptomů problémů zajištění fungování dobré a respektované samosprávy v prostředí funkční a inkluzivní veřejné bezpečnosti.

### **3.4.2 Prostorové projevy vyloučení: Sekuritizace veřejného prostoru a architektura strachu**

Typickým průvodním jevem narůstajících problémů veřejné bezpečnosti je vznik pouze formálně veřejných městských prostorů. Do nich může v relativním bezpečí vkročit pouze člověk, který je zadobře s místním neveřejným garantem bezpečnosti [ABRAHAMSEN, HUBERT a WILLIAMS 2009: 367].

Monopolu na násilí v prostoru, jenž byl zanechán oficiálními složkami napospas, se mohou ujmout v lepším případě organizace typu sousedské hlídky, potenciálně a obecně pravděpodobněji však spíše těžko kontrolovatelné ozbrojené skupiny jako soukromé bezpečnostní agentury, ozbrojené milice, či gangy.

Extrémním, byť ne ojedinělým, příkladem tržní sekuritizace veřejného prostoru a úpadku veřejné bezpečnosti jsou případy, kdy si dokonce sama policie platí služby

---

<sup>6</sup> Dopad takových vystěhování na rodiny a komunity je tvrdý a hluboce traumatizující. Rodinný majetek je často buďto poškozen nebo zničen, podmínky a prostředky nutné k práci a obživě jsou ztraceny nebo značně oslabeny, dojde k přetrhání sociálních vazeb. Rodiny, či celé komunity přijdou o dosavad alespoň nějakou stabilitu a perspektivu životních podmínek. Postižení mají najednou zásadně ztíženu dostupnost základních služeb a infrastruktury. To vše za podmínek násilného tlaku, kterým jsou lidé nuceni k tomu, aby podmínky nastalé změny akceptovali [DU PLESSIS 2007: 38].

<sup>7</sup> V Zimbabwe v roce 2005 použil pod záminkou „nastolení pořádku a boje proti špině“ režim prezidenta Mugabeho násilné vystěhování a likvidaci městských sídel až 700 000 lidí jako trest za to, že obyvatelé měst podporovali politickou opozici. Vystěhovaným nebylo zajištěno náhradní bydlení a výsledkem celé obří operace byl bezprecedentní nárůst bezdomovectví, chudoby a zhoršení potravinové, zdravotní a bezpečnostní situace obyvatel.



soukromých bezpečnostních služeb, aby tak ochránila vlastní policejní stanice. Ten nejlepší a nejzkušenější personál ze státních bezpečnostních složek ve finále často přejde pracovat právě do soukromého sektoru a rozklad veřejné bezpečnosti tak pokračuje [*Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives* 2007: 27].

Výsledkem těchto procesů je prostor rozdělen mezi tzv. *gated communities*<sup>8</sup> či jinak vymezená bezpečná místa pro vyšší a střední třídu, „nebezpečné a násilné“ slumy pro marginalizované sociální skupiny a zbylé hraniční prostory „území nikoho“, kde na slábnoucí veřejnou bezpečnost movitější vrstvy společnosti nespolehají a radši sem buď vůbec nechodí nebo alespoň co nejrychleji projedou autem, případně proletí helikoptérou.

První typ prostoru zabezpečuje zbývající veřejná bezpečnost, soukromé bezpečnostní agentury a bezpečnostní technika. Naopak bezpečnost prostoru vyloučených slumů je nechána napospas místním neformálním sítím. Argumentem obhajujícím tento přístup bývá mimo jiné i to, že se obyvatelé slumů ať už záměrně nebo nevědomky vyhýbají daňovému a regulačnímu systému a nemají tak na městské služby – mimo jiné i zajišťování veřejné bezpečnosti nevyjímaje – nárok [*Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives* 2007: 37].

Když pak občas k průniku složek veřejné bezpečnosti do světa slumů dojde, často je to za užití síly vůči místním obyvatelům, čímž se začarovaný kruh prohlubující se nepřátelství mezi oběma světy dále utvrzuje [JUTERSONKE, MUGGAH a RODGERS 2009: 382].

Fyzická reflexe těchto procesů v prostoru bývá označována jako „architektura strachu“. Jejím projevem je fragmentace veřejného prostoru, postupný rozpad sociální koheze vytvořením nových forem prostorové segregace a sociální diskriminace a potenciálně také více násilí vlivem oslabování veřejné bezpečnosti a vzestupu soukromých bezpečnostních agentur [Ibid.: 376]. Je typická pro vysoce sociálně stratifikovaná města v prostředí dominantně tržně-liberálního městského rozvoje [Ibid.: 382].<sup>9</sup>

---

<sup>8</sup> Typicky soubory rezidenčních budov za vysokým plotem nebo zdí, chráněný ostnatým drátem a kamerovou ostrahou; někde dochází až na elektrické ploty a soukromé ochranky.

<sup>9</sup> Jedním z hlavních průkopníků architektury strachu byl architekt Oscar Newman, který od sedmdesátých let v USA propagoval koncept „bránitelného prostoru“. Fyzického prostředí a míst, která byla koncipovaná k odrazení kriminálních aktivit prostřednictvím

Velkým impulsem pro rozvoj „architektury strachu“ bylo i 11. září 2001. Tehdy se stala ze dne na den důležitou součástí řady bezpečnostních politik zejména oficiálních institucí po celém světě. V rámci „války proti terorismu“ a šířícího se diskurzu „strachu ve městech“ mnohde po světě stoupla intenzita militarizace veřejného prostoru, vyrostly nové bezpečnostní bariéry, kontrolní stanoviště, ochranné prvky, kamerové systémy, opevněná sídla institucí, atd. Tyto investice stály veřejné rozpočty nemálo peněz a pro vojensko-průmyslový komplex byly vítaným rozšířením portfolia bezpečnostních dodávek [LIGHT 2002: 612]. Vytvářením nových bezpečnostních opatření se podařilo sekuritizovat dříve nesekuritizované a veřejný diskurz se naplnil všudypřítomnou hrozbou a strachem. Vyvolání strachu je jedním z nejlepších způsobů jak se lidé dají manipulovat a kontrolovat [COAFFEE, O'HARE, HAWKESWORTH 2009: 498].

Podobně jako u změn fyzického prostředí města a podoby jednotlivých budov dochází ve městě a jeho okolí i ke změnám podoby dopravního chování a dopravní sítě. Obrněné terénní vozy pro přesun mezi obrněnými sídly jsou krokem prvním, takřka bezkontaktní přesuny helikoptérou krokem následným.<sup>10</sup>

### **3.5 Vyvolané migrační toky a města**

Ačkoliv formálně existuje mnohem méně asistenčních programů pro uprchlíky žijící v městských oblastech, dostupnost pomoci v nouzi je zde v praxi vyšší než na venkově. Počet uprchlíků, kteří směřují do měst postupně stoupá. Přestože většina uprchlíků zůstává většinou ve venkovských uprchlických táborech - v případě uprchlíků zahraničních pokud možno poblíž hranice vlastní země - rostoucí podíl zejména vnitrostátních uprchlíků se vydává do měst nebo příměstských oblastí.<sup>11</sup>

---

reálných a symbolických zábran [COAFFEE, O'HARE, HAWKESWORTH 2009: 496].

<sup>10</sup> Zejména bezpečnost movitých vrstev, respektive jejich pocit nebezpečí mezi normálními lidmi je důvodem proč bylo v Sao Paulu v roce 2002 240 heliportů na střechách budov, zatímco v New York City pouze deset [BRENNAN-GALVIN 2002].

<sup>11</sup> Podle odhadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky z roku 2006 ve srovnání s 1% v roce 1996 až 18 % lidí v jeho poli působnosti v roce 2006 žilo ve městech. Pro uprchlé obyvatele měst je zároveň typické, že mají po skončení konfliktu nejsilnější nutkání zpátky se do svého města vrátit [VAN BRABANT 2007: 20].

Důvody, kvůli kterým se uprchlíci snaží dostat do měst jsou v zásadě tři. Najít si zaměstnání, zaregistrovat svůj status uprchlíka a najít relativně bezpečné prostředí pro svůj další život. Struktura nabídky práce v uprchlických táborech většinou neodpovídá schopnostem ani potřebám uprchlíků z měst. Ti tak často, pokud to jde, z uprchlických táborů alespoň dojíždí ilegálně za prací do měst. Proces uznání vlastního statusu a získání podpory ve městě, pokud je vůbec možný, rovněž trvá měsíce. Během nich se daný člověk stává na městu závislý. Ze strany poskytovatelů pomoci panuje obava z eventuálního masového exodu uprchlíků z táborů do měst. I to je mnohde důvodem k omezování asistenční pomoci uprchlíkům ve městech. Uprchlické tábory jsou ve srovnání s městy mnohdy značně nebezpečné prostředí, ze kterého se lidé zvyklí dříve na standardy života ve městě snaží dostat pryč. Snaha zamezit přetížení městských center hromadným přesídlením uprchlíků z táborů však je jedincům snažícím se zlepšit své životní podmínky velkou překážkou. Ani když se do města konečně dostanou, problémů spojeným se svým statutem a vykořeněností se uprchlíci nezbaví. Většinou jsou to oni, kdo je jednou z nejnáchylnějších skupin vůči uvěznění, deportaci či diskriminaci. Podobně jako v jiných případech zejména i u uprchlíků jsou nejzranitelnější zejména děti a ženy [ORCHARD 2007: 54].<sup>12</sup>

## 4 Koncept lidské bezpečnosti a města

### 4.1 Vznik a podstata konceptu

Koncept *lidské bezpečnosti* se tak, jak je dnes chápán, vyvinul v prostředí bezpečnostní a rozvojové komunity zejména od poloviny devadesátých let minulého století, kdy se spouštěčem procesu stala průlomová *Zpráva o lidském rozvoji OSN 1994 (Human Development Report 1994)* [UNDP 1994: 22-41]. Samotný pojem lidské bezpečnosti se používá již minimálně od doby osvícenství, kdy se zmínky o lidských svobodách braly jako důležitý nástroj k vyvažování diktátu vlád [LEANING 2004: 354-355]. Od doby druhé světové války se jeho obsahem fakticky zabývalo zejména OSN, většího rozvoje se však dočkal až v důsledku konce Studené války a tím vyvolané

<sup>12</sup> Vzhledem k průměrné době 17-ti let, kterou běžný uprchlík stráví v uprchlickém táboře, se i ty stávají polo-trvalou formou osídlení a začínají fungovat sice jako dosti specifická, ale přesto podle mnoha parametrů města [ORCHARD 2007: 54].

zásadní proměny globálního bezpečnostního prostředí. Těžiště bezpečnostních problémů a zájmů se začalo přesouvat od do té doby dominantní národní bezpečnosti směrem k otázkám lidských práv, rozvojové politiky, environmentální a potravinové bezpečnosti. Pole vnímaných problémů a postihovaných zájmů v rámci euroamerickým světem dominované bezpečnostní komunity se z různých důvodů zásadně rozšířilo spolu s tím, jak zmizela snadno popsitelná hrozba v podobě jednoho nepřátelského superstátu a jeho spojeneckého bloku.

Přes nespočet různých interpretací a přístupů za posledních dvacet let je pro všechny varianty konceptu lidské bezpečnosti společné zaměření na referenční bod jednotlivce a komunit a jejich psycho-sociálního blahobytu spíše než na suverenitu a moc státu a národa. Stát se z absolutního cíle stává pouhým kolektivním nástrojem k zajišťování ochrany lidského života a blahobytu.

Ačkoliv řada rizik pro lidskou bezpečnost přichází zvenčí, velké riziko (pro lidskou bezpečnost) se touto optikou objevuje přímo uvnitř státu. Týká se to jednak vnitrostátních konfliktů, kriminality a násilí na lidech, hrozeb environmentálních, zdravotních, či potravinových nebo dokonce chování státu samotného vůči vlastním lidem [THAKUR 2004: 347-348]. Lidská bezpečnost je úzce spjata s tématy stability a rozvoje životního prostředí lidí, týká se širokého spektra sociálních, politických, ekonomických, genderových či environmentálních témat. Zejména proces zlepšování socio-ekonomických poměrů ve společnosti je chápán jako účinná prevence nebezpečí, konfliktů a násilí [LEANING 2004: 354-355 a HUBERT 2004: 351-352]. Koncept lidské bezpečnosti je ochrana lidí před kritickými a životu nebezpečnými jevy, nehledě na to jestli jsou lidského nebo přírodního původu, jestli leží uvnitř nebo vně států, jestli jsou přímé nebo strukturální [THAKUR 2004: 347-348].

Přirozená multidisciplinarita konceptu lidské bezpečnosti vede často ke kritice jeho teoretické neuchopitelnosti, nejednotnosti pohledů na něj a z toho vyplývající nepraktičnosti pro vytváření reálné politické agendy. Na druhou stranu výsledky práce za použití optiky lidské bezpečnosti na mnoha úrovních ukazují, že tato mnohdy nejednotná teorie přináší řadu praktických výsledků.

Na poli mezinárodního práva bylo takto dosaženo zákazu užívání pozemních min, zákazu využívání dětských vojáků a regulace dopadů ozbrojených konfliktů a násilí na děti a ženy. Vznikl *Mezinárodního trestního soudu (International Criminal Court)* [Ibid. 348], či byla přijata humanitárně intervenční agenda OSN *Zodpovědnost chránit (Responsibility to Protect)* v reakci na projevy genocidy a masového zabíjení

v devadesátých letech. Vytvořila se mezinárodní institucionální podpora pro zkoumání a rozvoj lidské bezpečnosti nejprve prostřednictvím *Human Security Network*, vzniklé okolo kanadsko-norského partnerství, a později v rámci *Commission on Human Security*, respektive *Human Security Unit* při OSN [LEMANSKI 2012: 62]. Díky zapojení celé řady nestátních aktérů do lokálních rozvojových projektů dochází ke zlepšování každodenních životních podmínek lidí na mnoha místech po celém světě.

V průběhu devadesátých let se ustálily tři konceptualizace lidské bezpečnosti. První z nich byla tzv. sedmidílná konceptualizace z dílny OSN prezentovaná v *Human Development Reportu z roku 1994* [UNDP 1994]. Jejich sedm dílů byly kategorie ekonomické, potravinové, zdravotní, environmentální, osobní, komunitní a politické bezpečnosti. Druhou variantou byla japonská verze lidské bezpečnosti, která vychází z letité tradice japonské aktivity na poli rozvojové politiky a rozvojové pomoci jako stěžejního prvku vlastní na základě ústavy nenásilné zahraniční politiky [HYNEK 2008 a HYNEK 2012]. Japonsko je dlouhodobě hlavním finančním donorem lidsko-bezpečnostních aktivit OSN a zejména na počátku asijské finanční krize prosazovalo budování tzv. sítě sociální bezpečnosti, kterými jednak chtělo podporovat ekonomický rozvoj svých partnerů (nejen) v asijském regionu a zároveň upevňovat vzájemné partnerské vztahy. Třetí variantou byla konceptualizace kanadská, zaměřená zejména na redukování lidských ztrát v ozbrojených konfliktech prostřednictvím mezinárodního práva, kterou se zabývaly vedle Kanady i další země – zejména Norsko – v rámci *Human Security Network* [AXWORTHY 2001: 19-23]. Až v novém miléniu se definiční zaměření lidské bezpečnosti zúžilo, když došlo ke shodě Generálního tajemníka OSN, jeho *Human Security Unit* a *Human Security Network* na tom, že hlavní faktory konceptu lidské bezpečnosti jsou nadále:

1. Zaměření na jednotlivce spíše než na stát
  2. Potřeba analyzovat a vnímat nové hrozby, které vytváří globalizace a měnící se charakter ozbrojených konfliktů
  3. Zajišťovat bezpečnost jednotlivců a skupin před násilím
- [HUBERT 2004: 251]

Události 11. září 2001 vedly nicméně v rámci mezinárodního společenství k útlumu zájmu o lidskou bezpečnost a k nástupu staro-nového národně-bezpečnostního diskurzu v rámci Války proti terorismu. Po letech měl světový bezpečnostní hegemon USA nového, relativně identifikovatelného nepřítel národní bezpečnosti. Naopak obtížně uchopitelná komplexnost, nutná multidisciplinarita a přiznaná nedokonalost

lidské bezpečnosti spolu s řadou zklamání z neúplnosti výsledků některých jejích iniciativ způsobily v půlce milénia dočasnou únavu těmito tématy. Spolu s nástupem konzervativní politiky nejen v USA, ale později od roku 2006 i v Kanadě, jedné z hlavních opor lidské bezpečnosti v mezinárodních vztazích, koncept lidské bezpečnosti ztratil své důležité politické zastánce na mezinárodní scéně, kde je od té doby zakotven zejména v rámci OSN.

Na rozdíl od zájmu o lidskou bezpečnost v rámci mezinárodního společenství se nicméně nezměnila reálná rizika hrozeb. Jestliže například v roce 2005 celosvětově padlo za obětí teroristickým útokům 14 600 osob, zhruba 18 milionů lidí, takřka jedna třetina celosvětového počtu předčasných úmrtí, zemřela v důsledku chudoby a špatných životních podmínek. Polovina světové populace tehdy žila s méně než 2 dolary denně a více jak miliarda lidí s méně než jedním dolarem. Tsunami v roce 2004 zabila přes 200 000 osob hned a celkový počet obětí na následky této katastrofy se odhadoval 375 000 lidí. I tak v USA šlo až 25% státního rozpočtu na obranu, kdežto na rozvojovou politiku pouhé procento jedno [FIERKE 2007: 31].

Agendu lidské bezpečnosti dál drží vyjma akademického sektoru, nevládních organizací a sítě sub-státních aktérů zejména OSN, kde byla v polovině devadesátých let prvně výrazněji zformulována. Celosvětové krize na konci prvního desetiletí nového milénia, které bývají popisovány jako krize ekonomická, krize politická, krize sociální a krize environmentální [UN-HABITAT 2013: 5], spolu s odklonem vedení Spojených států amerických od Bushova konzervatismu a s únavou z války proti terorismu, otevřely lidské bezpečnosti prostor k další etapě jejího fungování. Ten symbolicky orámovalo vzkříšení zájmu o tento koncept během programového setkání zástupců jednotlivých organizací OSN na pozvání generálního tajemníka OSN v květnu 2013 [MARTIN 2013].

#### **4.2 Přínos konceptu pro zkoumání městské bezpečnosti**

Posun referenčního objektu ze státu na jiné nestátní aktéry při vnímání bezpečnosti optikou lidské bezpečnosti umožnil vzít v potaz posilující se význam měst v rámci globálního bezpečnostního prostředí. I proto si již v roce 2007 UN-HABITAT, program OSN pro lidská sídla, zvolil optiku lidské bezpečnosti pro zpracování své

výroční zprávy za roky 2006 a 2007 [UN-HABITAT 2007], která se zaměřila právě na téma posilování bezpečnosti ve městech.

Nejsou to však pouze města, ale diverzifikovaná společnost, která je obývá, komunity a jednotlivci, kteří se optikou lidské bezpečnosti stávají středem zájmu. Jsou to tito rozliční aktéři, kdo se na jedné straně mohou stát oběťmi, mohou cítit strach a nebezpečí, na druhé straně mohou také sami působit jako zdroj strachu a nebezpečí pro své okolí. Stejně tak ale mohou i sami nezávisle na státním aparátu, individuálně nebo organizovaně, vytvářet funkční řešení existujících problémů zdola.

Koncept lidské bezpečnosti umožňuje sledovat nejen celek města a jeho společnosti. Otevírá možnosti ještě detailnější analýzy potřeb jednotlivce a jeho způsobu vnímání lidské bezpečnosti na základě každodenní zkušenosti. V řadě prostředí s roztržitou sociální strukturou a státem, na který se jednotliví obyvatelé při zajišťování vlastní bezpečnosti již takřka nespolehají, je možnost sledovat bezpečnostní prostředí a možnosti jeho zlepšení očima jednotlivce klíčová. Na mezinárodní organizace, stát, či dokonce místní samosprávu většinou nikdo nikde nečeká. Bezpečnostní problémy každodenního života jsou mnohem blíže a mnohem akutnější [LEMANSKI 2012: 61-74].

Optika *lidské bezpečnosti* umožňuje na rozdíl od bezpečnosti státní, pro kterou je bezpečnost jednotlivce druhořadá, identifikovat i způsob samotného fungování systému jako hrozbu pro občany, o které se má starat. Dává tak prostor nestátním aktérům ke kritické analýze systému státní správy, vytváří podmínky pro odhalování a potenciálně i řešení strukturálních bezpečnostních rizik pro (nejen) městskou populaci.

V rámci bezpečnostního diskurzu se lidská bezpečnost intenzivně věnuje problému socio-ekonomického vyloučení, lidského rozvoje a chudoby. Toto zaměření, zdá se, mnohem lépe pokrývá složitou problematiku bezpečnosti urbánních prostor mimo ozbrojený konflikt. Zde většina bezpečnostních rizik a hrozeb vzniká spíše uvnitř systému na základě vnitřního odumírání a rozkladu systému města než následkem vnějšího ohrožení státu [JACOBS 1975: 172].

Městské prostředí se odjakživa vyznačuje značnou diverzitou a sdílením. Sdílením prostoru, zdrojů, problémů a rizik – vzájemností. Při tak vysoké koncentraci rozličných zájmů a potenciálně konfliktních témat je v zájmu fungování městské společnosti maximální snaha o bezkonfliktní řešení problémů. Jakýkoliv konflikt, nespravedlnost či násilí ve městě spouští lavinu reakcí a vystavuje společnost a samotné aktéry konfliktu extrémům a nejistotě. Z toho důvodu i rizikové faktory městské bezpečnosti je lepší

řešit spíše než hledáním vnějšího nepřítele, kterého vyloučíme z vlastního systému, hledáním strukturálních, komplexních a pokud možno konsenzuálních řešení.

Hrozeb a rizik pro fungování měst a života v nich, se vzhledem ke komplexnosti příčin jejich vzniku, na rozdíl od nepřátelského státu, nemůžeme nikdy definitivně zbavit. Velmi pravděpodobně tu řada z nich, byť v obměněné podobě, bude i dál a my těmto hrozbám můžeme maximálně jen s větším či menším úspěchem čelit. Můžeme se je buď pokusit omezit na minimum či z nich udělat pozitivní příležitosti k vlastnímu rozvoji.

Typickým příkladem je geografická expozice přírodním jevům. Čtrnáct z dnešních sedmnácti megaměst je situováno na pobřeží, kde musí čelit bouřím, tsunami či záplavám. Tsunami, která zasáhla v posledním desetiletí Indonésii, Japonsko nebo Filipíny ukázala jak obrovské bezpečnostní riziko představují. Megaměsta se jen tak neodstěhují, klima nezmění, ale mohou se mu přizpůsobit. To může být chápáno jako příležitost ke komplexnímu rozvoji nebo také jako nezládnutelný problém, který pro jeho komplikovanost radši nikdo nebude vůbec řešit. Podobné výzvy skýtá mimo jiné třeba i nebezpečí plynoucí z rostoucí automobilizace měst nebo z ní plynoucího znečištění ovzduší, které v řadě měst dosahuje extrémních hodnot a ročně má na svědomí rovněž statisíce obětí [AXWORTHY, FALLICK a ROSS 2005: 10-12].

Situace a jevy, které ve sdíleném prostředí měst ohrožují lidský život, či vedou k vyvolání pocitu strachu a nebezpečí, mají původ v hluboce zakořeněných komplexních příčinách. Pokud ty chceme někdy změnit, musíme být schopni analyzovat je do úrovně značného detailu s respektem na konkrétní situaci. Řešení, které má s daným problémem skutečně pomoci, musí co nejdříve zapojit co největší část společnosti a jednotlivců, kterých se týká. Naopak vyloučení části společnosti riziko vzniku konfliktů z dlouhodobého hlediska navyšuje. Jakýmkoliv zásahem do lidsko-přírodního ekosystému měst se vždy vyvolá řada reakcí a je jen na aktérovi zásahu a jeho preventivním přípravám, jak moc vedle změn chtěných eliminuje i případné dopady negativní, a to nejen vůči sobě samému. V případě, že je aktérem zásahů veřejná správa, je eliminace negativních dopadů na bezpečnost a kvalitu života společnosti nezpochybnitelně zájmem veřejným.

Koncept lidské bezpečnosti je široce rozkročen do řady disciplín. To mu dává možnost vnímat problematiku fungování městského prostoru z řady různých pohledů, komplexněji. Zdá se potom však, že je to de facto koncept neuchopitelný a nepraktický. To ale není vlastnost konceptu samotného. Neuchopitelná je zejména lidská společnost,



kteřou se zabývá. Přiznaná nedokonalost a neúplnost lidské bezpečnosti při zaměření na společnost není nic špatného. Naopak je to výhoda chránící před okamžitým odsouzením. Na rozdíl od zobecňujících charakteristik sociálního konstruktů státu, respektive jeho suverenity, územní celistvosti a fungování v rámci mezinárodního prostředí, je absolutní pochopení neustále se měnícího organického objektu analýzy – společnosti – jednoduše nemožné. Co je však díky lidské bezpečnosti možné určitě, je vnímat městské prostředí subjektivním pohledem jednotlivce, který jej zažívá, a snažit se jej touto optikou pochopit.

Bezpečnost jednotlivce, stabilita jeho životního prostředí a možnost seberealizace jsou v rámci města podobně jako v případě konceptu lidské bezpečnosti cennější než projekce jednotlivcovy moci a síly. Obyvatelé měst, ať už jsou členy jakékoliv sociální skupiny, vytváří hodnotné sociální sítě, které jim umožňují jednak budovat společný sociální kapitál a zároveň z důvodu vlastního přežití a blahobytu vymýšlet řešení, jak společně, i reprezentováni státem, odolávat nejen ekonomickým a bezpečnostním výzvám a hrozbám [*Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives* 2007: 81].

V demokratickém prostředí, kde řada států postrádá schopnost svým obyvatelům zajistit základní bezpečnost a řada jiných státních aparátů má co dělat, aby se sama nerozložila, je - vyjma situace přímého ohrožení státu zvenčí - další prioritní koncentrace pozornosti na bezpečnost státní nesmysl. Zlepšení kvality života ve městech, ve kterých přímo žije, a kam se z různých důvodů přesouvá velká část obyvatel světa, pocítí dotčení lidé přímo a hned. Navyšování rozpočtu na vojenské operace pocítí jako pozitivní zlepšení každodenního života jen málokdo [AXWORTHY, FALLICK a ROSS 2005: 9]. Podporovat rozvoj bezpečnosti jednotlivců a komunit, které jsou lidským a sociálním kapitálem daného státu dává smysl mnohem větší [FIERKE 2007: 31-32]. Výsledným efektem rostoucího sociálního kapitálu jsou přitom logicky i lepší předpoklady pro dobře fungující stát.

Řada principů popsaných v manifestu Evropského fóra městské bezpečnosti z roku 2012 [EFUS 2012] nebo funkčních příkladů z celého světa popsaná souhrnně ve výroční zprávě UN-HABITAT z roku 2007 je dobrým návodem, jak principy lidské bezpečnosti nejen zkoumat, ale především aplikovat v praxi [UN-HABITAT 2007].

### **4.3 Slabiny konceptu pro zkoumání městské bezpečnosti**

Použití konceptu lidské bezpečnosti pro zkoumání městské bezpečnosti v sobě přirozeně skrývá i řadu hrozeb, kterých je nutné se snažit vyvarovat.

První z možných slabin lidské bezpečnosti je riziko stigmatizace referenčního objektu v případě jeho chápání jako problému; dělení spektra aktérů na ty, co problému rozumí a ty, co mu nerozumí nebo jej dokonce způsobují, a o které je třeba se postarat. Tato slabina souvisí v původu lidské bezpečnosti v prostředí neoliberálních rozvinutých států a aplikace jejího konceptu zejména ze strany státní zahraniční politiky na regiony rozvojového světa.

Pokud je v demokratické společnosti aktérem jako problematické popisováno fungování vlastního státu, vlastního státního aparátu, sebe samého či vlastní organizace, má to na aktérovu další schopnost pokračovat ve výzkumu či ve změnách menší dopad než je-li záměrně nebo nechtěně jako problematické označeno fungování určité „cizí“ oblasti, cizích lidí, kteří ji obývají, nebo přímo sociální skupiny, či konkrétního jednotlivce. Vytváření duálního vztahu na ose problém (jinakost) – řešitel (správnost) vytváří bariéry, které mohou problém namísto řešení konzervovat, mohou ale také problémy prohlubovat a přerůst potenciálně až do intenzity konfliktu. Konflikty a vytváření bariér jsou součástí fungování společnosti. Pokud je však řešeným prostředím úroveň společnosti, mělo by polarizující řešení přicházet na řadu až jako poslední možné.

Konkrétně lze poukázat na převažující zaměření (nejen) dřívější kanadské státní lidsko-bezpečnostní školy na regulaci a ovlivňování dění v konfliktních oblastech a post-konfliktních městech v rozvojových zemích, součást (nejen) dřívější kanadské rozvojové a humanitární politiky. Specifická aplikace lidské bezpečnosti v zahraniční politice mylně implikuje, že doma v Kanadě bylo vše v pořádku [AXWORTHY, FALLICK a ROSS 2005: 14-15] a problémy, které viděli jako zásadní problémy cílového regionu lidé z Kanady, musely být zase zákonitě skutečně problémy, které vnímali jako skutečné problémy denního života i místní obyvatelé. Fakt, že na domácí půdě čelí lidská bezpečnost rovněž řadě hrozeb a stát se přitom viditelně činí při snižování jejich rizik za hranicemi, může naznačovat, že aplikace toho, čemu daný stát rozumí alespoň trochu v prostředí, kde dané problematice místní rozumí méně nebo na ni nemají kapacitu, je pro něj méně komplikovaným způsobem, jak svým vlastním občanům alespoň symbolicky ukázat, že jej lidská bezpečnost jako téma vůbec zajímá [CHANDLER 2008: 2-7]. Distribuce rozpočtem omezené rozvojové pomoci v cílové

zemi také jen těžko nahradí ztráty vzniklé existencí tržních bariér, které dlouhodobě ekonomiky rozvojových zemí při jejich snaze o eventuální plné zapojení do globálního trhu třeba po boku Kanady znevýhodňují. Spíše než co jiného vyvolá omezenou lokální závislost na rozvojové pomoci a těžko vyvratitelný vztah dárce-dlužník.

Další slabinou konceptu lidské bezpečnosti je nadměrná sekuritizace tradičně spíše rozvojových témat. Jakmile je z nějakého tématu vytvořeno téma bezpečnostní, brzy se jej ujímá bezpečnostní komunita a na ni navázaný bezpečnostně-průmyslový komplex [LIGHT 2002: 607]. Tito aktéři sledováním lidsko-bezpečnostních témat pomáhají naplňovat své vlastní partikulární zájmy, témata samotná při tom také transformují k obrazu svému tím, že na ně přirozeně začínají aplikovat zažitě bezpečnostní metody a diskurz. V praxi měnícího se globálně-bezpečnostního prostředí devadesátých let byla takto do 11. září možnost sekuritizovat témata rozvojové agendy díky agendě human security v řadě zemí vítanou dílčí alternativou za vytváření vojenské kapacity k přečíslení tehdy neexistujícího jasně definovaného vojenského protivníka [CHANDLER 2008: 10-11].

V demokratických zemích, pro jejichž veřejnou správu je téma lidské bezpečnosti relevantní, by se měl o lidskou bezpečnost starat jednoznačně veřejný sektor. Ten, pokud se rovnou sám otevřeně nepodílí na omezování lidské bezpečnosti, je ve své činnosti z logiky věci omezován prakticky nekončícím růstem nároků, který na něj společnost vytváří. Zároveň bojuje s kapacitními problémy a konkurencí zájmů soukromých. Ve srovnání s růstem globálního soukromého kapitálu a jeho relativní nezávislosti, čelí veřejný sektor často velmi intenzivním soukromým tlakům, které mohou sekuritizaci jakéhokoliv tématu rychle využít ve svůj ekonomický prospěch. Zapojuje se bezpečnostně-průmyslová lobby a původní veřejný zájem na řešení problému se stává výnosným podnikatelským záměrem pro řadu lidí, kteří o téma dříve neměli buď zájem vůbec nebo byl (a pravděpodobně stále je) jejich soukromý zájem dokonce opačný aktuálnímu zájmu veřejnému. V případě nedostatečně vyváženého přínosu pro zapojené soukromé subjekty na úkor přínosu veřejného může být celý systém zprivatizován, zkompromitován.

Města, přes veškerou jejich emancipaci a dominantní pozici v řadě otázek od koncentrace populace v rámci státu po koncentraci problémů a ekonomických příležitostí a přes blízkost jednotlivým komunitám, sdružením a jednotlivcům, za pomoci jejichž sociálního kapitálu mohou řadu věcí přímo ovlivňovat, stále v řadě otázek přímo závisí na politice celostátní. Tímto způsobem mohou jejich být sebelepší

iniciativy nakonec ztroskotat na úkor celostátních priorit určovaných jiným spektrem politických představitelů s jinými zájmy a jinou citlivostí k tématům lidské bezpečnosti. Je tu i otázka omezení legislativních. Města jednoduše nemohou ze zákona změnit vše, co by chtěla. Jsou podřízenou součástí státního systému, se kterým musí spolupracovat. Mohou však také využívat svých možností a systém vlastní iniciativou měnit.

Aplikace pomalu se vyvíjející agendy lidské bezpečnosti se od samého začátku vztahovala zejména na problémy zemí rozvojového světa. Problémy, které zásadně ovlivňují kvalitu života a lidskou bezpečnost v městech Evropy, USA a dalších oblastí „světa vyspělého“ tak jako by neexistovaly. Pokud vůbec, tak bylo s těmito problémy zacházeno pouze prizmatem výjimečnosti v rámci jinak prosperujících společností. Na úrovni bezpečnostní politiky rozvinutých států se jim věnovala pozornost mnohem menší nebo takřka žádná. Na to, aby se jimi zabývalo mezinárodního společenství jsou tyto lokální strukturální problémy ve vyspělém světě zase svou globální závažností nesrovnatelně menší než krize s tisícovými ztrátami na životech.

Konečně, komplexnost vnímání optikou lidské bezpečnosti neumožňuje spoléhat se na jednoduchá–populistická řešení. Z toho však také vyplývá potřeba vytvářet komplexní politické strategie a plány, což je z pohledu aktéra-politika velmi náročné a riskantní. Pro řadu kariérních politiků taková aktivita může být ekvivalentem iracionality nebo dobrovolného konce kariéry. Jen velmi silné osobnosti jsou schopny tlak komplexnosti a inovací ustát.

I z toho důvodu se způsoby aplikace lidsko-bezpečnostního přístupu vyvíjejí velmi pomalu. Prvotní ojedinělé intervence shora teprve postupně spolu s proměnou společnosti, měnícími se hodnotovými rámci, šířením know-how, rozvojem komunikačních možností a generační obměnou jednotlivých aktérů změn vytváří podmínky pro potřebnou horizontálně založenou aktivitu zdola. [KRAUSE 2007: 17-19] Také kvalita a efektivita touto optikou navrhovaných řešení v praxi se postupně vyvíjí a reaguje na prohlubující se znalost a konstruktivní kritiku tématu. Ze snahy o řešení násilí v post-konfliktních a konfliktních oblastech se teprve postupně stává snaha o nastartování nového rozvoje, rozvoje nejen post-konfliktních oblastí, ale vlivem kritické analýzy i těch regionů, které byly dříve považovány z mezinárodního hlediska za bezproblémové – problémy v nich byly přehlíženy. Z podpory rozvoje indikovaného ekonomickými ukazateli, případně počtem zabití se teprve postupně stává komplexní rozvoj zaměřený na kvalitu života.

Jako jakákoliv jiná teorie ani aplikace lidské bezpečnosti nepřichází do prostředí společenského vaku. Namísto toho přichází do již nějak nastaveného a (byť možná velmi špatně) fungujícího prostředí, kde některé teoretické předpoklady nepůjdou prakticky realizovat bez hlubších strukturálních změn. Lidsko-bezpečnostní přístup je tedy přístupem rozhodně ne konzervativním a předpokládá změny celkového nastavení systému, který považuje za hodný zlepšení a změn. Je to koncept liberálně-demokratický, který vedle změn systémových a respektu k lidským právům nutně vyžaduje alespoň dílčí solidaritu, aktivizaci a angažmá zdola. Jen těžko je pro svou záměrnou snahu o komplexnost, a tedy i zapojení co možná nejširší části veřejnosti, aplikovatelný pouze shora dolů. Ze stejného důvodu nemůže plně fungovat ani na výzkum nebo aplikaci v nedemokratických prostředích. Jeho dílčí součásti zde sice také mohou fungovat, ale jeho princip hledání změny k lepšímu se neslučuje s konzervativním uchováváním statu quo.

Podobně se z důvodu charakteru generovaných změn jedná primárně o koncept holistický a post-materiální. Ve své podstatě není nastaven na generování ekonomického či materiálního zisku či moci. Jeho ultimátní veličinou je sdílená kvalita života ve společnosti. Zapojení subjektů, ale i jednotlivců, či „osvícených vůdců“, jejichž zájmem, či jednoduše kapacitou je generování zisku či změn v krátkodobém horizontu tedy může být pouze dílčí a dohlížené dlouhodobým garantem. Tím může být pouze složitě generovaný, průběžně revidovaný a vyvíjející se veřejný zájem.

## **5 Koncept Měst pro lidi**

### **5.1 Vznik a vývoj konceptu měst pro lidi**

Když na začátku šedesátých let, v roce 1961, vyšla kniha *The Death and Life of Great American Cities* (Život a smrt amerických velkoměst) americké žurnalistky, komentátorky, lokální komunitní aktivistky, obyvatelky newyorské čtvrti Greenwich Village, milovnice a pozorovatelky života a mezilidského kontaktu ve městě Jane Jacobs (1916-2006), málokdo by odhadl, že se na ní budou po padesáti letech odkazovat jako ke svému vzoru a oborové ikoně lidí zabývajících se rozvojem měst po celém světě. V reakci na vlastní intenzivní zkušenost s negativním vývojem zejména New York City, ve kterém žila, ale i jiných amerických měst, v poválečném období a v padesátých letech, v reakci na hodnoty, kterými se řídili tehdejší městští plánovači a na zájmy, které

tehdy prosazovali městští politici, způsobila Jane Jacobs svou knihou skutečnou změnu paradigmatu vnímání městského ekosystému.

Města pro ni byla organickou strukturou plnou živých lidí. Zcela tak odmítala tehdy dominantní technicistní inženýrský přístup k městu, kde lidé slouží pouze jako jednotky, jedny z jednotek vedle vzdálenosti, hustoty zástavby či ceny. Upozorňovala na negativní důsledky plánování, kde víra v technický pokrok a neomezený růst těch nejsilnějších přebíjí stovky let lidské historie a zkušenosti. Jejím měřítkem byly malé městské okrsky, takřka komunity, pestrost a vitalita života v nich. Toto přemýšlení bylo v naprostém protikladu k převažujícímu přemýšlení o kapacitách, vzdálenostech a výškách fyzického prostředí, které vedly k výstavbě mnohdy monofunkčních vysokokapacitních dopravních staveb, výškových kancelářských budov, halových nákupních center a rozsáhlých obytných předměstí.

Upozornila, že nejdůležitější součástí měst není ani jejich infrastruktura, ani jejich struktura tvořená budovami a jejich urbanismem, ale metastruktura měst, smysl jejich existence, tedy život lidí. Jane Jacobs tímto svým přemýšlením pomohla vyrůst silné opozici rostoucímu vlivu anonymních investorů, stavařských a betonářských lobby, lobby rostoucího automobilového průmyslu. Jasně formulovala, že veřejný zájem má i vzhledem ke způsobu a komplexnosti procesu, kterým vzniká, často k zájmu soukromého kapitálu velmi daleko.

Nejen ona byla kritičkou modernistického přístupu k rozvoji měst. Nicméně byla to ona, která dokázala svou odbornou kritiku zformulovat tak, aby byla srozumitelná pro širokou veřejnost, aby ji mohl pochopit nejen profesně vzdělaný urbanista, architekt (jako její manžel), či sociolog, ale prakticky každý člověk, přední odborník na svůj vlastní život. Odlišnost jejího slovníku pro kritiku urbanistických trendů dopomohla nejen tomu, že se její první a zdaleka nejdůležitější kniha dočkala řady překladů a značné popularity mezi kritickou urbanistickou veřejností, ale i tomu, že její myšlenky dnes uvádějí jako jeden ze základních zdrojů informací představitelé tak rozličných měst jako je New York City [WASHBURN 2012 a SADIK-KHAN 2012], Bogota [PENALOSA 2013] nebo Vídeň [IPR 2013]. Měst, jejichž rozvojové metody udávají trend nejen v jejich vlastním regionu, ale minimálně v případě New York City také v měřítku globálním.

Podobně jako Jane Jacobs v Americe, i dnes celosvětově uznávaný dánský architekt, urbanista Jan Gehl (\*1936) zahájil v šedesátých letech svou reformátorskou dráhu v Evropě. Ovlivněn myšlením Jane Jacobs, zkušeností s rozvojem nejen

domovské Kodaně, která byla – i přes svůj historický charakter, tolik odlišný od urbanistické struktury amerických měst – v 50. letech, podobně jako města v USA, pod přímým tlakem rostoucí automobilizace a také svou manželkou, psycholožkou, i on se v průběhu let stal ikonou městského rozvoje po celém světě.

Deset let po vydání první knihy Jane Jacobs publikoval v Dánsku v roce 1971 Jan Gehl svou průlomovou publikaci *Livet mellem husene* (Život mezi budovami). Právě dění v prostoru mezi budovami – středobodem urbanistického zájmu modernistické tradice –, jeho lidské měřítko a psychosociální aspekty se staly stěžejním Gehlovým příspěvkem do celosvětové debaty o podobě měst a životě v nich. Kniha o vnímání prostoru z nejpřirozenějšího pohledu chodce, případně člověka jedoucího klidně na jízdním kole, se dočkala svého překladu do angličtiny a následně celosvětové popularizace v roce 1987. V následných publikacích z nového tisíciletí, *Nové městské prostory* (New City Spaces), *Veřejná prostranství, veřejný život* (Public Spaces, Public Life) a zejména v sumarizující knize *Města pro lidi* (Cities for People) z roku 2010, kdy byl Gehl již dávno zkušeným praktikem s letitou zkušeností, desítkami realizací, oceněními, širokým týmem spolupracovníků a uznáním po celém světě, Jan Gehl své myšlenky dále prohluboval a konfrontoval je s praxí práce v řadě měst na několika kontinentech a v odlišných kulturně-ekonomických podmínkách.

Je neodmyslitelně spojen s ikonickým vývojem Kodaně od šedesátých let. Za posledních deset let si jej jako poradce pro vlastní rozvojové plány pozvali představitelé Londýna, New York City i Moskvy. Zasloužil se o zásadní přerod Melbourne, byl přizván k obnově zemětřesením zničeného Christchurch na Novém Zélandu, natáčí popularizační dokumentární filmy upozorňující na rostoucí světovou urbanizaci a její dopady zejména v rozvojovém světě. Počet měst, pro která architektonicko-výzkumná kancelář Gehl Architects vytvořila koncept rozvoje veřejných prostranství, stále roste.

Dvojice Jane Jacobs a Jan Gehl dokázala značným způsobem ovlivnit globální diskurz věnovaný městskému rozvoji. Jane Jacobs svět ovlivnila lety pozorování, lokálního občanského aktivismu a sepsáním vlastních postřehů do stěžejní knihy, která se stala východiskem práce tisíců lidí po celém světě. Jan Gehl vyvinul a zdokonaloval analytické metody pro zkoumání kvality městského prostředí, prosazoval při plánování lidské měřítko a detail v kontrastu k populární ptačí perspektivě a velkým formám a neúnavně vyzdvihoval kvality a výhodnost přirozeného pohybu - chůze a jí nejpodobnějšímu pohybu na kole ve vztahu k městskému prostoru. Své myšlenky po světě rozšířil prostřednictvím několika zásadních knih a dokumentárních filmů, ve

kterých v horizontu čtyřiceti let zdokonaloval vlastní teze a těžil ze zkušenosti s celou řadou vlastních realizovaných projektů v mnoha městech po celém světě.

## **5.2 Jane Jacobs: Death and Life of Great American Cities, New York City 1961**

Jane Jacobs si ve své knize bere při zkoumání města ponaučení z přírodních věd a lékařství. Města jsou podle ní živým organismem složeným ze spousty provázaných jevů, které spolu souvisejí. Řada často velmi složitých vztahů mezi těmito jevy je sice doposud neprozkoumána, ale to neznamená, že tyto vztahy neexistují nebo, že jsou výzkumem nepostižitelné. [JACOBS 1975: 260] Staví se tak do opozice vůči tehdy jednoznačně dominantní modernistické teorii urbanismu, která si od konce dvacátých let v Evropě (zejména díky Le Corbusierovi) a třicátých let v USA začala osvojovat novější myšlenky teorie pravděpodobnosti, kterou přinesl rozvoj fyziky. Urbanisté začali fyzikálně-matematické analytické metody napodobovat a aplikovat je na svůj předmět zkoumání jako kdyby velká města představovala komplexy problémů, které spolu vzájemně nesouvisejí. Podle jejich názoru bylo možné tyto problémy uchopit pomocí statistické analýzy, předvídat za pomocí teorie pravděpodobnosti a zvládnout převáděním na průměrné hodnoty. [Ibid.: 259] Zprůměrováním se však vytratil detail.

Naproti tomu v lékařství a dalších přírodních vědách se identifikuje jeden společný prvek (třeba enzym) a pak se sledují jeho složité vztahy k jiným faktorům a kvantitám. To všechno se sleduje na základě chování (nejen pouhé přítomnosti) jiných specifických (ne zobecněných) faktorů nebo kvantit. Analytické metody zkoumající jednoduché vztahy mezi dvěma proměnnými a pro komplexy problémů, které spolu vzájemně nesouvisejí, se pak používají pouze jako metody pomocné.

Ve velkých městech podle Jacobs žádné takové jednoduché systémy vztahů se dvěma proměnnými rozhodně nemůžeme najít, nikdy tam neexistovaly. Takové systémy nemůžeme najít ani v malém městě, jakmile se jednou dostalo do sféry vlivu lokální metropole, která se vyznačuje širokými možnostmi výběru a složitými vazbami mnohostranného využití. [Ibid.: 258]

### **5.2.1 Základní principy chápání dynamiky města**

Při hlubší analýze stěžejního díla Jane Jacobs v něm lze nalézt a pozorovat několik stěžejních principů, na kterých je celé její přemýšlení o životě ve městech, jejich růstu a úpadku založeno. Nejdůležitější je podmínka uvažovat o vývoji měst jako



o procesech neustálé změny. Nejen město samotné, ale zejména lidé ve městě se vyvíjí – nezůstávají v té samé pozici celý život. [Ibid.: 172] Je důležité nezaměřovat se pouze na popis aktuálního stavu a jeho napravení, ale vnímat dynamiku města jako komplexní vzájemně provázaný organismus, který se v čase vždy měnil a měnit bude.

Pro analýzu města a navrhování dalších postupů pro městské správy považuje Jacobs za zásadní postupovat induktivně od konkrétního k obecnému a ne naopak. Jane Jacobs se tak vymezuje proti vnímání města pouze v úrovni velkých celků, v pohledu z ptáčích perspektivy, či plánování pouze od mapy, která sice mohou vytvořit umělecky výjimečnou konceptuální urbanistickou strukturu, ale vedou především k přehlížení celé řady osobitých detailů a energie.

Nabádá k hledání „neprůměrných“ příznaků změn, které se vztahují na velmi malé kvantitativní jevy. typicky jevy marginální, či minoritní. Především tyto malé příznaky podle ní prozrazují, jestli a jakým způsobem fungují větší a „průměrnější“ kvantitativní jevy. [Ibid.: 263] Když jsou v určitém prostoru přítomny některé „neprůměrné“ jevy, je to podle Jacobs užitečným příznakem fungování jevy „průměrných“. Ty samy o sobě k dobrému fungování prostředí obývaného lidmi nestačí. [Ibid.: 264]

Jane Jacobs rovněž města vnímá jako pozitivní fenomén. Koncentrace lidí ve městech je podle ní jak prostorem vzniku řady problémů (riziko šíření nemocí, sociální vyloučení, násilí, atd.), tak ale zároveň původcem lidského pokroku a zdrojem řešení mimo jiné i zmíněných problémů. [Ibid.: 267] Vymezuje se tak vůči od padesátých let ve Spojených státech, ale i jinde opět masivně podporovanému a rostoucímu trendu suburbanizace a individuálního řešení problémů spojených se životem ve městě prostřednictvím útěku do rodinných domů na předměstí a do satelitů. Na rozdíl od teoretiků urbanismu, kteří reagovali na probíhající průmyslovou revoluci a z ní plynoucí obtíže života v přelidněných městech plánováním převážně monofunkčně obytných zahradních měst na periferii, Jane Jacobs poukazuje na výhody koncentrace rozmanitých společností v polyfunkčních jádrových oblastech se silnými a pestrými mezilidskými vazbami zajišťujícími sociální kohezi a psychosociální blahobyt společnosti.

### **5.2.2 Křehká rozmanitost městského prostoru**

Důraz na pozitivní význam rozmanitosti městského prostoru, jevů a života v něm je klíčovou myšlenkou, kterou Jacobs formuluje prostřednictvím čtyř ideálních podmínek zdravé rozmanitosti místa:

1. Obvod<sup>13</sup>, a to co možná nejvíce jeho jednotlivých částí, musí plnit více než jednu základní funkci, a nejlépe více než dvě. Tyto funkce musí zajišťovat přítomnost lidí, kteří vycházejí do ulic v různém časovém režimu a jsou zde z různých důvodů, ale mohou společně užívat mnoha zařízení.
2. V obvodě musí být většinou malé bloky; to znamená, že tam musí být hustá uliční síť a mnoho příležitostí odbočit na nárožích.
3. V obvodě se musí mísit budovy různého stáří a v různém stavu a musí mezi nimi být i velký podíl starých budov. Toto střídání budov musí být dosti časté.
4. V obvodě musí být dostatečná koncentrace lidí, ať jsou tam z jakýchkoliv důvodů. V tom je zahrnuta i koncentrace lidí, kteří jsou v obvodě, protože tam bydlí. [Ibid.: 90]

Tyto parametry jsou samozřejmě popisem pouze optimálního stavu podle Jacobsové. Nicméně tam, kde se realita od ideálního stavu v některém z daných bodů začíná vzdalovat, míra rozmanitosti a vitality obvodu podle Jacobs klesá, což vystavuje organismus města potenciálnímu dílčímu riziku. Riziko stoupá společně s tím jak roste oslabování rozmanitosti.

Město ke zdravému životu potřebuje všechny druhy rozmanitosti. Ty spolu v organismu města tvoří složitou směs funkčních prvků a vzájemně se podporují. Jednotlivé prvky mezi sebou musí rovněž koexistovat v rovnováze. Zejména v rámci volné soutěže totiž hrozí, že silnější prvky postupně přehluší prvky méně silné a výsledně zbyde nezdravá monofunkčnost [Ibid.: 148]. Často tak dochází k sebeničení rozmanitosti nezvládnutím vlastního úspěchu. Úspěšné obvody ničí často samy svou rozmanitost tím, že v nich úspěšné jevy postupně vytlačí z prostoru jevy méně úspěšné a dřívější rozmanitost, která k úspěchu obvod vedla, se promění v monotónnost úspěchu. Monotónnost, která je sama o sobě příčinou vzniku celé řady rizikových faktorů [Ibid.: 144].

Typickým příkladem úspěchu, který v dlouhodobém horizontu vede k sebebohlčení, je úspěch ekonomický a jeho dominantní hledání [Ibid.: 148]. Souvisí s ním často sice například rozvoj infrastruktury důležité pro rozvoj ekonomiky, nicméně podmínky pro život lidí, kvalitu rozvoje sociálního a lidského kapitálu jsou přehlíženy

---

<sup>13</sup> Jako obvod („neighborhood“) označuje Jacobs v kontextu New York City kompaktní oblasti o počtu 50 000 až 100 000 obyvatel.

[GABAL 2013]. Podobné je to u fenoménu tzv. „Holandské nemoci“ („Dutch disease“). Ta bývá popisována na příkladu přílišné nizozemské specializace na těžbu zemního plynu, která jednak vedla k problémům zbytku výrobního sektoru země a následně při změně energetického trhu v důsledku celosvětové ropné krize v půlce sedmdesátých let vedla ke krachu nizozemské ekonomiky a ke zjištění, že dominantní rozvoj jednoho sektoru vedl z dlouhodobého hlediska především k zaostávání ve většině sektorů ostatních. V momentě krachu jednoho ekonomického tahouna bylo jen velmi těžké jeho výpadek kompenzovat jinými aktivitami.

Způsoby, kterými Jacobs navrhuje rovnováhu tržně silných a nesilných funkcí udržovat, jsou různé. Ovlivňování intenzity řady z městských funkcí je v kompetenci veřejné správy [JACOBS 1975: 144]. Primárním nástrojem k udržování zdravé rozmanitosti je využívat stabilizační funkce veřejných institucí. Ty mají schopnost být rezistentní vůči soukromým tlakům na komerční využití, jsou schopny odolávat trhu. Mohou sloužit jako netržní intervence rozmanitosti do jinak monofunkčního, byť aktuálně možná tržně úspěšného, obvodu. Trh sám o sobě přitom, podle Jacobs, není špatný. Jen je potřeba, aby v rámci něj veřejný zájem dostatečně silně bránil a podporoval ty prvky, které společnosti přispívají jinak než maximalizací tržního zisku. I v rámci trhu se dá využívat konkurenčního boje k prosazování veřejného zájmu. Jestliže roste úspěch některého místa, či některé funkce v něm, spíše než se snažit maximalizovat lokální zisk, by se veřejná správa měla snažit úspěch rozšiřovat do okolí, zvyšovat jím rozmanitost funkcí v dosud méně úspěšných lokalitách. Finální zisk se má zvyšovat rozšiřováním rozlohy výnosných oblastí, ne rostoucí koncentrací na tu nejvýnosnější z nich. Vedle využití konkurence lze trh samozřejmě i regulovat. Veřejný regulátor trhu může vytvořit překážky, které by znesnadnily příliš časté využívání úspěšných míst pro nejvýnosnější funkce. Tímto způsobem může podnítit spíše rovnoměrnější distribuci úspěšné funkce než její monopolizování určitého území. Formou takovéto regulace může být, pokud to podmínky dovolí, například městská daň, či naopak daňové úlevy, progresivně vytvářející pobídky tržně méně silným jevům, které nicméně trhu zajišťují jeho rozmanitost a vitalitu. Poplatky nastavené tak, aby preferované ozdravující funkce platily méně než funkce, které jsou pro rozmanitost a vyváženost funkčního využití obvodu nadbytečné.

V každém případě je třeba při jakékoliv intervenci zvenčí dbát na to, aby byla uměřená. Jak veřejné, tak i soukromé subjekty totiž často tíhnou k tomu poskytovat buď moc velkou nebo žádnou finanční podporu zamýšlenému kroku [Ibid.: 144].

### 5.2.3 Rizika dynamiky městského vývoje

Jane Jacobs vidí rizika dynamiky městského růstu a úpadku zejména ve vytváření vakua v hraničních zónách, periferiích a na společenském okraji. Z psychologického hlediska podle Jacobs hranice často představují nebezpečí, symbolizují změnu, která ne vždy musí být změnou k lepšímu. Pakliže hranice v prostoru často symbolizují linie smyšlené nebo linie reálné, ty největší problémy se většinou týkají zejména okolí samotných hranic. To je vnímáno jako území okrajového zájmu, relativně méně známé, eventuálně jako území vyžadující nadstandardní ohledy na vztah s přeshraničím. Jednoznačně však území více komplikované. Toto stigma problémovosti si nese u obou sousedících subjektů. Často v takovém území jeho hraniční funkce převáží nad funkcemi jinými, které posléze mizí. Pokud je v prostoru příliš mnoho hranic a bariér, může to prostor celkově rozbít. Z toho důvodu je nutné hraničním a bariérovým oblastem věnovat zvláštní pozornost, bariéry pokud možno v rozumné míře odstraňovat a podporovat v místě vznik nových funkcí. Takovým způsobem lze dosáhnout minimálně omezení rozsahu vakua hraniční oblasti.

Právě v periferních a hraničních zónách většinou vznikají různé druhy sociálně vyloučených lokalit. Jejich hlavním problémem je podle Jacobs skutečnost, že příliš mnoho lidí z nich rychle odchází a příliš mnoho dalších sní o tom, že by odsud co nejrychleji odešli. To zásadně znemožňuje vytváření a potenciální kultivaci místního sociálního kapitálu.

### 5.2.4 Metody regenerace

Spíše než jako problém kvality bydlení vnímá Jacobs fungování takovýchto lokalit jako problém strukturálně-sociální. Namísto, pro dobu přelomu padesátých a šedesátých let typického, hromadného přesídlování celých komunit do nového bytového fondu Jacobs vidí řešení v nastavení procesu dlouhodobé regenerace stávajících lokalit prostřednictvím stabilizace jejich sociální struktury a obnovy místního sociálního kapitálu.

Potřebnými kroky jsou podle Jacobs především vnášení městské rozmanitosti a nutnost motivovat úspěšné obyvatele lokality, aby v ní zůstali a kultivovali její prostředí a tím jej sociálně stabilizovali [Ibid.: 164]. Základem pro každou regeneraci sociálně vyloučených lokalit je obnova veřejného života a bezpečnosti na chodníku. Nejhorší

překážkou je nuda a nicnedělání, která sociálně vyloučené lokality neodstraňuje, ale vytváří.

Kde se regeneruje, tam místní obyvatelé mají, a přes všechny nedostatky dále rozvíjí, vlastní pozitivní vztah k místu a k lidem, kteří zde s nimi společně žijí [Ibid.: 165]. Města nemusí zpět do regenerujících se oblastí lákat střední vrstvy a hýčkat je. Měla by hlavně udržet ve městě maximum stávajících obyvatel a lákat za nimi lidi, ze kterých se potenciální nové střední vrstvy teprve mohou stát [Ibid.: 167]. To, že ti nejlepší a nejnadanější z vyloučených lokalit i v průběhu regenerace odejdou, je svým způsobem dobré. Nepochází tak alespoň k nepřekonatelné sociální segregaci těchto lidí. Naopak, mimo svou původní sociálně vyloučenou lokalitu mohou ukázat, že i oni, lidé z marginalizovaných komunit, mohou být úspěšní. Tato zpráva dává jasně najevo, že život v oněch lokalitách nemusí být známkou podřadnosti [Ibid.: 168]. Slouží tak k podpoře jejich destigmatizace. Právě stigmatizace těchto míst vede přitom často ke kumulování negativních jevů namísto k jejich řešení [Ibid.: 185].

Trochu paradoxně přitom samotná Jacobs svým silně negativním popisem značně stigmatizuje sídlištní rezidenční zástavbu pro nízkopříjmové obyvatele, proti jejíž monofunkčnosti se v době před vydáním své knihy silně vymezovala.<sup>14</sup> Na druhou stranu její text reflektuje zejména americkou realitu konce padesátých let, kdy koncentrace chudého obyvatelstva v nových sídlištích ve vykořeněném území se zpřetrhanými sociálními vazbami mohla skutečně být tak dramatická. Zároveň realisticky konstatuje, že už si sídliště vyžádala příliš mnoho peněz a ačkoliv byly vynaloženy značně špatně, jsou příliš velké, než abychom je mohli prostě odepsat. Chceme-li tyto investice, respektive bydlení milionů lidí zachránit, musíme podle Jacobs sídliště proměnit v místa, která budou znamenat obohacení lidského života i obohacení měst, jak se od nich očekávalo. Jacobs rovněž docela trefně předvídá hrozící xenofobii obyvatel sídlišť pro střední třídu.<sup>15</sup> U ní hrozí, že se v sídlištích podle Jacobs lidé uzavrou vůči jiným sociálním skupinám do silné defenzivy a pokaždé, když se něco pokazí, budou za to moct „nenormální“ „lidé odjinud“ [Ibid.: 236].

V rámci důležité regenerace centrálně plánovaných, převážně monofunkčních sídlišť, která považuje rovněž za svým způsobem vyloučenou lokalitu, navrhuje Jacobs

---

<sup>14</sup> „Nejnáléhavěji dnes (pozn.: roce 1961, kdy vyšel v USA originál) potřebují zachránit obytná sídliště pro obyvatelstvo s nízkými příjmy. Jejich neúspěch drasticky zasahuje do každodenního života mnoha lidí, a zvláště do života dětí. [JACOBS 1975: 232]

zavést na sídliště jiné funkce než převážně obytné domy (pracoviště, společenské a kulturní aktivity) a zlepšit maximálně napojení sídlišť na okolní části města nejen prostřednictvím zlepšení komunikační sítě, ale také třeba rozvojem nových (zejména netržních) funkcí v hraniční zóně sídliště a sousedící oblasti [Ibid.: 233]. Prostory sídlišť by měly být pod kvalitním dohledem veřejné bezpečnosti a i jinak způsobilé pro komplexní městský život. Potřebují mimo jiné veřejně známé postavy, dobře sledované a souvisle využívané veřejné prostory, snadnější a samozřejmější dohled nad dětmi<sup>16</sup> a normální mnohostranné využívání svého prostoru lidmi z jiných částí města.

---

### 5.2.5 Chodníky: Bezpečnost v nejmenším měřítku

Jane Jacobs se podrobněji věnuje bezpečnosti v tom nejmenším, každodenním lidském měřítku. Zvláštní pozornost přitom upíná k bezpečnosti ve veřejném prostoru ve městech. Bezpečnost na chodníku a na ulici nezajišťuje podle ní v první řadě policie, i když je policie potřebná. Veřejnou bezpečnost zajišťuje především složitá, téměř mimovolná síť dobrovolné kontroly a norem, které existují mezi lidmi, a které si lidé sami vynucují [Ibid.: 27]. K tomu jsou potřeba zejména relativně stabilizovaná populace v daném obvodu a fungující sociální vazby mezi jeho obyvateli a uživateli. Veřejnou bezpečnost podle Jacobs rovněž nelze zajistit rozptýlením lidí do předměstí. Vzhledem k nefunkčnosti binárních vazeb ve městě není hustota zalidnění kauzální příčinou násilností, či zločinu. Již v padesátých letech dostupné výzkumy ze silně se suburbanizujícího Los Angeles podle Jacobs prokázaly, že řídko osídlená oblast není sama o sobě bezpečnější než hustá města, ba naopak. Statisticky vzato bývají často nejvíce bezpečná právě místa, která jsou hodně užívaná, kde se pohybuje hodně lidí [Ibid.: 29].

Ulice ve velkém městě, které poskytují lidem možnost a pocit bezpečného pobytu, podle Jacobs splňují typicky 3 základní předpoklady:

- 1) Musí mít jasně vymezenou hranici mezi veřejným a soukromým prostorem

---

<sup>15</sup> Velká část sídlišť v České republice.

<sup>16</sup> Typické trávení dětského času na ulici z dob, kdy Jacobs knihu psala do značné míry stále koresponduje se způsobem trávení času dětmi v řadě sociálně vyloučených lokalit po celém světě.

- 2) Musí mít na ulici „oči“ – domy musí být orientované do ulice, ne pryč od ní
- 3) Musí mít uživatele venku, na chodníku téměř nepřetržitě, aby tito zvýšili počet „očí“ v ulici a aby dali lidem z domů – „očím“ na ulici – zajímavý podnět k pozorování ulice

Xenofobie a tendence utíkat pryč a opevňovat se ve svém soukromí jsou podle Jacobs v rozporu s typicky městskou diverzitou, koncentrací a sdílením. Ulice velkých měst jsou logicky určeny pro pobyt různých, i cizích lidí. Až jejich segregace a vytváření homogenních skupin a polarizace jejich zájmů přináší problémy. Drtivá většina cizích nebo „jiných“ lidí jsou za běžných okolností na veřejnosti úplně normálně mírní a přátelští. Tím, že i oni, ačkoliv nejsou místní, nebo nevyhovují všem našim standardům normálnosti, ulicí procházejí, pomáhají i oni zajišťovat její bezpečnost. Základní dozor nad prostorem probíhá zejména nevědomky, samovolně, když mají lidé dost důvodů v ulici být. Když už jednou lidé na ulici jsou, přitahují tím k sobě další lidi a bezpečnost prostoru se spolu s rostoucí mírou jeho využití zvyšuje [Ibid.: 30-31]. Důvěra lidí ke svému okolí, k městské ulici, vychází především z příležitostných kontaktů lidí, které snižují anonymitu městského prostředí [Ibid.: 40].

### 5.2.6 Zásadní role veřejného sektoru

Kromě podpory rozmanitosti obvodů a bezpečnosti v tom nejmenším měřítku (bezpečnosti jednotlivců na chodníku, na ulici prostřednictvím pestré palety městsko-rozvojových aktivit, od podpory veřejného a komunitního života až po odstraňování fyzických bariér v prostoru) podle Jacobs zbývají již jen tři jiné možnosti:

- 1) Popisované problémy a z nich plynoucí nebezpečí neřešit a nechat lidi na pospas osudu
- 2) Hledat útočiště (před riziky ve veřejném prostoru) v autech
- 3) Nechat gangy ať si vymezí své území, které si ohlížejí a zajistí v něm vlastní pořádek pro vlastní lidi

[Ibid.: 35]

První varianta je variantou nejjednodušší, a proto běžnou. Není však řešením. Varianta druhá, typicky využívaná například při pohybu v neznámé divočině plné predátorů, v nepřátelském území nebo ve městech, kde se nikdo neodvážá na ulici, funguje mnohde i ve statické variantě opevněných domů a pohybu v krytém voze,

případně helikoptéře, mezi nimi. Nejsou to však rozhodně řešení nebezpečí, nýbrž spíše útěky před ním. Varianta třetí je pak pouze obměnou varianty druhé, která ukrajuje z veřejného prostoru, vytváří v něm další bariéry, respektive období chráněných „gated communities“. Segreguje lidi na ty, pro které ochrana platí, a ty, pro které ne. A to je v demokratickém prostředí špatně.

To, jak město vypadá a jak se vyvíjí, utváří soukromý, veřejný a černý kapitál. Při oslabení jednoho, zaujme jeho místo druhý nebo třetí typ. V zájmu veřejné bezpečnosti je logicky nejdůležitější silná přítomnost veřejného kapitálu. Jeho směřování a podobu nejvíc ovlivňuje veřejný zájem [Ibid.: 174]. Podobně případná stigmatizace některé oblasti a následné přerušení dostupnosti legálních úvěrů vede k příchodu černých peněz, destabilizaci a následně socio-ekonomickému vyloučení oblasti [Ibid.: 174]. Veřejná sféra má při zajišťování kvality života a bezpečnosti ve městě zásadní vliv. Na rozdíl od malých měst, kde se všichni znají, ale oficiální veřejné instituce ve velkých městech potřebují, aby na jejich straně při snaze o pozitivní utváření města byl i silný neoficiální veřejný (společenský, či občanský) život, který by dělal prostředníka mezi jejich působením a životem jednotlivých obyvatel [Ibid.: 41].

### **5.3 Jan Gehl: *Cities for People*, Kodaň 2010**

Jestliže kniha Jane Jacobs z roku 1961 vystavila modernistický přístup k městům, jejich obyvatelům a jejich plánování tvrdé kritice a nastínila lidštější směry debaty a městského rozvoje, celoživotní kariéra Jana Gehla, která otevřeně a s úctou z myšlenek Jane Jacobs vychází, mu umožnila řadu jejích domněnek potvrdit, posílit, rozvinout, zpropagovat a zejména aplikovat v praxi během mnoha projektů městského rozvoje po celém světě.

Humanisticko-sociální kritika modernisticko-tržního utváření měst v podání Jane Jacobs bývá často označována také jako feministická, či environmentální. Jan Gehl k těmto adjektivům přidal minimálně přídomky biologická a psycho-sociální. Díky své práci má Gehl možnost kultivace a ověřování svých progresivních myšlenek jak v prostoru moderních a postmoderních vyspělých měst se značnou citlivostí části společnosti k postmateriálním hodnotám, tak také v prostředí bouřlivě se rozrůstajících velkoměst rozvojového světa, kde jde lidem často především o holé přežití a kvalita městského prostředí má zásadní dopad na jejich každodenní boj o život. Z této



zkušenosti vyplývá Gehlova orientace na čtyři základní sdílené funkční hodnoty, o jejichž dosahování mohou usilovat obyvatelé měst po celém světě bez výjimky.

Podle Jana Gehla je veřejný zájem obyvatel měst po celém světě shodný především v tom, aby města byla živá, bezpečná, udržitelná a zdravá [GEHL 2012: 61]. K dosahování takových podmínek je potřeba vnímat města ve velmi malém měřítku, z perspektivy chodce. Kvalitě prostředí pro život rozhodně neprospěje, když plánovač, který o dalším osudu města rozhoduje vnímá prostor častou optikou průjezdu automobilem, či dokonce optikou letu helikoptérou či letadlem. I způsob pohybu prostorem totiž zásadně ovlivňuje jeho vnímání a pocity z něj. V souladu s Jacobs je i pro Gehla podstatné posílení společenské funkce využití veřejného prostoru ulic a náměstí, důležitá je ale i samotná fyzická kvalita místa potenciálně vhodného k setkávání. Z dobře fungujícího města může plně těžit jedině sociálně soudržná a otevřená demokratická společnost [Ibid.: 6].

### **5.3.1 Lidský rozměr jako univerzální výchozí bod**

Tržní fungování společnosti podle Gehla přesunulo zájem od společenských vztahů k izolovaným projevům soukromé aktivity – budovám [Ibid.: 3]. Pro lidi je vždy složitější sdílet, spolupracovat než dělat něco osamoceně. Na druhou stranu sdílení a spolupráce, i přes svou komparativní složitost, vedou většinou k lepším výsledkům, mají větší potenciál něco vytvořit. Samotná existence procesu sdílení a spolupráce je zásadní hodnota, která vytváří sociální kapitál společnosti a ovlivňující pozitivně nepřímo celou řadu jevů.

V rozvinutých zemích, zemích rostoucích dlouhodobě na tržní ekonomice, vedly dlouhodobá nedbalost při plánování a vychylování pozornosti směrem k soukromému, často prostorově i v rámci společnosti vztahově izolovanému zájmu mnohde k úpadku městského života. V rozvojových zemích ohrožuje městský život zejména rozvojový tlak [Ibid.: 229]. Právě tam je přítom situace týkající se kvality veřejného prostoru podstatně složitější a vážnější. Lidé v rozvojovém světě ve veřejném prostoru tráví velkou část svého dne z prosté nutnosti. Jsou na fungování veřejného prostoru přímo životně závislí.

Od 60. let se vlivem postmodernismu zejména v ekonomicky nejrozvinutějších zemích, kde se negativa modernismu projevila nejdříve, začalo postupně o městech a

městské tvorbě přemýšlet jinak. Jádrem a podstatou tohoto staro-nového myšlení je vnímání lidského měřítka. Úcta k lidem, snaha o důstojné podmínky pro jejich život, o radost ze života a také snaha budovat města jako místa k setkávání. Lidské sny a touhy jsou všude podobné. Díky stejnému klientovi – lidské bytosti – jsou i způsoby přístupu podobné. Chůze, smysly, pohyb, tyto základní vzorce chování jsou pro všechny přibližně stejné. Při navrhování fyzické podoby měst, by měly vznikat přiměřeně soudržné struktury, které nabízejí krátké pěší vzdálenosti, přitažlivá veřejná prostranství a pestrost městských funkcí. S tím souvisí i kvalita veřejné dopravy, po chůzi teoreticky a zejména ideálně druhé základní a nejdostupnější formy pohybu městem. Ve srovnání s cenami zdravotní péče, či automobilové infrastruktury je přitom investice do rozvoje lidského měřítka města hodnotově mnohem skromnější [Ibid.: 3-7].

### **5.3.2 Pro živá, bezpečná, udržitelná a zdravá města**

V otázce lidské bezpečnosti ve městě se Jan Gehl zaměřuje na dva její aspekty. Jednak vztah bezpečnosti s dopravou, vedle toho také vztah bezpečnosti a společnosti. Prioritizace bezpečnosti dopravní je podmíněná zásadním vlivem automobilizace společnosti na rozvoj měst od druhé poloviny dvacátého století a souvisejícího faktu, že nejvíc obětí připadne na světě denně právě na následky dopravních nehod, kde až polovinu obětí tvoří chodci, eventuálně lidé na kolech sražení auty [WHO 2013]. Od té doby, co auta dobyla ulice, se podle Gehla nedílnou součástí denního života ve městech staly obavy a strach. Auta zrychlila dopravu, narostl počet nehod a o mnoho víc narostl také strach z jejich rizika. Důsledkem zvrácené sekuritizace této obavy se v řadě měst ujala snaha vytvořit pro auta paradoxně víc místa, oddělit od nich lidi bariérami a ty, co chtějí ulici překonat, posílat do podzemních podchodů. Všude po světě došlo v souvislosti s rostoucí automobilizací a její prioritizací k prudkému zhoršení podmínek pro chodce i pro dříve běžnou jízdu na kole [GEHL 2012: 92].

Řešením je podle Gehla motivace k dopravě pěšky, na kole, hromadnou dopravou a k delšímu setrvávání ve městě – snižování potřeby přesunů na delší vzdálenosti. Až pozornost věnovaná lepšímu pochopení podstaty dopravních nehod vedla mnohde k přehodnocení východisek a principů dopravního plánování. Výsledkem je projektování prostoru ulic a náměstí z pohledu chodce a člověka jedoucího na kole, nikoliv z – u řady dopravních inženýrů stále dominantního – pohledu řidiče. Zvláštní

pozornost je věnována potřebám dětí, seniorů a obecně osob s různými pohybovými handicap (rodiče s kočárky, lidi o berlích, osoby na invalidním vozíku). Cílem je zajistit kvalitu a bezpečnost pohybu pro pěší jakéhokoliv věku a jakékoliv kategorie spolu s maximalizací využití ve městech vysoce efektivního a pro městskou infrastrukturu nenáročného pohybu na kole. To oboje za podpory kvalitní a bezpečné veřejné hromadné dopravy. Zejména skutečná a pocíťovaná bezpečnost pěších se stala pro dopravní plánování v progresivních městech usilujících o zlepšování kvality života svých obyvatel rozhodujícím ukazatelem [Ibid.: 93-94].

Jan Gehl vnímá ideální město jako město otevřené. Jeho ideálem je vize otevřené společnosti, v níž se mohou lidé ze všech socioekonomických skupin pohybovat bezpečně ve veřejném prostoru města. Nástrojem k přibližování se tomuto ideálu je důkladné a promyšlené řešení detailů v lidském měřítku. Hrozbou vytvářející prostředí pro nebezpečí, konflikt a zločin je podle Gehla sociální a ekonomická nerovnost. Jejím symptomem je ústup určitých zejména bohatších sociálních skupin do soukromé sféry, vznik soukromých a polosoukromých pokusů chránit sebe a svůj majetek na úkor veřejnosti bezpečné a otevřené městského prostoru.

Jednoduchá urbanistická řešení prevence konfliktů nicméně podle Gehla příliš nepomáhají tam, kde vzrůstající pocit nejistoty je zakotven v hluboce zakořeněných sociálních podmínkách. V mnoha městských komunitách lze ale pracovat na tom, aby se lidé nestahovali za mříže a hradby. Existují i takové části světa, například chudinské slumy v Bombaji, kde v rámci města a společnosti kulturní tradice, rodinné vztahy a sociální struktura drží kriminalitu a násilí na nízké úrovni bez ohledu na ekonomickou nerovnost [MOSER 2004: 8, GLAESER 2011: 107 a GEHL 2012: 97]. V nejobecnější rovině lze i podle Gehla vysledovat vztah mezi pestrostí městského života a kvalitou bezpečí.

Když dosáhneme toho, že více lidí chodí veřejným prostorem pěšky a tráví tam čas, pak se skutečně i pocíťované bezpečí téměř v každé situaci zlepší. Místo je díky přítomnosti a setrvávání lidí pro lidi přijatelné, dobré a bezpečné. „Oči v ulici“, které nevědomky sledují dodržování neformálních společenských norem v prostoru, doplňují „oči na ulici“ lidí, které výskyt lidí na ulici přitahuje k jejich pozorování [GEHL 2012: 98]. Funkčnost „očí na ulici“ nicméně z biologických důvodů a kapacit lidského zraku platí pouze pro bydlení v nižších patrech a na vzdálenost zhruba 100 metrů. Okna vyšších pater, nebo dokonce výškových budov již v tomto směru nehrají žádnou roli,

kontakt s ulicí poskytují minimální. I z toho důvodu je v ulicích města zásadní podoba parteru a náplň prvních několika pater nad ním.

Život ve městě je relativní pojem. Může být chápán dvojím způsobem jako proces a hlavní lákadlo samo zároveň. Důležitou roli v tomto procesu hrají podle Gehla pobídky a regulace, celková městská kvalita, faktor času a kvalita využití hraničních zón [Ibid.: 89].

Při hledání kvality života nejde o počet lidí, ale o pocit, že místo je zalidněno a lidé jej dostatečně užívají. Podobně jako prázdné, ani přeplněné prostory pro chodce nejsou známkou kvalitního městského života, ale spíš výzvou ke snaze o nalezení funkční rovnováhy. Fakt, že na prakticky všech architektonických vizualizacích najdeme siluety lidí, dokládá, že ať je kvalita prostředí jakákoliv, právě život na veřejných prostranstvích je klíčem k přitažlivosti města a místa [Ibid.: 63].

Spíše než měřit počty průchodů a průjezdů lidí daným prostorem je pro analýzu jeho kvality důležité, jestli v daném místě lidé tráví čas. Když se pár lidí v místě na nějakou chvíli zastaví a v klidu a bezpečně setrvávají, je to mnohem lepší pro jeho fungování, než když prostorem mnohem víc lidí projde nebo projede.<sup>17</sup> Strávený čas a kvalita jeho využití jsou pro život městského prostředí důležitější než počet lidí a počet jejich průchodů či průjezdů [Ibid.: 73].

Pro podporu života ve městě je důležitá existence a rozmanitost řady lákadel pro lidi. Existují studie, které prokazují pozitivní vliv aktivních průčelí na život v ulici. Kvalita parteru je to, co k sobě láká chodce nejvíc a co na něj dělá největší dojem. Vertikální členění fasád, úzká průčelí i vysoká četnost dveří zvyšují psychologickou přívětivost prostoru. Naopak široká, horizontálně (ne)členěná průčelí, kde vchody představují pouze malé procento plochy průčelí (typicky skladiště, nákupní haly či jiné velké monofunkční bloky), působí na lidské vnímání odtažitým a negativním dojmem. Jedná se vlastně o příklad malých hraničních zón, v tomto případě hraniční linie uliční čáry a přívětivosti jejího využití [Ibid.: 9]. Studie rovněž prokazují, že jeden čtvereční metr přiléhající k budově je pro život v okolí budovy mnohem cennější než až desetinásobná plocha někde za rohem. Kvalita parteru by se tedy neměla směřovat za kvalitní prostor někde mimo [Ibid.: 87]. Pokud selžou tyto hraniční linie, prostor podle

---

<sup>17</sup> Analýzy pohybu chodců v centrální pěší oblasti Kodaně, legendárním Strøgetu, ukázaly, že je zde v létě o 35% pomalejší pěší doprava. To, ale neznamená, že by tam bylo v létě hůř. Naopak, stejný počet lidí tam o 35% víc času zůstane, posedí a mimo jiné i svou vlastní přítomností zlepšuje kvalitu ulice [Ibid.: 71].

Gehla nikdy neožije [Ibid.: 88]. Pro zajištění rozmanitosti služeb by město nemělo váhat k vytvoření ekonomických pobídek pro nedostatkovou atraktivní funkci tam, kde schází, a kde by pomohla. Finanční rozdíl město zpět získá zvýšením atraktivity celé oblasti [Ibid.: 82].

Města by při svém rozvoji měla podle Gehla brát v potaz také faktor udržitelnosti. Nejen však udržitelnosti environmentální v tom nejširším slova smyslu, ale také udržitelnosti sociální. Města jsou prostorem koncentrace rozličných lidí a různých způsobů života. Vzájemný kontakt, možnost potkávat se v běžných každodenních situacích a komunikovat spolu s minimem bariér jsou podmínkou k eliminaci mezilidských a společenských konfliktů. Důležitým nástrojem ke zvyšování vzájemných kontaktů mezi lidmi je podpora chůze, jízdy na kole a využívání veřejné hromadné dopravy [Ibid.: 109]. Podpora chůze a jízdy na kole jsou také důležitým příspěvkem k prevenci proti výskytu civilizačních chorob [Ibid.: 111].

### **5.3.3 Znovudocnění prostoru pro pěší – místa k setkávání**

Veřejný prostor pro pěší je ve městě tím nejdůležitějším místem nejen k setkávání. Pro řadu lidí, kteří mají jen omezený počet vlastních sociálních vazeb, je vedle pasivního sledování médií (a dnes již i působení na virtuálních sociálních sítích) setkávání ve veřejném prostoru ulic a náměstí hlavním nástrojem sociálního kontaktu a interakce. Média přitom ze své podstaty informování o výjimečných věcech, problémech, případně vážných celospolečenských záležitostech koncentrovaně šíří neosobní negativní zprávy. Podobně jako online sociální sítě i média umožňují pouze kontakt velmi zjednodušený, dílčí. Každodenní sociální kontakt ve veřejném prostoru na základě výkonu běžných, známých a tedy bezpečných aktivit naopak buduje důvěru a pocit bezpečí [Ibid.: 29 a WESSEL 2009: 8-15].

Osaměle žijících lidí je v každé společnosti z různých důvodů dost a s ohledem na demografický vývoj ve vyspělém světě – stárnutí populace – bude minimálně zde tento fenomén pravděpodobně čím dál tím aktuálnější.<sup>18</sup> Drtivá většina světové populace ale ve veřejném prostoru tráví značnou část svého času především z nutnosti. Jednoduše

---

<sup>18</sup> Sčítání z roku 2009 ukázalo, že až 50% domácností v Kodani jsou domácnosti jednočlenné. [GEHL 2012: 28]

z toho důvodu, že vlastní buď velmi omezený, nekvalitní nebo dokonce žádný prostor soukromý.

Kvalita veřejného prostoru je pro ně pro všechny tím nejpřímějším vyjádřením eventuálního zájmu systému, ve kterém fungují, o kvalitu jejich života, o společenské uznání. Chůze a setrvávání na místě jsou základními projevy městského života ve veřejném prostoru. Právo na shromažďování a svobodu projevu jsou v protikladu k totalitárním zákazům a omezování základními prvky demokracie [Ibid.: 29]. Za účelem co nejvyšší kvality prostředí pro pěší by se architektura veřejných městských prostranství k setkávání a podpoře městského života měla navrhnout v měřítku a vzdálenostech pro vnímání v rychlosti chůze, 5 km/h, nikoliv pro vnímání při průjezdu autem či průletu letadlem [Ibid.: 28].

#### **5.3.4 Důraz na města v rozvojovém světě**

S ohledem na rapidní celosvětovou urbanizaci a její strukturu s růstem převážně u velkoměst v rozvojových zemích Jan Gehl klade značnou prioritu právě na zájem o tyto oblasti. Jestliže prostředí postmoderních měst vyspělého světa dnes vytváří nejlepší podmínky pro výzkum a inovace, pak města rozvojového světa zaslouží nejvyšší pozornost co se týče aplikace nejnovějších poznatků městského rozvoje. Kvalita života a bezpečnosti v nich se týká největšího počtu lidí a potýká se také s nejintenzivnějším tlakem způsobeným rostoucí sociální nerovností a populačním růstem.

Nejen podle Gehla je důležité vnímat, jak dramatickým způsobem kvalitu života v těchto městech ovlivňuje nárůst motorizace. Velká většina obyvatel se spoléhá na chůzi, jízdu na kole, či hromadnou dopravu. Přístup k autům a motocyklům má buďto omezený nebo žádný. Veřejná hromadná doprava je v rozvojových zemích většinou slabě rozvinutá, stále relativně drahá a pomalá. Automobilizace spojená s ekonomickým růstem a zvyšující se kupní silou části obyvatel však podobně jako kdekoli jinde na světě svou dynamikou celou situaci především komplikuje. Rozvoj automobilizace má i zde nejhorší dopad na ty nejchudší obyvatele. Vedle ekonomické nerovnosti se zvyšuje rovněž sociální stratifikace v mobilitě, roste znečištění životního prostředí a ulice se stávají s rychlejším provozem nebezpečnější. Přitom jsou to právě ulice, kde ti nejchudší tráví velkou část svého času.

Zlepšování situace ve městech rozvojových zemí je náročné, dlouhodobé a bez jasně stanovitelného konce. Je to proces evoluce, který je buď aktuálně úspěšný a postupně životní podmínky lidí dělá lepšími, nebo je aktuálně neúspěšný a podmínky lidem zhoršuje. Již teď města rozvojového světa čelí řadě obrovských problémů a tlak na ně jediné poroste. Metody, jak jejich prostředí postupně úspěšně zlepšovat ale existují. Podle Gehla příklady z měst jako je Bogota, Curitiba nebo Kapské město ukazují, že i v rozvojovém světě lze změnit mnoho. Je zde však potřeba začít zdola s řadou malých, levných participativních intervencí, které zlepší každodenní život, poskytnou inspiraci místním komunitám a poslouží jako zažehnutí lokálního rozvoje. Pro zlepšování situace shora je je nutná spolupráce mnoha sektorů. Ta je limitována omezeným časem a penězi. I proto je třeba dát prioritu lidskému měřítku, které je dosažitelné, levné a praktické. Vytvářet konceptuální urbanistické celky monumentálních staveb nebo investovat do automobilové infrastruktury, když auto většina lidí nemá, je hloupost. I tak by se při strategickém plánování urbanistického rozvoje měst měly využívat zejména tyto principy:

- 1) shromažďovat (vytvářet cíleně město krátkých vzdáleností)
- 2) propojovat (funkce, zájmy, lidi)
- 3) přitahovat (chodce a lidi na kolech)
- 4) otevírat (hranice)
- 5) zvětšovat (strávený čas venku)

#### **5.4 Města pro lidi v rámci Lidské bezpečnosti**

Při porovnání konceptu lidské bezpečnosti s konceptem měst pro lidi je vidět, že Jane Jacobs již na přelomu padesátých a šedesátých let pojmenovala při analýze vztahů v rámci měst řadu prvků, které teoretici mezinárodních vztahů až v devadesátých letech začali pojmenovávat při definování toho, čemu se posléze začalo říkat koncept lidské bezpečnosti.

Podobně jako později lidská bezpečnost obrací svoji pozornost k nestátním aktérům a vidí potenciální hrozbu pro občana i ze strany jeho vlastního státu, vidí i Jacobs podobně role aktérů v rámci města. Z důvodu jejího zázemí v občanské opozici vůči řadě soukromých záměrů na transformaci prostředí New York City a dokonce i proti řadě záměrů oficiálních městských institucí a jejich představitelů, neváhala Jacobs

při své analytické práci opustit a posléze konfrontovat tradiční sledování normality, vyšších institucionálních zájmů a zájmů systému a hledala odpovědi na řadu otázek naopak zaměřením se na neprůměrné, marginální jevy, chování jednotlivých nezprůměrovaných lidí jako na nejlepší indikátor vitality celého systému. Systém samotný z její vlastní zkušenosti představuje nedokonalé prostředí, které je schopno nejen problémy řešit, ale celou řadu problémů samo generovat a na úkor klidně i veřejného zájmu prosazovat.

Její vnímání města jako neustále se vyvíjejícího procesu, kde i příliš silný úspěch může vyvolat problémy, progresivně nabouralo tehdy zažitou konzervativní představu řady lidí, že díky technologickému pokroku, zkušenostem s chybami minulosti a prorůstovému směřování světové ekonomiky dominované USA, je vše, co se v New Yorku naplňuje postavit, dobře a může být vždy jedinečně lépe. Jacobs svým přístupem naopak upozornila na potřebu vnímání nových hrozeb plynoucích z tehdejšího společenského vývoje a jím generovaných změn v městském prostředí. V rozporu s rétorikou *amerického snu* upozorňovala na rostoucí fenomén sociálního vyloučení ve městech a z něj plynoucí mimo jiné i bezpečnostní důsledky. Podobně tomu je i u lidské bezpečnosti, která přišla jako vystřízlivění z představy o tom, že veškeré problémy světa bylo pouze mocenské soupeření Západu a Východu za Studené války.

Jako protilek objevujícím se problémům měst Jacobs vidí ne represivní akce, ne investice do nové infrastruktury, či nových technologií na zelené louce, ale primárně v investicích do sociálního kapitálu v konkrétních existujících lokalitách, v podpoře místního veřejného života a v zajištění bezpečnosti jednotlivců, chodců v jejich nejpřirozenějším veřejném prostoru, na chodníku.

Svým multidisciplinárním přístupem navíc Jacobs poukázala na fakt, že není jeden jediný člověk či obor, který by celému organismu města mohl rozumět. Pouze v kombinaci řady profesí komunitně spolupracujících s konkrétními lidmi, kterých se změny týkají, se může podařit vytvořit důvěryhodnou spolupráci a společně naplánovat a postupně realizovat a průběžně aktualizovat komplexní řešení, která nebudou pouhým symbolickým prohlášením, ale skutečnou komparativní změnou. Při každém řešení v zájmu veřejném by přitom podle Jacobs jednoznačný prim měl hrát veřejný sektor.

Gehl stejným způsobem přistupuje k samotnému procesu plánování měst. Důležitější než estetika celku a kompozice z ptačí perspektivy je to, co dokáže pozitivně vnímat jednatel, chodec nebo člověk na kole. Ten samý člověk, který je přitom poslední půlstoletí z veřejného prostoru měst vytlačován expanzivní automobilizací,



fenomémem, který je na všech frontách propagovaným společensky tolerovaným původcem největšího množství předčasných úmrtí na světě, objektivně velkou hrozbou pro lidskou bezpečnost. V prostředí urbanizujícího se světa se veřejný pěší prostor stává fakticky hlavním bezpečnostním prostředím většiny světové populace. Městští plánovači a architekti přitom mají při procesu jeho vzniku a úprav unikátní šanci ovlivnit, jak se v něm lidé budou chovat a cítit. Fyzická a funkční kvalita zejména veřejných prostranství, ale i budov má prokazatelně schopnost ovlivňovat pocit (ne)bezpečnosti, kterou u lidí tyto prostory vyvolávají. Byť se může jednat o objektivně bezpečnou lokalitu, pocitově nebezpečné prostředí pocit ohrožení a z něj plynoucí možnost rizikového jednání prokazatelně zvyšuje. Ani kvalitní sociální kontakt, součást veřejného života a esence sociálního kapitálu se nemůže pořádně odehrávat na pocitově nebezpečných místech. Podpora sociálního kapitálu je přitom jednou z hlavních cest prevence proti negativním projevům sociálního vyloučení.

## **6 Průlom v rozvojovém světě – Antanas Mockus a Enrique Penalosa, Bogota, 1995-2003**

Počátkem devadesátých let byla Kolumbie - s tehdy cca 33 a dnes skoro 47 miliony obyvatel po Brazílii a Mexiku třetí nejlidnatější latinskoamerická země - zmítaná již několik desetiletí trvajícím hluboce zakořeněným vnitřním konfliktem, postkoloniální občanskou válkou vlády s militantními levicovými hnutími FARC a ELN, která stále trvá a je fakticky nejkrvavějším ozbrojeným konfliktem na západní polokouli [ANGOTTI 2013: 8-9 a MUGGAH, RESTREPO, KRAUSE a SPAGAT 2005: 12]. Důsledky občanské války a ekonomické recese [BRICENO-LEON a ZUBILLAGA 2002: 21] tvrdě dopadaly na bezpečnost a kvalitu života v celé zemi, jejíž populace nevybočuje z průměru nejvíc urbanizovaného kontinentu na světě, Latinské Ameriky [VALENZUELA AGUILERA 2013: 25].<sup>19</sup> Kolumbie trvale vykazuje jedny z největších počtů vnitřních uprchlíků na světě.<sup>20</sup> Až polovina kolumbijské populace žije pod hranicí chudoby [SCHMIDT 2006: 31].

<sup>19</sup> Počátkem devadesátých let vykazovala zhruba 69% urbanizované populace, v roce 2013 je udáváno zhruba 77% [UN-HABITAT 2013: 172].

<sup>20</sup> V Kolumbii se v roce 2006 nacházel druhý nejvyšší počet vnitrostátních uprchlíků na celém světě, 1,5 milionu [ZEIDERMAN 2013: 71-87] a až 40 % z nich žilo v 10

Bogota počátku devadesátých let dvacátého století, tehdy takřka šestimilionová kolumbijská metropole [UN-HABITAT 2006: 391], byla označována za jedno z nejnebezpečnějších měst na zemi. Počet 81 vražd na 100 000 obyvatel v roce 1993 patřil k těm nejhorším na celém světě, v rámci vlastní země na tom ale podobně byla i ostatní velká města [MONCADA 2009: 434].<sup>21</sup> Organizovaný zločin, gangy, drogy, korupce, obrovská sociální nerovnost, nefunkční infrastruktura, polovojenské jednotky zapojené do občanské války a k tomu všemu naprostá nedůvěra obyvatel k administrativě, tyto všechny faktory formovaly Bogotu první poloviny devadesátých let.

### **6.1 Dva koncepty, společný cíl a dlouhodobá spolupráce: Snaha o proměnu nejnebezpečnějšího města na světě**

Do této konstelace přišly v roce 1994 v Bogotě volby nového starosty. Jejich překvapivý výsledek přinesl dlouho nepředstavitelnou změnu. O post starosty se ucházeli dva neortodoxní kandidáti, kterým se po jejich zvolení během následných tří funkčních období podařilo odstartovat a realizovat proces radikálních změn k lepšímu. Tyto změny nejen že zásadně změnily situaci v Bogotě, ale vedly dokonce k tomu, že začaly být prezentovány po celém světě jako vzorový příklad městského rozvoje v těch nejkomplicovanějších možných podmínkách.

Po osmi letech a třech funkčních obdobích dvou starostů, Mockuse a Penalosy<sup>22</sup> [MONTEZUMA 2005: 4] klesl počet úmyslných zabití na mnohem lepších 28 na 100 000 obyvatel a po dalších třech letech pokračování nastartovaného procesu v roce 2006 na čtvrtinu oproti výchozímu stavu, na 18 obětí na 100 000 obyvatel [MONCADA 2009: 434].<sup>23</sup> Starostům Mockusovi a Penalosovi se podařilo aktivizovat do té doby

---

největších kolumbijských městech [*Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives* 2007: 59]. Ke konci roku 2012 eviduje úřad Vysokého představitele pro uprchlíky OSN v Kolumbii již nejvyšší číslo těchto vnitřních uprchlíků na světě, nicméně teď po šesti letech je to již 4,9 až 5,5 milion lidí [Internally Displaced People Figures 2013].

<sup>21</sup> Ze světových velkoměst ji překonávalo snad pouze Sao Paulo, Rio de Janeiro, Mexico City a domácí Medellín [List of Metropolitan Areas by Intentional Homicide 2013].

<sup>22</sup> Starosta Bogoty se volí většinou přímou volbou na tři roky, během kterých má značnou exekutivní pravomoc a je fakticky druhým nejvýše postaveným představitelem exekutivy v zemi po prezidentovi. Antanas Mockus své první volební období ukončil předčasně, když chtěl kandidovat na pozici prezidenta Kolumbie.

<sup>23</sup> Pro srovnání celosvětový průměr činí v roce 2013 1,59 a v EU 2,28 zabití na 100 000 obyvatel [UN-HABITAT 2006: 55].

pasivní společnost, vzkřísit důvěru v městské instituce a policii i obnovit dříve takřka zmizelý respekt k základním morálním hodnotám ve společnosti. Město prošlo procesem obnovy a rozvoje infrastruktury, který inspiroval nejen další města v Kolumbii, ale i po celém světě. I počet obětí dopravních nehod, druhého hlavního zdroje předčasných úmrtí v Bogotě, klesl v tom samém období z 1300 na 600 ročně [PENALOSA 2013].

Na 80% dotazovaných obyvatel Bogoty v roce 2006 považovalo udržování bezpečnosti v jejich čtvrti již také za jejich vlastní občanskou zodpovědnost [MONCADA 2009: 438-440].

Tehdejší kandidát Liberální strany, vzděláním ekonom a historik Enrique Penalosa (\*1954), který již na stejnou funkci kandidoval jako nezávislý kandidát v roce 1991, se v roce 1994 poprvé střetnul s tehdy donedávna ještě rektorem Národní univerzity, profesorem filosofie a matematiky, nezávislým kandidátem Antanasem Mockusem (\*1952). Z Mockuse se stal černý kůň voleb a Penalosu svou excentrickou a rekordně nízkonákladovou kampaní velkým rozdílem porazil [DALSGAARD 2009 a MONTEZUMA 2005: 2-3]. V následujících letech to ale byla hlavně jejich vzájemná kooperace, která umožnila dosáhnout zásadních strukturálních změn. Oba dva již bývalí starostové, Mockus a Penalosa se spolu se svým nástupcem Luisem Garzonem oficiálně dokonce spojili v roce 2009, kdy spolu obnovili kolumbijskou Stranu zelených a neúspěšně usilovali již popáté o post jak starosty Bogoty pro Penalosu, tak následně podruhé prezidenta Kolumbie pro Mockuse.

## **6.2 Antanas Mockus: Odmítnutí násilí a zločinu prostřednictvím morální reformy a institucionálních změn**

Prioritou zejména prvního funkčního období Antanase Mockuse, potomka litevských emigrantů, filosofa a matematika, byla realizace morální reformy a mobilizace obyvatel Bogoty za účelem hodnotového odmítnutí dosud prakticky znormalizovaného a všudypřítomného násilí. Zároveň se Mockus soustředil na legitimizaci a reformu městských institucí a policie a nové docenění významu veřejných prostranství města.

V prostředí vážné sociální dezintegrace, malého respektu k hodnotě života a všudypřítomného násilí Antanas Mockus vytvořil program Občanské kultury (Cultura Ciudadana) založený na základním podřízení se standardům, vzájemné, nenásilné a spontánní samoregulaci mezi občany. Inspirován teorií komunikativní akce Jürgena

Habermase z roku 1981, dle které dialog vytváří sociální kapitál, myšlenkami nobelisty, ekonoma Douglase C. Northa o napětí mezi formálními a neformálními pravidly [VALENZUELA AGUILERA 2013: 25-26] a konceptem symbolického násilí Pierra Bourdieu [CABALLERO 2004], vyvinul Mockus komunikační strategii na znovuoobnovení občanských hodnot.

Kde docházejí slova, musí na řadu přijít inovativní činy. Cílem kampaně mělo být, aby se v budoucnu mezi občany Bogoty obnovily pozitivní vztahy a vytvořila se i pozitivní vazba mezi občany a veřejnými institucemi. Měla být nastavena kultura efektivní morální seberegulace. Prostředkem jak cíle dosáhnout se stala originální série happeningů, kampaní, a teatrálních mediálních výstupů, kterým měla symbolická váha starostovské pozice pomoci maximalizovat výsledný efekt této komunikace směrem do společnosti. Dle Mockusem zmiňovaného Sokrata totiž lidé, kteří porozuměli, pravděpodobně nebudou konat špatně [Ibid.].

Starosta sám se objevil před médii například v převleku za mrkev nebo za „superobčana“.<sup>24</sup>

Další aktivitou byla *Noc žen* měnící zaběhnuté genderové stereotypy.<sup>25</sup> Ženám byl ponechán čas na vlastní noční společenský život, během kterého i ulice hlídaly zejména policistky-ženy za vrchního vedení policejní důstojnice. Během první z třech Nocí žen údajně vyrazilo do ulic až 700 000 žen od rodin [CABALLERO 2004].

Aby změnil každodenní realitu šíleného automobilového provozu v Bogotě, vyslal Mockus do ulic 20 speciálně vycvičených mimů řídit dopravu na křižovatkách.<sup>26</sup>

---

<sup>24</sup> Jako mrkev chtěl komunikovat antimachistickou symboliku hodného a nenásilného slušňáka v opozici vůči tradičním hodnotovým stereotypům. Aby omezil potenciál násilností, které se často odehrávaly po půlnoci mezi podnapilými výtržníky, prosadil Mockus v rámci „mrkvového zákona“ kontroverzní zavírací hodinu barů a zábavních podniků v jednu hodinu ráno. Výsledek se ukázal takřka hned. Během následujícího týdne počet zabítí a smrtelných nehod zásadně poklesl [DALSGAARD 2009]. Jako „superobčan“ zase skákal po ulicích a vyhazoval všude se válející odpadky do kontejnerů, aby upozornil na netečnost lidí vůči rozkládajícímu se veřejnému prostoru.

<sup>25</sup> Muži z Bogoty byli vyzváni, aby během určených tří večerů zůstali doma a byli to oni, kdo se bude starat o děti a o domácnost. Ženy byly naopak vyzvány, ať jdou za zábavou do města, kde se konala zdarma řada kulturních a společenských programů speciálně pro ně, a kde pro ně vznikla dočasná pěší zóna na místě hlavního městského bulváru. Pro muže bylo setrvání doma plně dobrovolné, podstatné bylo, aby během těch tří dní přemýšleli o roli žen ve společnosti.

<sup>26</sup> Předpokladem bylo, že pokud penalizace nefunguje a lidé zkorumpovanou a nefunkční dopravní policii nerespektují, bude efektivním odstrašením spíše riziko vlastního zesměšnění a studu. Mimové na chaotických křižovatkách pantomimicky

Nefunkční dopravní policii eventuálně Mockus celou zrušil a její úkoly převedl na efektivnější policii metropolitní. Dvoutisícový sbor dopravních policistů byl natolik známý korupčním fungováním a napojením na automobilové lobby, že nemělo smysl jej v této formě nadále udržovat [CABALLERO 2004 a DALSGAARD 2009]. Mockus dále zavedl tradici malování symbolu hvězdy na každé místo, kde při dopravní nehodě zahynul chodec. Vyzval také obyvatele města, aby volali na radniční linku pokaždé, když potkají slušného taxikáře. Lidé skutečně volali a Mockus pak pozval na 150 doporučených taxikářů na recepci na radnici, kde je jmenoval „Rytíři zebry“, klubu šoférů taxi s oficiální podporou starosty města [CABALLERO 2004].

Zklidnění vzájemné komunikace se věnovala kampaň, při které byly mezi obyvatele distribuovány karty se symboly pozitivního zdviženého palce a negativního palce dolů. Bylo jich rozdáno na 350 000 a v případě, že někdo někoho potěšil nebo dopálil, dotčený na něj mohl na dálku zareagovat vtažením karty s příslušnou symbolikou. Snižovala se tak komunikační bariéra mezi vzájemně anonymními lidmi v ulicích, zejména mezi lidmi v autech a jejich okolím.

Dalším krokem byla tzv. vakcína proti násilí. Lidé, kteří kdy byli obětí násilí, byli vyzváni, aby si došli k nejbližšímu psychologovi pro symbolickou vakcínu proti násilí a dali tak najevo, že jsou vůči násilí dále imunní a netolerují ho. Během tiskové konference, ve které se svým názorovým oponentem kampaň zahajoval, Mockus vmetl do obličeje dort a v klidu situaci okomentoval, že pokud má někdo s někým problém, ať jej radši řeší symbolicky, než za použití zbraní a násilí [DALSGAARD 2009].

Mockus vystoupil v televizi s úspěšnou výzvou k šetření vodou nebo k placení zvláštních 10 % daní navíc.<sup>27</sup>

Mockusovy edukačně aktivizační kampaně si i přes zejména počáteční a posléze dílčí odpor vůči některým z nich získaly velkou podporu obyvatel a následný průzkum veřejného mínění ukázal, že by si až 91% obyvatel přálo jejich pokračování [MONTEZUMA 2005: 9].

---

komunikovali s neukázněnými řidiči, kteří nerespektovali světelnou signalizaci, nepoutali se, či zbytečně agresivně používali klakson. Podobně si utahovali i z chodců, kteří nerespektovali pravidla bezpečného přecházení. Projekt se natolik ujal, že bylo pro jeho pokračování následně vycvičeno dalších 400 mimů.

<sup>27</sup> K všeobecnému překvapení tuto daň zaplatilo na 63 000 lidí a v důsledku celkového zlepšení výběru daní v předchozích letech a zvýšené daně z pohonných hmot a z nemovitostí, bylo během druhého Mockusova období v roce 2002 vybráno na daních dokonce třikrát tolik než v roce 1990 [CABALLERO 2004].

Vedle symbolického působení na morální hodnoty společnosti a způsoby mezilidské komunikace Mockus zaměřil podobně svou pozornost i na potřebné strukturální změny, policejní reformu a reformu justice.

Podle vzoru, který aplikoval dřívější starosta z Cali Rodrigo Guerrero (1992-1994), aplikoval Mockus k násilí a zločinu epidemiologický přístup. Kriminologické statistiky začala brzy podobně jako v případě Programu Rozvoje, Bezpečnosti a Míru (DESEPAZ) z Cali zpracovávat a hlavně zveřejňovat prostřednictvím nového Jednotného systému informování o násilí a zločinu (SUIVD) tzv. Observatoř násilí a zločinu. Začalo se tak dařit identifikovat a komunikovat ty opravdu nejpalčivější problémy konkrétních lokalit a informováním o skutečných problémech aktivizovat veřejný zájem na jejich řešení [VALENZUELA AGUILERA 2013: 26-27].

V letech 1996 a 1997 se v Bogotě uskutečnilo na 400 komunitních setkání jejichž cílem bylo sbírat podněty od různých, ve značné míře i sociálně marginalizovaných, skupin obyvatel o tom, jak by si představovali fungování policie. Těchto setkání, jejichž účastníci pracovali s prvními dostupnými daty ze SUIVD, se vedle zástupců policie zúčastnilo až 18 000 lidí. Výstupem setkání byly konkrétní návrhy na revizi služebního řádu policie stejně jako výzva občanům, aby se nebáli navštěvovat sídla městské správy ve svém okolí a začali je používat pro vytváření zpětné vazby pro samosprávu.

Řadu takto participativně navržených opatření se sice Mockusovi nepodařilo kvůli konzervativní opozici v prvním funkčním období prosadit, ve druhém období, kdy už za sebou měl proces transformace Bogoty značný kus cesty, se mu to ale u většiny povedlo.

V rámci systémových strukturálních reforem byly v roce 1996 otevřeny tzv. školy veřejné bezpečnosti. Jejich cílem bylo seznamovat veřejnost s fungováním složek veřejné bezpečnosti a osobně v pozitivním duchu spolupráce i s konkrétními lidmi, kteří v nich pracují. Těchto kurzů se v roce 2004 zúčastnilo již na 37 000 lidí.

Ačkoliv příslušníci policie podléhají v Kolumbii i ve městě oficiálně státu a město na ně má minimální vliv, Mockus poprvé v historii vyčlenil část městského rozpočtu i na vzdělávací programy pro státní policisty. Ti začali po tisících zvyšovat svoje vzdělání v rámci účasti na univerzitních tréninkových kurzech. V rámci státní půjčky od Meziamerické rozvojové banky na programy Mírového soužití a Občanské bezpečnosti Mockus zajistil, že část těchto peněz umožnila 2 200 policejním důstojníkům z metropolitních oblastí absolvovat kurzy zaměřené na řešení konfliktních situací, případů sexuálního zneužívání, na lidská práva a na vzdělávání dospělých. Cílem bylo

učinit z policie více preventivní než reaktivní orgán, naučit ji metodám *community policingu* a poskytnout jí k tomu mnohem komplexnější vzdělání [QUESADA 2004].

Na základě zejména španělské inspirace byly od roku 1997 vytvářeny lokální pořádkové skupiny tzv. Lokální bezpečnostní fronty (FLS), sestávající z dobrovolně zapojených deseti až stovky místních obyvatel, kteří tak získali platformu na vykonávání kolektivního dozoru nad bezpečností ve svém okolí a pro efektivnější partnerskou spolupráci s policií. V roce 2004 takových skupin FLS existovalo v Bogotě již 10 000 [MONCADA 2009: 441].

Za Mockuse proběhly i dva odzbrojovací dny v letech 1996 a 2003. Ačkoliv se během nich vybralo jen cca 1% odhadovaných zbraní v Bogotě, počet lidí, kteří se domnívají, že je dobré mít střelnou zbraň klesl mezi lety 2001 a 2003 z 24,8% na 10,4% [CABALLERO 2004].

V Bogotě samotné bylo do roku 2005 vycvičeno na 1000 elitních policistů, kteří plní čistě „community policingové“ preventivní úkoly. Tito policisté, kteří pro snazší rozeznání od ostatních 11 000 klasických policistů plnících především reaktivní úkoly, jezdí po svém okrsku zásadně na kole, byli vítanou změnou. Jestliže v roce 1983 73% Kolumbijců v průzkumu vyjádřilo negativní vztah k policii, v roce 2002 se 85% dotazovaných Bogotěanů vyjadřovalo ke *community policingu* pozitivně, 86% odpovědělo, že komunitní policisté pomáhají řešit jejich problémy a plných 99% odpovědělo, že jsou komunitní policisté k lidem přátelší [QUESADA 2004 a VALENZUELA AGUILERA 2013: 26-27]. Od roku 2004 se navíc policie stabilně řadí za úřad starosty na druhou pozici v žebříčku vnímání přínosu veřejných institucí pro kvalitu života obyvatel [MONCADA 2009: 442].

### **6.3 Enrique Penalosa: Řešení sociální nerovnosti: Rovnost kvality života**

V roce 1998 vyhrál komunální volby a obsadil tedy po šesti letech snažení druhou nejdůležitější výkonnou pozici v Kolumbii Enrique Penalosa, dřívější ekonomický tajemník kolumbijského exprezidenta a člen kolumbijského kongresu [MONTEZUMA 2005: 4]. Na rozdíl od Mockuse se Penalosa se svým programem *Pro Bogotu, kterou chceme (Por la Bogota que Queremos)* chtěl zaměřit zejména na destigmatizaci sociálně vyloučených skupin, sociální inkluzi, zlepšování kvality veřejných prostranství ve městě

použitím optiky lidského měřítka, udržitelnou mobilitu, dostupnost veřejných služeb, bezpečnost a harmonii soužití obyvatel [Ibid.: 4-5].

Penalosoovou hlavní tezí bylo konstatování, že jestliže ekonomické rovnosti mezi obyvateli lze dosáhnout sotva, pak rovnost kvality života je věc, o kterou se minimálně lze snažit, a kterou mohou každý den lidé pocítit na vlastní kůži. Každý detail města by měl odrážet fakt, že je tu pro lidi, a že lidé jsou si rovni.

Zvláštní pozornost by se přitom měla soustředit na děti a mládež. Jestliže veřejný pěší prostor je to jediné místo, které je teoreticky pro všechny přístupné, měl by se právě tento prostor stát nástrojem ke zvyšování kvality života v daném prostředí. Pokud je veřejný prostor přívětivý dětem, seniorům, handicapovaným či nemajetným, pak je přívětivý i všem ostatním. Příjemné setrvávání dětí bez dozoru a seniorů ve veřejném prostoru je skvělý indikátor jeho celkové bezpečnosti. Paradoxně zrovna tyto věkové a sociální skupiny mají většinou nejmenší podíl na rozhodovacím procesu při tvorbě veřejných prostranství. Veřejný prostor a normy pro jeho využití vytvářejí většinou úzce vymezené skupiny lidí, studovaní architekti, dopravní inženýři, politici ostřílení souboji o moc, lidé ovládající nutný investiční kapitál. Uživatelé toho prostoru bude však mnohem širší spektrum lidí s mnohem pestřejšími nároky a zájmy. Jestliže se někteří lidé domáhají nikde nepsaného práva zaparkovat svoje auto, kde chtějí, je přirozené zajistit lidem alespoň rovněž nikde nepsané právo na bezpečnou možnost pohybu pěšky nebo na kole. Pro řadu lidí to je jediná dostupná forma individuální mobility. Prostor ulice a způsob jeho přerozdělení je podle Penalosy to nejcennější, čím město disponuje.

Nerovnost lidí se pozná zejména ve volném čase, proto je třeba, aby pokud už lidé nějaký volný čas mají, mohli jej bez ohledu na svůj příjem trávit v kvalitním veřejném prostoru. Veřejný blahobyt společnosti je nadřazený soukromému zájmu [PENALOSA 2013]. Penalosa záměrně vyjma automobilové dopravy nehovoří o (ne)bezpečnosti prostředí, ale o kvalitě života jednotlivých lidí a sociálních skupin. Ta je pro něj základní hodnotou a východiskem, které následně ovlivňuje mimo jiné i vnímání dalších hodnot, například bezpečnosti.

Analýzy japonské rozvojové agentury JICA a kolumbijsko-francouzského konsorcia Bechtel y Systra Bogotá doporučovaly začít stavět novou osmiproudou dálnici, respektive metro a autobusy. Dle Penalosova názoru ale bylo silnic v porovnání s počtem lidí, kteří by radši ocenili něco jiného, všude dost a metro představovalo projekt natolik drahý, náročný, rizikový a vyžadující dlouhé roky prací, že se dala



vymyslet řada jednodušších investic, jejichž přínos by ocenilo mnohem víc lidí a mnohem dřív.

Vzhledem k tomu, že i přes každodenní dopravní zácpy po celé Bogotě až 80% jejích obyvatel stejně automobil ani nevladnilo, Penalosa rozhodl oproti dosavadním zvyklostem zaměřit pozornost městských investic na ty nejdostupnější formy dopravy. Prioritu získalo budování nové dopravní infrastruktury, která by jednak obsloužila a zároveň napojila na okolí ty nejchudší obytné čtvrti Bogoty. Přednost dostaly nová pěší a dálková cyklistická propojení zejména nejchudších oblastí. Počet lidí, kterým by vůbec k něčemu byly silnice, byl v těchto oblastech minimální, zato pěšky chodí takřka všichni a dostupná cyklistická doprava se začala stávat čím dál tím populárnější. Po takřka patnácti letech cíleného rozvoje cyklo dopravy se v Bogotě vykoná průměrně 9% cest na kole ve srovnání s 19% cest autem [Ibid.].

V roce 2000 Penalosa uspořádal dvě referenda, při kterých se právě dopravní budoucnost Bogoty měla řešit. V jednom z nich 64% hlasujících podpořilo myšlenku každoročního dne bez aut, kdy ve městě v pracovní den vyjma taxíků nesmí žádné auto. V referendu druhém se hlasovalo o úplném zákazu aut ve špičkových hodinách od roku 2015. Hlasující sice byli pro, nicméně chybělo cca 1000 hlasů k minimu zaručujícím jeho platnost [PENALOSA 2013].

Po vzoru brazilské Curitiba a ekvádorského Quita, se namísto metra Bogota rozhodla zbudovat prioritně vysokokapacitní síť veřejných expresních autobusů – Transmilenio [GEHL 2012: 220]. Hlavní páteční osy Transmilenia povětšinou využívají již stávající komunikace, disponují na nich ale zvláštním vyčleněným jízdním pruhem a preferencí v křižovatkách. Z důvodu urychlení nástupu jejich zastávky fungují úrovně podobně jako nastupování v metru s tím, že i jízdenku si člověk kupuje na nástupišti a nikoliv u řidiče [MONTEZUMA 2005: 6]. Kromě jasné výhody v podobě mnohem nižší realizační náročnosti a tedy mimo jiné i ceny je i kapacitně Transmilenio schopné přepravit víc pasažérů než většina systémů metra na světě (1,4 milionu denně) [GEHL 2012: 220]. Vysoce finančně nákladné budování metra je rovněž pro většinu měst rozvojového světa finančně extrémně nákladné. Expresní autobusy jsou mnohem levnější a mnohem rychleji zprovoznitelné, což je zase komparativní výhoda v neustále se měnící politické konstelaci, která může nerealizované plány předchozí administrativy rychle opustit.

Penalosovy rozsáhlé infrastrukturní projekty se týkaly celé škály veřejných služeb. V chudinských čtvrtích byly budovány veřejné knihovny, které měly posloužit

jednak jako pozitivní intervence do sociálně deprivovaného prostředí, rovněž jako multifunkční veřejná výspa ve značně zprivatizovaném prostředí. Během tří let Penalosova funkčního období vzniklo po celém městě nebo bylo obnoveno přes 1000 veřejných parků, masivně byly instalovány lavičky, sázeny stromy a instalována další veřejná zeleň v ulicích s renovovanými chodníky [MONTEZUMA 2005: 7]. Pobytsetkávání venku ve veřejném prostoru začala od roku 2001 podporovat i od té doby mnohde po světě replikovaná akce Ciclovía [STREETFILMS 2007] – pravidelná každonedělní proměna hlavního městského bulváru v zónu bez aut s množstvím kulturně-spoolečenských a sportovních aktivit a zejména s volnou možností běhu, chůze či jízdy na kole přímo uprostřed města.

I Penalosa věnoval značnou pozornost posilování výkonnosti policejního a trestního aparátu. Tím, že dokázal zdvojnásobit bezpečnostní rozpočet a částečně použil inspiraci Giulianiho politikou „zero tolerance“, přispěl zásadně k 500% nárůstu v počtu zadržení hledaných zločinců a trojnásobnému nárůstu konfiskací střelných zbraní [VALENZUELA AGUILERA 2013: 26]. Až 40% procentní pokles úmyslných zabití během Penalosova starostování je nicméně přičítán především komplexní rozvojové činnosti, pokračujícímu zlepšování „community policingu“ nastaveném Mockusem a pokrokům ve vzdělávací oblasti, kde se zdvojnásobením příjmů školství podařilo Penalosovi navázat na předchozí Mockusovy úspěchy a dostat do školních lavic až dvakrát více dětí [MONTEZUMA 2005: 1].

Velkou kontroverzi ve městě vzbudilo zbourání vnitroměstského slumu Cartucha. Na jeho místě bylo vybudováno nové náměstí, známý Park 3. milénia [VALENZUELA AGUILERA 2013: 31]. Právě zde částečně inspirován Giulianiho politikou *zero tolerance* aplikovanou tou dobou v New Yorku, nařídil Penalosa srovnat se zemí známý slum, ohnisko lokální kriminality a obchodu s drogami a nahradit jej otevřeným veřejným prostranstvím. Prostor se proměnil, značné sociálně-patologické problémy z centra města zmizely, nicméně nezmizely úplně, pouze se přesunuly. Penalosovi byla vytýkána také nízká míra komunikace mezi radnicí a lidmi, kterých se bourání a další rozvojové projekty měly týkat. Zde Penalosa i po letech během rozhovoru v roce 2013 vidí svou největší slabinu. Že se mu nepodařilo chystané záměry lépe komunikovat a lidé se pak často do poslední chvíle nedozvěděli, co se děje nebo neznali záměry, proč tomu tak je. I tak ale končil své funkční období zejména díky svým infrastrukturním projektům s rekordní podporou 77% obyvatel Bogoty [PENALOSA 2013].

#### **6.4 Reakce Bogoty na městské výzvy 21. století optikou lidské bezpečnosti**

Bogotá je velmi rychle rostoucí velkoměsto, které čelí optikou lidské bezpečnosti celé řadě výzev. V roce 2015 podle stávajících odhadů [UN-HABITAT 2013: 157] dosáhne dvojnásobku své populace z roku 1990, zhruba devíti a půl milionu obyvatel. Tomu je potřeba přizpůsobit jak samotné fungování správních orgánů, tak jimi zajišťované oblasti plánování městské bytové výstavby, výstavby městské infrastruktury, dopravní a bezpečnostní politiky. Nic z toho by nešlo efektivně dělat v prostředí nedůvěry. Městská samospráva a městské instituce bez propojení se svými obyvateli by jen těžko dokázaly zabránit samovolnému růstu chaosu v takto živelně rostoucí metropoli.

Hlavní výzvu, pokusit se vybudovat vztah důvěry mezi obyvateli města a jeho správou měl možnost jako první přijmout ve velmi obtížné situaci Antanas Mockus. Spíše než na beznadějně zkorumpovaný a nefunkční aparát městské správy se obrátil přímo na občany. Prostřednictvím unikátní kampaně za morální reformu obyvatel Bogoty vedoucí k odmítnutí všudypřítomného násilí a korupce a odporu proti nim dokázal šokovat a v prostředí netečnosti a apatie mobilizovat značnou část obyvatel města, kteří mu začali věřit. Ve svých kampaních se zaměřil na problémy domácího a genderového násilí, alkoholismu, hromadného držení zbraní, či netečnosti k nepořádku v ulicích. V prostředí extrémní kriminality, chaosu a nedůvěry se mu podařilo vzbudit u lidí naději a pomalu proměňovat jejich myšlení a hodnotové rámce. Začal také vážně řešit šílenou situaci v dopravě, druhém nejčastějším důvodem předčasných úmrtí v Bogotě. Spolu se snahou o změnu chování lidí ve veřejném prostoru na ulici ale zároveň usiloval i o změnu fungování nefunkční dopravní policie.

Podobně e pustil i do změny vztahu veřejnosti a policie v chudinských čtvrtích. Policejní reforma iniciovaná participativními komunitními setkáními zdola byla následována vzděláváním a částečnou transformací policie směrem k partnerství s obyvateli.

Penalosa myšlenku takto reformované policie dokázal podpořit zásadním zvýšením rozpočtu. Především však zahájil bezprecedentní vlnu veřejných investic do zlepšování kvality života zejména v těch nejchudších čtvrtích města. Jeho myšlenka rovnosti lidí v kvalitě života a práva na kvalitní veřejný prostor k setkávání, odpočinku

a mobilitě, ať náležíte k jakékoliv příjmové skupině, vytvořila nové paradigma v rámci kterého se ekonomické a sociální vyloučení obyvatel zdají být o dost menší společenskou bariérou, lidé jsou daleko méně stigmatizováni na základě svého majetku a původu. Zvláštní pozornosti se těšili děti a mládež, senioři, handicapovaní či nemajetní. I ta nejchudší veřejnost dostala možnost zapojit se do řady projektů komunitního rozvoje, volnočasových aktivit nebo třeba i již fungujícího *community policingu* ve své čtvrti. Veřejná sféra projevila o své nejvíce sociálně vyloučené obyvatele zájem, vytvořila jim nové možnosti vzdělávání a občanské participace a předala jim část zodpovědnosti za tvorbu a udržování kvality života a veřejných, tedy i jejich, prostranství ve vlastním okolí [VALENZUELA AGUILERA 2013: 27].

Nejchudší čtvrti města získaly nová napojení na své okolí stovkami kilometrů kvalitních cyklostezek a kvalitních pěších propojení. Jasnou podporou veřejné, pěší a cyklistické dopravy spolu s názorným pojmenováním negativních dopadů přílišného zatížení města auty se Penalosovi podařilo zásadně snížit počet dopravních nehod ve městě.

Když v roce 2003 Mockus ve funkci starosty končil podruhé, měli na svém kontě oba starostové mimo jiné také připojení 1 235 000 domácností na kanalizaci a 1 316 500 domácností na vodovod. Napojení domácností na pitnou vodu vzrostlo ze 78,7 procent v roce 1993 na 100 procent. U kanalizace toto číslo vzrostlo ze 70 procent na skoro 95% [CABALLERO 2004]. Zejména Mockusova kampaň proti násilí se stala součástí zdravotní politiky města stejně jako kampaň za omezení pití alkoholu či za omezení domácího násilí a prevence mladistvé zločinnosti [VALENZUELA AGUILERA 2013: 25]. Rozvoj pěší a cyklistické dopravy spolu s pravidelným pořádáním společensko-sportovně-kulturních akcí ve veřejném prostoru bez aut typu Ciclovía, slouží jako účinná podpora fyzické aktivity obyvatel Bogoty.

Výše zmíněná obnova důvěry, aktivní vzdělávací kampaně, „community policing“, školení policistů o lidských právech, intenzivní pozitivní proměna podmínek pro život v těch nejchudších čtvrtích a zvýšené výdaje na veřejnou bezpečnost měly zásadní podíl na redukcí poměru úmyslných zabití na 100 000 obyvatel v Bogotě o 75% od roku 1993. Příklad Bogoty používá UNDP jako model pro další latinskoamerické země jako Salvador či Ecuador. Myšlenky, které uspěly v Bogotě, se šíří díky starostům Mockusovi a Penalosovi různými kanály všude po světě [*Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives* 2007: 80].

V dlouhodobě trvající atmosféře občanské války, intenzivní míry organizovaného zločinu, který souvisí nejen s obchodováním s narkotiky, v prostředí morálního rozkladu společnosti a všudypřítomné korupce se rovněž nonkonformním politikům pedagogu Mockusovi a vizionáři Penalosovi podařilo prolomit konzervativně-neoliberální hegemonii nad bezpečnostně-politickým diskurzem v Kolumbii [ROCHLIN 2012: 10]. Dokázali, že i v extrémně obtížných podmínkách přetrvávajícího strachu, divoce rostoucího městského sídla plného slumů a občanské války je možné změnit zaběhnuté pořádky a proměnit vlastní společnost v prosperující vzor nejen své zemi, ale celému regionu či světu.

V případě zejména Penalosových rozvojových projektů je pozdější praxe například z Medellín již také poučena Penalosovou kritikou a využívá kromě lepších nástrojů komunikace také mnohem víc metod participativních plánovacích procesů.

Celkově je směr, jakým Mockus a Penalosa Bogotu nasměrovali, považován za jednoznačný pozitivní průlom. Důležitým pro ně pro oba byl fakt, že spíše než vyvolávání strachu hrozbami a nebezpečím používali pozitivní symboly morální reformy a sociální rovnosti. Mockus pozitivní morální hodnoty osobně intenzivně mnoha způsoby propagoval a Penalosa dokonce v rámci společenské aktivizace vyzýval spoluobčany, aby se sami nebáli představit si, jak by jejich město mělo ideálně vypadat, kdyby tomu nebránila žádná omezení. Lidsko-bezpečnostní situace jako taková se zlepšovala především nástroji pozitivní komunikační a rozvojové politiky.

## **7 PlaNYC 2030: Rozvojová strategie New York City – Michael Bloomberg, 2007**

New York City (NYC) jistě netřeba představovat. Severoamerická metropole, zdaleka největší město v USA<sup>28</sup>, jedno z nejznámějších a nejbohatších měst celého světa. Pakliže Bogota je městem patřícím do prostředí označovaného jako rozvojový svět, NYC reprezentuje v mnoha ohledech špičku světa rozvinutého. Ne vždy ale byl městem, které by mohlo být jinde prezentováno jako vzor. Na přelomu osmdesátých a devadesátých let byl New York považován za stagnující nebezpečné město, které sužovala zejména kriminalita spojená s tehdy rozsáhlým drogovým podsvětím

---

<sup>28</sup> Podle posledního sčítání obyvatel z roku 2010 má NYC zhruba 8,3 milionu obyvatel. [UNITED STATES CENSUS BUREAU 2013]

[TRŠOVÁ 2011: 35-42]. Po několik předchozích desetiletí byly hlavní rozvojové zájmy města zaměřeny na infrastrukturu, stavbu kancelářských budov a obytných předměstí a automobilizaci společnosti. Pro město byla typická existence sociálně vyloučených ghett, koncentrující zejména afroamerickou a hispánskou komunitu a obecně veliká sociální stratifikace obyvatelstva.

Od té doby prošel New York City značnou proměnou, která bývá spojena především se jmény dvou starostů: Rudolpha Giulianiho, který město spravoval po dvě funkční období mezi lety 1994 a 2001 a zejména Michaela Bloombergga, jenž se stal starostou v roce 2002 a na konci roku 2013 opustil městskou radnici po jedenácti letech a završení třech funkčních období s pověstí velkého vizionáře a reformátora.

Právě na výsledky Bloombergovy éry se nyní zaměřím jednak z důvodu jejich dopadu na změnu dlouhodobého kurzu New Yorku a také pro související intenzitu, kterou se šíří jako vzor po celém světě. Vzor v otázkách městského rozvoje, který se i v NYC stal jedním z nástrojů zvyšování *lidské bezpečnosti*.

Po více jak dvaceti letech vývoje je nyní NYC vnímán jako atraktivní, bezpečné a dynamicky se rozvíjející město, které při svém rozvoji aplikuje ty nejnovější trendy městského rozvoje, přitahuje nové obyvatele pro svou vysokou kvalitu života a svou získanou zkušenost a know-how ještě navíc vyváží do celého světa. Mezi jeho přednosti patří rozvinutá a aktivní občanská společnost, fungující systém komunitních výborů zapojených do správy svého životního prostředí, či silné pojetí sousedského obvodu. New York je bohaté město spojující množství vlivů z celého světa. Z amerických měst má asi nejsilnější napojení na evropský kulturní prostor.

New York se ze své podstaty nicméně stále musí potýkat s jedněmi z nejintenzivnějších negativních projevů neoliberálně ekonomického fungování společnosti [VITERITTI 2010: 703]. Čelí také hrozbám a výzvám spojeným se změnami světového klimatu, urbanizací a ekonomickým rozvojem populace. Jedním z jeho největších problémů je značná a stále rostoucí sociální stratifikace jeho obyvatel. NYC však zároveň disponuje značnou kapacitou hledat k těmto výzvám ta nejnovativnější a nejefektivnější řešení. Pro budoucí směřování rozvoje lidských sídel po celém světě je zkušenost s aktuálními trendy aplikovanými při rozvoji New Yorku jednoznačně užitečným měřítkem. Ukazuje pozitiva a negativa těch do značné míry nejprogresivnějších přístupů aplikovaných ve velkém měřítku v kosmopolitním prostředí globální metropole.

Zejména období od roku 2007, kdy New York City přijal novou rozvojovou strategii pro období do roku 2030, tzv. PlaNYC 2030, znamenalo posun NYC na pozici světového trendsetteru v oblasti městského rozvoje. Řada přístupů, které začaly být v New Yorku prosazovány, má původ jak v myšlení místní legendy Jane Jacobs, tak v praktické zkušenosti Jana Gehla či v průkopnickém rozvoji v Bogotě za starostů Mockuse a Penalosy. Tím, že je přijal za své a prezentuje je po celém světě jako to nejlepší, co si mohl vybrat, New York dodává těmto přístupům založeným na *lidském urbanismu a lidské bezpečnosti* značnou váhu a pomáhá k jejich šíření i do rapidně rostoucích metropolí rozvojového světa.

### **7.1 Z města zločinu metropolí udávající světové rozvojové trendy**

New York po konci mandátu předchozího starosty Giulianiho v roce 2002 formovalo několik základních momentů a faktorů. Nejsilnějším jednorázovým momentem byla zkušenost města a společnosti z 11. září 2001. Na útok na WTC reagovala nejen federální administrativa USA, celosvětové společenství, ale také samotný New York. Symbolicky právě nedlouho po tragédii odstartovalo období spojené s vedením města Michaellem Bloombergem.

Bloomberg je jedním z deseti nejbohatších Američanů vůbec. Původním vzděláním softwarový inženýr v roce 1981 založil agenturu Bloomberg zaměřenou na poskytování ekonomického zpravodajství. Do prvního funkčního období, kdy byl s ohledem na svoje zázemí velkým překvapením voleb, byl přes svoje celoživotní členství v Demokratické straně zvolen na kandidátce Republikánů. Podruhé a potřetí již kandidoval jako nezávislý. Osobitým způsobem kombinoval liberalismus, konzervatismus a filantropii. I všechny jeho kampaně byly nebývale nákladné a placené výhradně z jeho soukromých peněz. Z toho důvodu se nikdy nemusel nikomu jako starosta k něčemu zavazovat a je těžko korumpovatelný penězi.

V řadě témat je považován za sociálního liberála, za což je kritizován konzervativci, ale třeba jeho podporu giulianiovského značně diskriminačního principu extenzivních policejních prohlídek „obvyklých podezřelých“, zejména mladých afroamerických a hispánských mužů, jej tvrdě kritizují zase liberálové. Podle levicových kritiků řídil celou dobu město jako ředitel soukromou korporaci, kde určití

chtění obyvatelé – především vysokopříjmové skupiny bílých Američanů, zaměstnanci finančního sektoru, bohatí investoři – jsou zákazníci a město se především jim, hlavní cílové skupině, marketingově podbízí [BRASH 2012: 272-274]. Tyto hlasy začaly nabírat na síle v roce 2008, potom, co se jednak NYC stal centrem celosvětové finanční krize a akcí hnutí Occupy, ale co se také v NYC naplno rozeběhly dosud nevidané infrastrukturní projekty.

Jedním z výsledků těchto procesů je mimo jiné i drtivá volba na americké poměry levicového demokratického kandidáta Billa de Blasio za Bloombergova nástupce od roku 2014. De Blasio se silně vymezoval vůči zejména Bloombergově vzdělávací politice a neefektivní podpoře sociálního bydlení za rostoucí míry bezdomovectví. Za Bloomberga se podle něj budovalo zářící město, které sice přitahuje řadu movitých a úspěšných, ale celá řada jeho vlastních obyvatel si ho nemůže dovolit [CHEN a BARBARO 2013].

První období Bloombergova na radnici bylo vyjma neúspěšné kandidatury na pořádání olympijských her 2012 spojené zejména s adaptací města na novou situaci po zničení Světového obchodního centra a vzpamatování se z utrpeného šoku [BRASH 2012: 255-257].

Vysoká pouliční kriminalita, která byla zátěží města v předchozích desetiletích, již byla značně potlačena kombinací faktorů čítajících mimo celosvětově klesajícího počtu násilných a majetkových trestných činů a transformace zločinu, změn na drogové scéně počátkem devadesátých let, demografického vývoje – zestárnutí společnosti, také Giulianiho zásadní reformu policejního sboru, zavedení intenzivní práce s využíváním digitálních dat v rámci systému CompStat či jeho kontroverzní politiku „nulové tolerance“ [TRŠOVÁ 2011: 26-41].

Po letech únavy z působení konzervativního starosty Giulianiho a jeho administrativy vzešlé z bouřlivých devadesátých let, v době, kdy konzervativní prezident Bush zahájil odvetnou válku proti terorismu, zatímco NYC i přes šok z 9/11 stále trápil jeho dlouhodobý problém značné sociální nerovnosti, Bloomberg přinesl zejména nový způsob manažerského řízení a profesionalizace správy města. Má pověst muže, který svým přístupem město zbavil korupce v nejvyšší úrovni samosprávy, na kterou aplikoval svou metodu „datového racionalismu“. Tu vystihuje jeho oblíbené motto: „V Boha věříme, na všechno ostatní sežeňte data.“ [THE ECONOMIST 2013]

Zásadní milník Bloombergova působení na radnici, za který je nejvíc vyzdvihován, přišel v jeho druhém volebním období od roku 2006 do roku 2009. Právě



tehdy, kdy již (původně) starosta nemohl usilovat o další znovuzvolení, zahájili Bloombergovi lidé realizaci čerstvě přijatého strategického plánu New York City, PlaNYC 2030, který vznikl v gesci Amandy Burden. Jednou z nejdůležitějších osob pro jeho realizaci a aktualizaci v roce 2011 byla kromě samotné Amandy Burden i Janette Sadik-Khan. Ta byla v roce 2007 pověřena zodpovědností za strategickou agendu městské dopravy. PlaNYC je koncepčním programem rozvoje fyzické podoby města na příští desetiletí. Hlavním referenčním bodem je pro něj nově a zcela jasně kvalita života obyvatel města a cílem je její zlepšování za současného dlouhodobého růstu městské populace. Pro kvalitu života obyvatel New York City je podle plánu zásadní kvalita a inkluzivnost veřejných pěších prostranství, udržitelnost životního prostředí a adaptace města na probíhající klimatické změny, které si žádají mimo jiné zvyšovat odolnost New Yorku vůči následkům rostoucího rizika stále více pravděpodobných extrémních klimatických jevů [NYC DCP 2011].<sup>29</sup>

Výsledkem Bloombergova dvanáctiletého působení na radnici se pro jeho obyvatele New York stal městem bezpečnějším, s řadou kvalitních veřejných prostranství, parků, lepší situací v dopravě a zlepšenými hygienickými podmínkami [VITERITTI 2010: 698]. Bloomberg se pokusil udělat z New Yorku i město zdravější prosazením regulace kouření na veřejných prostranstvích, či kampaní proti vysokokalorickým potravinám. Zlepšila se sice dílčím způsobem kvalita vzdělávání, ale co je veliký problém, roste velikým tempem sociální stratifikace obyvatelstva. Město je bezpečné, příjemné a atraktivní, ale i z důvodu ekonomické krize vypuklé v roce 2008 je na konci Bloombergova období pro velkou část svých obyvatel v mnoha ohledech čím dál tím víc drahé [THE ECONOMIST 2013].

---

<sup>29</sup> V roce 2012 zasáhl New York City hurikán Sandy, která vystavila jeho fungování další kritické zkoušce. Tou dobou již město postupovalo několikátým rokem podle dokonce již jednou revidovaného PlaNYC 2030, a tak byla Sandy praktickou prověrkou aplikované strategie prevence mimo jiné i proti takovýmto přírodním jevům. Sandy zažil Michael Bloomberg již během svého třetího funkčního období ve funkci starosty. Aby tomu tak mohlo být, potřeboval nejprve změnit zákon a umožnit tak kandidaturu starosty i do třetího období. I to se mu povedlo a je to jen jedním z řady příkladů, které ilustrují, že jeho působení ve vedení města bylo i se všemi kontroverzemi v řadě věcí výjimečné.

## **7.2 Michael Bloomberg: PlaNYC 2030: Přetváření ulic, náměstí a veřejných parků procesem komunitní participace**

Když byl přijat v dubnu 2007 nový strategický plán New York City, tzv. PlaNYC 2030, jednalo se o průlomový dokument, jenž navrhl komplexní strategie jakým způsobem by se město mělo rozvíjet k horizontu roku 2030, aby jeho fyzická podoba, struktura a infrastruktura co nejvíce napomáhaly zvyšování kvality běžného každodenního života jeho obyvatel, rozvoji společnosti, metastruktury města. Na základě široké mezioborové spolupráce profesionálů jak z městské správy, tak externistů zejména z akademického prostředí a občanského sektoru koordinovalo Oddělení městského plánování (Department of City Planning- DCP) pod vedením Amandy Burden, bývalé spolupracovnice uznávaného teoretika fungování veřejných prostranství měst, urbanisty Williama H. Whytea, analýzu fyzického prostředí města, analýzu hrozeb, kterým život lidí ve městě, infrastruktura a fyzická struktura města čelí a bude čelit a z nich poté navrhli později přijaté strategické scénáře. Ústředním prostředím, které může město nejen v NYC regulovat a prostřednictvím kterého může přímo ovlivňovat život svých obyvatel je podle PlaNYC 2030 právě veřejný pěší prostor [SADIK-KHAN 2012].

Kvalita života obyvatel a využití veřejného pěšího prostoru. Vedle těchto dvou kategorií je zásadní osou plánu i důraz na práci s dynamikou populačního růstu. Populace New Yorku konstantně roste a PlaNYC chce pečlivým strategickým plánováním směřovat tento proces tak, aby pro město a své nejbližší okolí znamenal ideálně co největší přínos a příležitost rozvoje, případně alespoň ne zátěž. Vlastní růst, který má do roku 2030 znamenat až jeden milion nových obyvatel, chce koncentrovat zejména do oblastí kvalitně obslužených systémem veřejné dopravy a oblastí celkově co nejvíce napojených na již existující infrastrukturu města. Naopak růst typických amerických předměstských oblastí, jejichž obyvatelé jsou závislí na individuální automobilové dopravě, strategie sice opatrně, ale přesto označuje za „závažnou výzvu“ [NYC DCP 2011: 5, 20, 24].

Z růstu města chce plán cíleně udělat využitý potenciál spíše než se mu bránit jako eventuální zátěží. Z toho důvodu je ale třeba růst regulovat s ohledem na kvalitativní měřítko jako například zachování a podporu sociální soudržnosti stávajících okrsků, či

podporu rozmanitosti funkcí v rámci prostoru. Rozmanitost jednotlivých čtvrtí a okrsků má zásadní vliv na jejich vitalitu podobně jako udržitelnost a hlavně cenová dostupnost zdejšího bydlení. Na řadě míst je potřeba funkční program inkluzivního bydlení. Ideální je vytváření a rozvoj smíšených kompaktních zón s pestrou paletou pracovních příležitostí, maloobchodů a služeb. Takovéto zóny mají vyjma potenciálně vysoké rozmanitosti velkou výhodu v pěší dostupnosti většiny cílů svých obyvatel a z toho vyplývajících nízkých požadavků na dopravní, zejména automobilovou, infrastrukturu [Ibid.: 20].

PlaNYC se jasně vymezuje vůči úpadku. I přes období ekonomické krize, ve které začal být realizován a ve které byl aktualizován, se při vědomí jejích dopadů snaží identifikovat možnosti nového rozvoje a prosperity jako východiska z krize. Investice do veřejného prostoru a veřejných služeb a z toho mimo jiné plynoucí zvyšování kvality života pro obyvatele a atraktivitu města pro zaměstnavatele mají být podle strategického plánu tahounem zvyšování ekonomických příležitostí a rozvoje. Úroveň kvality života je považována za důležitý indikátor, jehož co nejvyšší možné hodnoty mimo jiné přitahují investory, kreativní a lidský kapitál a společně vytváří pozitivní podnikatelské prostředí, pracovní pozice pro obyvatele města [Ibid.: 6].

Ekonomická dynamika se odehrává v širším rámci klimatických změn, které pro New York znamenají mimo jiné nárůst teplot a z toho plynoucí vedra, zvýšení hladiny moře, častější záplavy, vichřice a sněhové bouře. Na jednu stranu by měl zvyšovat New York svou odolnost vůči následkům těchto změn, na stranu druhou by měl jít příkladem co se týče snižování dopadu vlastního fungování na globální ekosystém. Cílem NYC je do roku 2030 snížení vlastních emisí skleníkových plynů o 30 % vůči roku 2005.<sup>30</sup>

Důležitou roli pro rozvoj fungujících okrsků, lokální ekologii a sociální interakci obyvatel hrají podle PlaNYC parky a veřejná prostranství. Právě zde se skrývá veliký potenciál pro využití stávajícího ekosystému města pro zvyšování jeho klimatické odolnosti a udržitelnosti. Právě jejich dostupnost a kvalita zásadně ovlivňuje vnímání přívětivosti města jeho obyvateli. V roce 2007 až dva miliony Newyorčanů žili více než deset minut chůze od parku, či zelené plochy. Cílem PlaNYC je dosáhnout, aby všichni obyvatelé města měli do deseti minut od svého bydliště možnost využít kvalitní a dobře udržovanou veřejnou zeleň. Podstatné je uvažovat nově nejen o parcích, ale i o využití

---

<sup>30</sup> Jako předseda Cities Climate Leadership Group celosvětové aliance měst C40, jejíž města vytvářejí až 21% světového HDP, starosta Bloomberg tyto strategie prosazoval zároveň i v ostatních městech C40 [Ibid.: 150-154].

drobných prostor v uličním profilu, chodníků a poloveřejných zákoutích pro veřejnou zeleň tak, aby mohly plnit rozličnou paletu funkcí podporujících dobré fungování života ve svém okolí. Jejich kvalita zároveň zvyšuje atraktivitu nejbližšího okolí, hodnotu nemovitostí a láká nové investice [Ibid.: 34].

Do budoucna by měly být podle PlaNYC parky a veřejná zeleň řešeny konceptuálně a koordinovaně s ohledem na své ekologické, sociální a ekonomické funkce, nejen jako součást technického vybavení města. Napomáhat by tomu měla řada aktivačních programů ve spolupráci s místními komunitami, sdruženími, či dalšími aktéry místního rozvoje. Lokální iniciativy nejen že mohou požádat o transformaci zanedbaného veřejného prostranství a jeho proměnu v místní náměstíčko v rámci projektu Community Application Plaza, ale jsou také zásadními partnery města při správě těchto transformovaných prostranství. Vytváření zelených městských os, tzv. „greenways“, pro pohyb pěšky a na kole, kultivace nových prostorů jako náměstí k pobytu a setkávání či výsadba uličních stromořadí by měly přinést kontakt se zelení a zkušenost obdobnou efektům příjemného parku prakticky do každé ulice ve městě. [Ibid.: 42] Transformace ulic z dřívějších především utilitárních koridorů pro vozidla na příjemná veřejná prostranství umožňující lidem celou škálu aktivit zlepšuje každodenní pocit a zkušenost milionů jejich uživatelů, přivádí do ulice lidi a jejich oči a přináší svému okolí rovněž ekonomický zisk. Atraktivní ulice příjemné pro chůzi zvyšují počet chodců, kteří jimi projdou, zvyšují tržby místních obchodů, ve kterých se zvýšené množství lidí může zastavit a něco koupit. Zvyšují také bezpečnost a podporují využití udržitelných forem dopravy [Ibid.: 35-45].

Dopravní systém je jedním ze základních nástrojů regulace rozvoje města. Na vytvoření dopravní strategie si nově jmenovaná vedoucí oddělení dopravy New Yorku, Janette Sadik-Khan přizvala ke konzultacím přímo dánského inovátora Jana Gehla. Město se v rámci svého akčního plánu Sustainable Streets zaměřilo na rozvoj kvality a bezpečnosti pěší dopravy, rozvoj dosud opomíjené cyklistické dopravy a expresních autobusových linek Select Bus Service po vzoru bogotského Transmilenia. Programy jako Safe Routes to Transit, Safe Routes to Schools, Safe Streets for Seniors či Green Light for Midtown slouží k trvalému odstraňování bariér a nebezpečných míst pro pěší z uličních prostorů ve spolupráci s jejich nejzranitelnějšími uživatelskými skupinami seniory či dětmi, cestujícími veřejnou dopravou. Projekty Weekend Walks, Art in the Streets či Summer Streets (inspirované akcemi Ciclovía z Bogoty), které jsou nejen praktickým dočasným experimentem, ale do značné míry i komunikační kampaní zase

umožňují dočasné proměny běžných dopravních prostor v prostředí pro setkávání, umění či procházky na ulici. Od roku 2007 v New Yorku vznikla řada nových náměstíček k setkávání a dalším formám využití na místě dříve monofunkčně automobilovou dopravou obsazených ploch, vznikla síť pěších zón v centrální části Manhattanu okolo Times Square, které se z nepříjemné křižovatky plné automobilového provozu stalo jedním z nejpoblábnějších míst ve městě, koncentrací „očí na ulici“ a „očí v ulici“. Zvláštní pozornost je také věnována rozvoji, rekultivaci a resilienci – odolnosti – nábrežních prostor, které byly dříve opomíjeny nebo chápány pouze jako technický hraniční prostor vody a pevniny. Zdvojnásobil se také rozsah sítě cykloinfrastruktury. Její budování spolu s marketingově-vzdělávací podporou cyklodopravy je používáno nejen jako vytváření dostupné dopravní alternativy, ale také jako příležitost k dopravnímu zklidnění, zvýšení bezpečnosti ulic pro pěší. V roce 2013 New York uvedl do provozu světově nejpokročilejší síť veřejných městských kol, která se rychle stala tou nejpoužívanější na světě. Ze zhruba 240 dílčích cílů do konce Bloombergova mandátu jich NYC splnil drtivou většinu a výsledkem byl mimo jiné i 50% pokles počtu autonehod a zdvojnásobení využití cyklodopravy [SADIK-KHAN 2012].

### **7.3 Reakce New York City na městské výzvy 21. století optikou lidské bezpečnosti**

Na počátku roku 2014 je New York City o dost bezpečnějším městem, než tomu bývalo v letech osmdesátých, devadesátých, ale i ještě před pár lety. Dnes rozhodně není vnímán jako město zločinu, nýbrž zejména s ohledem na dění posledních dvou funkčních období starosty Bloomburga jako město udávající trendy rozvoje světových metropolí. Zejména od roku 2007 s příchodem Janette Sadik-Khan do klíčové pozice radní zodpovědné za městskou dopravu, která začala intenzivně spolupracovat s Amandou Burden zodpovědnou za městské plánování, a díky jejich otevřenosti principům *urbanismu lidského měřítka* a *lidské bezpečnosti*, které nejenže ony dvě dříve prosazovaly, ale které i jinde úspěšně aplikovali lidé jako Jan Gehl či Enrique Penalosa, zaznamenal New York značný posun směrem k orientaci městského rozvoje nikoliv na infrastrukturu a kvantitu, ale na podmínky pro život lidí a kvalitu.

Klasické policejné-represivní vnímání veřejné bezpečnosti postupem času vlivem umožnění zapojení zkušených progresivních profesionálů se zkušeností mj. i z neziskového sektoru a s participativním procesem za účasti dotčených komunit doplnila agenda vnímající bezpečnostní problematiku z mnohem širšího multidisciplinárního pohledu. Čistě kriminologický princip represivně-preventivního potírání zločinu byl doplněn o inspiraci Jane Jacobs, Janem Gehlem či děním v Bogotě. Plánovaná a realizovaná preventivní opatření přímo v infrastruktuře a fyzické struktuře města, spolu s participativně-inkluzivním procesem plánování městského rozvoje mají čelit řadě očekávaných problémů již dlouho dopředu vytvořením pozitivních podmínek pro lepší socio-ekonomické fungování města.

Strategická agenda artikulovaná rozvojovým plánem New Yorku do roku 2030 PlaNYC vnímá celou řadu nových hrozeb a výzev souvisejících s dynamikou městského růstu, problémy souvisejícími s vysokou sociální stratifikací obyvatelstva a efektů probíhajících klimatických změn. Zabývá se novou optikou i bezpečnostní v dopravě, kde cílem již není přepravit prostorem nejbezpečněji co nejvíce aut, ale zajistit co nejvyšší bezpečnost pro pěší a lidi na kole na ulici. Předpokladem této strategie je, že klíčová veličina, sdílená kvalita života obyvatel New York City, úzce souvisí s prosperitou města a kvalitou veřejného dohledu nad investicemi do jeho fyzického prostředí. Jeho kvalita, kvalita zejména veřejných pěších prostranství, vitalita jednotlivých městských okrsků, kvalita a udržitelnost jejich dopravní obsluhy vytváří následně podmínky pro podnikání a život obyvatel města, pro plánovaný a koordinovaný růst celé aglomerace.

Rostoucí počet obyvatel je podobně jako u řady jiných měst hlavním předpokladem, na kterém je PlaNYC postaven. Vytvořit během následujících dvou dekad podmínky pro milion nových obyvatel je velká výzva, na kterou je třeba se dostatečně připravit a rozmisťovat nové obyvatele pokud možno tak, aby se využily stávající infrastrukturní kapacity a naopak došlo k omezení suburbanizace do problematických předměstí závislých na individuální automobilové dopravě. Rostoucí populace souvisí s novou bytovou výstavbou, která by měla být regulována tak, aby své okolí rozvíjela spíše než zatěžovala. Podstatnou hodnotou je vitalita tradičních obytných okrsků, která spolu s hustotou služeb a funkcí, které se v nich nacházejí umožňuje maximální pěší obslužnost oblastí.

Podle PlaNYC by mělo docházet vedle stoupající podpory komunitního přístupu k plánování veřejných prostranství i k partnerství města se stavebními developery, na

jejichž základě by se výměnou za navýšení možné podlažní plochy budov soukromí developeri zavázali k vytvoření potřebného množství sociálního bydlení. Tato strategie nicméně nestíhá reagovat na potřeby obyvatel města, kde už skoro 20% obyvatel žije pod hranicí chudoby [UNITED STATES CENSUS BUREAU 2013].<sup>31</sup>

Podobně negativně je vnímán i fakt, že za Bloomberga nedošlo k zásadní revizi ofenzivní policejní politiky častých preventivních prohlídek u „typických podezřelých“, zejména chudších mladých mužů z minoritních etnik [MERRY a MOONEY 2001: 26]. Tato giulianiovská politika sice na jednu stranu mohla přispět ke klesající tendenci zločinnosti, na druhou stranu je to jedna z hlavních kritik se kterou Bloombergovu odcházející administrativu střídá s rekordní voličskou podporou zvolený demokrat de Blasio.

Na rozdíl od de Blasie to však byla Bloombergova administrativa, konkrétně Janette Sadik-Khan a Amanda Burden zodpovědné za dopravu a plánování města, které začaly úspěšně používat podobně jako Kolumbijci Penalosa s Mockusem ke kompenzaci ekonomických rozdílů v populaci a z toho plynoucího sociálního vyloučení intenzivní podporu rozvoje veřejného pěšího prostoru, veřejné, pěší a cyklistické dopravy za současné regulace zatížení veřejného prostoru individuální automobilovou dopravou.

Rozvoj udržitelných forem dopravy a podpora lokálního života a z toho plynoucího snížení dopravních nároků obyvatel jsou klíčovou strategií NYC pro redukcí emisí skleníkových plynů, které město samo produkuje. Snížení produkce vlastní ekologické zátěže spolu s přednostním zaměřením se na management nejexponovanějších pobřežních oblastí jsou cestou, jak chce NYC zvyšovat svou bezpečnost vůči pravděpodobně stále častějším extrémním projevům klimatických jevů jako byl hurikán Sandy. Využití těchto oblastí pro sport a rekreaci Newyorčanů je spolu s rozvojem využití cyklistické dopravy a propagací chůze součástí politiky zdravotní prevence proti působení civilizačních chorob.

Profesionalizovaná Bloombergova administrativa zbavená do značné míry dříve typického nádechu korupce připravila v době prosperity New Yorku komplexní dlouhodobý strategický plán městského rozvoje a pomohla vytvořit pozitivní vztah

---

<sup>31</sup> Rostoucí sociální nerovnost sice Bloomberg vysvětloval tím, že se mu daří do města lákat právě ty nejbohatší, kteří vytváří pracovní podmínky pro lidi okolo, avšak fakt, že tento přístup ani po dvanácti letech trend zvyšování sociálních rozdílů a rostoucího počtu chudých Newyorčanů nezměnil, ba naopak, svědčí o jeho omezeních.

důvěry mezi velkou částí populace a samosprávou. PlaNYC 2030 využil znalost aktuálně dostupného nejlepšího světového urbanistického know-how a ambici NYC být po utrpeném šoku ze září 2001 opět globálním leaderem na poli městského rozvoje. Ačkoliv starosta Bloomberg nebyl duchovním otcem tohoto plánu, byl to on, kdo mu svým racionálním přístupem umožnil v akademickém prostředí napojeném na nevládní a komunitní organizace vznik a následné přijetí veřejností. Město s ambicí udávat tempo světovému dění tak postupně přijalo za své principy *urbanismu lidského měřítka*, kritérium kvality života a bezpečnost jednotlivce a orientaci na dlouhodobou udržitelnost města v kontextu probíhajících klimatických změn.

Od roku 2007, kdy byl plán přijat, byla v New Yorku na základě intenzivní datové analýzy realizována celá řada kroků, jejichž primárním smyslem je zvýšit kvalitu života obyvatel, udělat z New Yorku pozitivně vnímané město atraktivní jako místo pro realizaci kreativních podnikatelských plánů a investičních záměrů. Ve městě, které bylo již dříve značně sociálně stratifikované, tento rozvoj přispěl ke zlepšení podmínek mobility chudších vrstev. Nastartoval dlouhodobý proces zkvalitňování životního prostředí veřejných prostranství ulic, náměstí a parků, které jsou sdíleny celým spektrem populace.

Bloombergova konzervativnost v otázkách spoléhání se na blahodárné účinky přílivu kapitálu na zvýšení sociálních podmínek nejchudších vrstev se nicméně ukazuje jako přístup neúčinný. Soukromý kapitál vždy bude mít jako prvotní zájem generovat zisk nebo alespoň nevytvářet ekonomickou ztrátu. Podobně jako samotné nově vytvořené veřejné prostranství bez dalších opatření cílených již přímo na život a práci okolo něj i samotné působení soukromého kapitálu bez komplexní škály sociálních opatření motivovaných veřejným zájmem může pomoci zlepšit sociální postavení chudých obyvatel jen částečně. Dobré sociální fungování společnosti se jen těžko měří penězi, a proto bude vždy jednoznačně doménou veřejného zájmu, veřejných pobídek a regulativů spíše než doménou kapitálu soukromého.<sup>32</sup>

---

<sup>32</sup> Příkladem může být oregonský Portland, který na kvalitu života neláká prioritně investory, ale spíše lidi, kteří by v Portlandu chtěli žít a po sociálním žebříčku se potenciálně teprve budou, právě díky životu v příjemném inkluzivním prostředí, moct posouvat. Nebo taky ne [SPECK 2012].



Změny zahájené v New Yorku za starosty Bloomberga na základě komplexního PlaNYC jsou nepochybně zásadním pozitivním krokem ovlivňujícím budoucí podobu NYC a kvality lidské bezpečnosti a života v něm. Jestliže je veřejným zájmem v rámci zlepšení sociální koheze společnosti řešit sociální problémy města, je třeba mnohem silnějších přímých intervencí administrativy i v této oblasti. Pro Bloomberga samotného toto nebyla priorita, pro řadu z jeho odborných spolupracovníků, kteří dostali možnost profesně ovlivňovat budoucí rozvoj NYC mimo jiné i tím, že v rámci své práce spoluvytvářeli PlaNYC možná ano.

## **8 Proces šíření prvků lidské bezpečnosti v rámci globálního přejímání trendů udržitelného městského rozvoje**

Z výše uvedených příkladů rozvojových strategií New Yorku a Bogoty stejně jako z analýzy Gehlova konceptu měst pro lidi a vývoje konceptu lidské bezpečnosti můžeme vysledovat důležitost globálních propojení a přenosu know-how v rámci celosvětové akademicko-profesionální sítě a prostředí mezinárodních organizací.

Prvním výrazným impulzem, jenž stál na začátku této celosvětové série pronikání prvků humanismu do tématu městského rozvoje a bezpečnostních otázek, je knižní dílo nearchitektky, neurbanistky Jane Jacobs. Smrt a život amerických velkoměst je bezesporu pramen čistě lokálního původu a byl také cílen především na komunitu lidí věnujících se městskému rozvoji v šedesátých letech v USA. Jeho proniknutí mezi základní tituly celosvětové literatury věnované výzkumu a plánování měst a jeho aktuálnost a popularitu ještě padesát let po jeho vydání mohl očekávat jen málokdo.

Jestliže se Jane Jacobs dále věnovala městskému tématu zejména již jen jako komentátorka, urbanistovi Janu Gehlovi se její myšlenky podařilo v prostředí dánské Kodaně rozvinout a aplikovat v praxi zejména prostřednictvím dopravně-urbanistické práce a výzkumu fungování veřejného prostoru. Ve Spojených státech myšlenky Jane Jacobs zůstávaly živé zejména v aktivistických a akademických kruzích, kde je rozvíjel zejména proslulý pozorovatel městského života William H. Whyte a od roku 1975 i newyorská nevládní nezisková organizace Project for Public Spaces [PPS 2013], ve které pracovala pod Whytem mimo jiné i pozdější garantka PlaNYC 2030 Amanda Burden. Postupem času ale získávaly uplatnění v řadě menších měst, šířily se po celém

světě, až se z nich stal oficiální podklad pro dlouhodobou strategii NYC, ze kterého a pro který vzešly.

Když v roce 1994 vyšel průlomový Human Development Report UNDP, který identifikuje nové hrozby lidské bezpečnosti, první ze dvou kolumbijských městských reformátorů, dřívější univerzitní rektor, matematik a filosof hrdě se hlásící k litevským kořenům a studiu ve Francii Antanas Mockus se právě chystal na své překvapivé první funkční období v pozici starosty obrovského násilného chaosu jménem Bogota. Pod vlivem teorie komunikativní akce Jürgena Habermase o síle dialogu a teorii symbolického násilí Pierra Bourdieu začal v prostředí občanské války, společenského rozkladu a extrémní míry zločinnosti „nové“ hrozby řešit novými prostředky. Podstatná pro něj ale byla hodnota lidského života, který chtěl chránit výchovou bogotské společnosti k morálnímu odmítnutí do té doby všudypřítomného násilí a reformou policie zaměřenou po vzoru předchozích snah v Cali na epidemiologické vnímání zločinu, preventivní spíše než reaktivní akci a podle španělské inspirace zapojování místních komunit do výkonu policejní služby i participativního „community policingu“ v nejohroženějších lokalitách.

Penalosa, který absolvoval vysokoškolské studium v USA a v Paříži, následoval ve funkci po Mockusovi. Navázal na jeho tažení proti násilí jednak na základě inspirace Jane Jacobs a Janem Gehlem – veřejnými investičními intervencemi lidského měřítka do kvality veřejných prostranství a veřejných služeb v sociálně vyloučených lokalitách a jejich napojováním kvalitními cestami pro bezmotorovou dopravu. Inspiraci pro rozvoj expresní autobusové sítě namísto drahého, náročného a vzdáleného metra získal v brazilské Curitibě a ekvádorském Quitu, inspiroval se však částečně také paralelně praktikovanou Giulianiho newyorskou bezpečnostní politikou „nulové tolerance“, kterou promítnul do zvýšení výdajů na bezpečnostní složky a z toho plynoucí zvýšené efektivity při zadržování hledaných osob a zabavování nelegálně držaných zbraní.

Antanas Mockus ve svém druhém funkčním období v Penalosově zejména infrastrukturní práci pokračoval a výsledkem bylo, že se jejich přístupem k rozvoji násilnostmi zmítaného města inspiroval jak starosta druhého kolumbijského velkoměsta, města s nejvyšší zločinností v zemi, Medellínu, tak také Rozvojový program OSN (UNDP), který – podobně jako později mezi jinými i Jan Gehl – začal propagovat Bogotu jako exemplární případ úspěšné transformace města v Latinské Americe.

Po úspěchu Michaela Bloombergu na kandidátce konzervativní republikánské strany, nikdo nemohl předpokládat, že se New York dočká přesunu těžiště zájmu

směrem ke kvalitě života lidí. V Bloombergově týmu se však objevila na klíčové pozici vedoucí plánovacího oddělení Amanda Burden – dřívější spolupracovnice Williama H. Whytea, soupeřníka a mentora Jane Jacobs – a právě díky ní vznikl inovativní PlaNYC 2030. Když v půlce druhého Bloombergova mandátu dřívější konzervativní vedoucí dopravního oddělení nahradila progresivní Janette Sadik-Khan a takřka hned si pozvala na konzultace do New Yorku z Kodaně Jana Gehla, bylo k zásadním změnám v NYC rázně nakročeno. To, že se New York City zaměřil mimo jiné na prioritní rozvoj expresních autobusových linek jako nejdostupnější formy veřejné dopravy má svůj vzor v úspěchu Penalosa bogotského Transmilenia a v následném Penalosově častém působení v rámci rozvojově-dopravně-konzultační agentury se sídlem v New Yorku. Pro další dopravně-veřejnoprostorová opatření za účelem zvýšení kvality života a kvality pěších veřejných prostranství čerpal NYC inspiraci na Gehlovo doporučení zejména z řady progresivně se rozvíjejících evropských měst.

V roce 2007 se téma lidské bezpečnosti v městských prostorách 21. století stalo hlavním tématem výroční zprávy programu UN-HABITAT. Po třinácti letech od zveřejnění Human Development Reportu 1994 se i na úrovni OSN lidská bezpečnost z konfliktních a post-konfliktních oblastí posunula více i do městského prostředí.

S příkladem NYC, který na principech konceptu města pro lidi a lidské bezpečnosti postavil podobně jako řada menších (evropských) měst svou rozvojovou strategii a mezinárodní marketing, s jeho populárním starostou Bloombergem prezentujícím tyto metody z čela celosvětové aliance starostů C40 a oficiálního krytí programem UN-HABITAT mělo téma lidské bezpečnosti v městském prostředí v posledních letech unikátní šanci jak maximálně šířit své myšlenky a know-how tam, kde mohou být nejvíce k užitku. Do jaké míry se tomu tak s úspěchem dělo je již otázka jiná.

V letech 2012 a 2013, nejenže díky spolupráce Project for Public Spaces a Nadace Partnerství přijel do Prahy již po několikáté přednášet Jan Gehl, ale díky americkému urbanistovi na Fulbrightově stipendiu v Praze, Martinu J. Barrym a slovenské doktorandce, urbanistce v Praze Milotě Sidorové do Prahy přijeli přednášet jak před odbornou veřejností, politiky, profesionály z oblasti městského rozvoje, zástupci neziskového sektoru a developery také sami Janette Sadik-Khan, Enrique Penalosa, či hlavní designér veřejného prostoru NYC, spolupracovník Amandy Burden Alexandros Washburn.

Výsledkem těchto procesů byla i dříve nevídaná věc, že se s těmito předními představiteli lidského urbanismu, vedle řady profesionálů a aktérů městského rozvoje, sešel i pozdější primátor Prahy. Dalším dílčím úspěchem bylo, že si s nimi - díky své odbornosti sociálního geografa - měl dokonce i o čem povídat a ve finále dokonce ve vlastním volném čase v NYC absolvoval přímo na místě intenzivní vzdělávací tour v doprovodu Martina Barryho, Janette Sadik-Khan a Alexandrose Washburna. Ve srovnání s dopady dovolených jiných českých politiků například u premiéra neuznaného severního Kypru, či s oligarchy a lobbisty na jachtě italského autoritářského prezidenta, je i tohle velký úspěch pro rozvoj samosprávy a lidské bezpečnosti v České republice.

Na podzim 2013 byla během pěti po sobě jdoucích sobot dosavadní zkušenost díky podpoře tehdejšího primátora v Praze uvedena v život v podobě unikátní místní obdoby bogotské Ciclovii a newyorských Summer Streets. pod názvem Nábřeží žije!

## 9 Diskuse

Uvedené příklady změn v procesu rozvoje Bogoty a New York City jsou důkazem toho, že i v rámci konzervativního a vysoce komplikovaného společenského prostředí je evoluční změna celkového politického přístupu směrem k progresivní liberálně demokratické správě a akcentování hodnot *lidské bezpečnosti* možná. Fakt, že se na počátku jednalo o reakci na trendy v mnoha směrech protichůdné, tržně-liberální, a že po necelých padesáti letech od jejich úvodní formulace tyto trendy přijímají za své tak odlišné entity jako Bogota, OSN, New York City či ománský Maskat [GEHL ARCHITECTS 2013] svědčí o jejich efektivnosti, relativní univerzálnosti a zejména šířícím se mezinárodním uznání.

Zvolené případové studie ukázaly výrazné projevy *urbanismu lidského měřítka* v prostředí měst v oficiálně demokratických státech s přímou většinovou volbou starostů. Starostové Bogoty a NYC na základě svého zvolení disponují značnými pravomocemi a svobodou k realizaci svých záměrů. Tyto dva příklady jsou ovšem pouze projevy exemplárně a symbolicky silnými. V Bogotě se osvíceným starostům podařilo ve spolupráci se svým okolím iniciovat takřka neuvěřitelný proces občanské, společenské a fyzické obrody města. V NYC zase trochu jinak osvícený politický lídr, starosta umožnil v otázkách městského plánování a dopravy, dvou hlavních rozvojových agend, realizaci záměrů několika progresivních profesionálů napojených

na lokální komunity, kterým dal za podmínky podložení veškeré jejich práce tvrdými daty, relativní svobodu k tvorbě. Tito profesionálové se mu za možnost tvůrčí svobody odvděčili tím, že pro své strategické plány sebrali jak příklady toho nejprogresivnějšího vývoje z celého světa, tak svou práci maximálně otevřeli lidem, nad nimiž jejich úřad vykonával správu, a tyto lidi, cílovou skupinu, obyvatele města, začali podobně jako v Bogotě intenzivně informovat a zapojovat do participativních plánovacích procesů. Začali zadání pro změny za účelem zvýšení kvality života a lidské bezpečnosti generovat a plánovat spolu s nimi.

Změny konané na základě přijetí kvality života a bezpečnosti lidí – jednotlivců a skupin – namísto kvantitativních technických parametrů jako hlavních indikátorů městského rozvoje, se dějí ve stovkách, ba možná tisících měst po celém světě. Ne vždy jsou natolik dominantní jako v Bogotě a v NYC, ale jejich význam a využití se postupně stále rozšiřuje. Z pozice reaktivního diskurzu se v průběhu let působením společenské proměny, rozšiřování společenství a emancipace lidí, kteří tyto trendy již dlouhá léta hlásají a aplikují zdola v malém měřítku, staly diskurzem oficiálním, zásadním katalyzátorem společenských a fyzicko-prostorových změn.

Příklad Bogoty a NYC mimo to dokládá, že je společenský zájem po komplexním spektru změn, které kvalitu života a bezpečnost lidí zvýší. Velká část standardního odporu vůči těmto změnám pramení jednak na straně veřejnosti, příjemce a aktéra změn, z neznalosti představy, že by se nějakých změn k lepšímu mohlo vůbec nějak dosáhnout. Na druhé straně tu je neschopnost lidí, kteří zastávají klíčové funkce oficiálních společensko-politických lídrů, možnost změny nabídnout a reálně ve spolupráci s co nejvíce úrovněmi společnosti podobně jako starostové Bogoty a NYC prosazovat.

Požadované komplexní změny jsou fakticky vždy rozvojem sociálního kapitálu společnosti. V rámci něj může mít „osvícený lídr“ pouze iniciační roli, může změnit dosavadní nastavení systému, ale nikdy nemůže změny prosazovat sám a v celé potřebné míře. I analýza procesů vývoje Bogoty, NYC a šíření myšlenek lidského urbanismu ukazují, že spíše než osvícený lídr je podstatné buď velmi silné působení vnějšího faktoru destabilizace, které vyprovokuje odpovídající reakci, nebo existence a dlouhodobá činnost silné občanské společnosti. Na některé aspekty lídr jednoduše buď nebude mít kapacitu nebo je prostě opomene být by byl sebelepší. Následná kritika těchto dílčích nedostatků může vystavit riziku celý iniciovaný proces změny. Při vědomí nedokonalosti celého procesu je tedy o to víc podstatné co možná nejdřív začít

maximálně distribuovat relevantní informace, aktivizovat společnost do participačního procesu a umožnit co možná největší počáteční zapojení, lidí, kteří se na nově nastoleném procesu chtějí podílet. Ve finále jsou to totiž oni, na kom bude záležet kvalita, výsledky a životaschopnost nového přístupu a změn. Budování dobré a respektované správy a bourání sociálních bariér je podobně jako společenská evoluce nikdy nekončící proces.

V případě, že dlouhodobě selhává aktivizace participačního procesu, sebelepší (nebo klidně špatná) idea „osvíceného lídra“ bude alespoň částí (aktivní) společnosti odmítnuta. Lidé ji nevezmou za svou bude jako nedostatečně otevřená idea vyvolávat odpor i tam, kde by mohla naopak čerpat podporu a bude se tak snižovat šance na její dlouhodobou udržitelnost.

Bogota zvládla v době starostování Mockuse a Penalosy zdárně zahájit obrodný proces v otázce společenských hodnot, reformy policie, v dopravě, ve využití veřejných prostranství. V důsledku nedostatku kapacity a dnešních možností komunikace se nástroje participace při územním rozvoji začaly plně rozvíjet až později. Z toho plynuly i některé oprávněné negativní reakce vůči konkrétním rozvojovým projektům Enrique Penalosy.

NYC za Bloomberga těžil z velmi rozvinuté občanské společnosti, již značně pokleslé intenzity klasické násilné a majetkové trestné činnosti a importu domácí i zahraniční zkušenosti z měst, která se na *urbanismus lidského měřítka* začala přeorientovávat již dřív. Za Bloomberga se podařilo dosáhnout značného posunu v oblasti územního plánování, dopravy, efektivnosti a důvěryhodnosti veřejné správy. Oblasti metod policejní činnosti a sociálních otázek, inkluze, se ukazují jako silně deficitní.

Konečným politickým hodnotitelem úspěchu či neúspěchu konkrétní myšlenky nebo projektu je v demokratické společnosti veřejné mínění dotčených lidí. To, že se názor dotazovaných aktuálně přiklání většinově k nějakému názoru nicméně neznamená, že je ten názor správný nebo nejlepší, pouze, že je to názor momentálně nejpřijatelnější pro většinu – reflexe stavu většinového mínění a jeho hodnot. Tyto hodnoty je v rámci rozvoje sociálního kapitálu nutné kultivovat, vzdělávat a průběžně aktualizovat.

## 10 Závěr

Tato studie měla za cíl zodpovědět otázku do jaké míry představují progresivní trendy inkluzivně-participativního městského rozvoje, postavené na principu organického vnímání města-společnosti, z pohledu lidské bezpečnosti variantu levnější, účinné a dlouhodobé prevence proti násilí ve srovnání se spíše tradiční kontrolní a represivní reakcí pomocí bezpečnostních složek a jsou-li univerzálně aplikovatelné.

Použité příklady průlomové transformace společnosti, fyzického prostoru a bezpečnosti Bogoty za starostů Mockuse a Penalosy spolu s přenastavením rozvojových strategií New York City na základě reflexe globálně se šířícího diskurzu *urbanismu lidského měřítka a lidské bezpečnosti* ve městech za starosty Bloomberga ukazují, že při snaze o zvyšování celkové kvality života a minimalizace bezpečnostních hrozeb, které ohrožují obyvatele měst a města jako celek, je fyzická transformace prostoru za použití lidského měřítka, člověka, jednotlivce, chodce zásadní součástí komplexního evolučního procesu.

Proměna prostředí na základě potřeb lidí, nikoliv maximalizace objemu produkce systému či výkonu technologií, umožňuje pocítit obyvatelům měst kvalitativní změnu k lepšímu přímo na vlastní kůži v rámci každodenního fungování ve veřejném prostoru.

Proces změn je ideální možností pro nastavení participativních procesů ve společnosti, integraci marginalizovaných skupin a snižování existujících sociálních nerovností a z toho plynoucího rizika střetů, alespoň formou sdílení kvalitních veřejných prostranství a veřejných služeb lidmi všech socio-ekonomických skupin.

Investice do veřejných prostranství a veřejných služeb a jejich pokud možno participativního vytváření jsou zároveň projevem zájmu samosprávy o kvalitu života svých obyvatel. Samy o sobě tak podporují kultivaci místního sociálního kapitálu, vitality společnosti. Tímto způsobem mohou posloužit k překlenutí stávající nedůvěry veřejnosti vůči institucím města, státu. To je důležité nejen v zemích se slabým státním aparátem, v post-konfliktních oblastech, ale také ve společnostech sužovaných korupcí ve státní správě.

V kombinaci s reformou bezpečnostních složek směrem k preventivní spíše než reaktivní činnosti a metodám *community policingu* může, jak ukazuje příklad Bogoty, dojít i na zásadní proměnu společenského vnímání bezpečnostních složek. Z aktérů represe a pachatelů institucionálního násilí se příslušníci policie mohou stát pozitivně vnímanou součástí revitalizujících se čtvrtí, partnery pro místní obyvatele.

Aplikace metod *urbanismu lidského měřítka* a optiky *lidské bezpečnosti* je nicméně na místě i tam, kde se jen těžko potká zájem shora s aktivitou zdola. V prostředích se slabou nebo přímo nefunkční státní správou a nedůvěryhodnou nebo nefunkční veřejnou bezpečností je aplikace metod rozvoje sociálního kapitálu a zkvalitňování veřejných prostranství, těch málo komodit, kterou sdílí skutečně všichni, jednou z nemnoha možností okamžitého zlepšení kvality života lidí. Na zásah mezinárodního společenství, na aktivitu státu, či správních složek v mnoha oblastech lidé nemohou čekat. Svě prostředí pro život si nicméně mohou relativně snadno zlepšit prostřednictvím participativních metod zdola sami nebo za přispění nestátních aktérů.

Ve srovnání se zkvalitňováním výkonu činnosti klasických reaktivně-represivních bezpečnostních složek, případně systému justice, jsou změny prostředí pro život mnohem snadněji propadatelné do každodenní zkušenosti jednotlivých lidí. V podmínkách nedůvěry veřejnosti vůči veřejným institucím je nutné začít obnovou kvality života zdola, sebelepšimu záměru svrchu, či institucionálním změnám by nikdo nevěřil.

Města globalizovaného světa 21. století budou hrát stále významnější roli. Dnes jsou nejen domovem pro více jak polovinu obyvatel planety, ale jsou také hlavními zdroji ekonomického a sociálního pokroku, sídly většiny správních organizací, ohnisky organizovaného zločinu či prostředím značné sociální nerovnosti. Města jsou, i přes nižší environmentální náročnost života v nich, také velkým zdrojem skleníkových plynů a znečištění. Městské správy řady měst disponují větší zodpovědností a kapacitami než velká část světových států. I proto mezi sebou začínají vytvářet globální síť, v rámci kterých společně hledají ty nejlepší odpovědi na hrozby a rizika, která se jich týkají. Světová urbanizace rychle postupuje a s ní se tato stávají stále závažnějšími. Na druhé straně řada měst upadá nebo se naopak dostává z útlumu způsobeného například ozbrojeným konfliktem. I zde je třeba dávat pozor na zajištění bezpečného prostředí pro jejich obyvatele. Řada takovýchto měst je na tom i přes všechny problémy stále lépe než okolní venkovské oblasti. Jejich křehký ekosystém je z toho důvodu zatěžován tisíci nově příchozích, kteří zde hledají lepší život.

Právě těmito tématy rozvoje, kvality života a bezpečnosti jednotlivců, interakcemi mezi nimi je schopen se zabývat již dvacet let se vyvíjející koncept *lidské bezpečnosti*. Na rozdíl od bezpečnosti státní dokáže pracovat s nestátními aktéry a hrozbami mnohem širšího spektra. Hrozbou pro jednotlivce a komunity jeho optikou může být i samotný systém, stát. Multidisciplinární přístup lidské bezpečnosti umožňuje vnímat složité



souvislosti organického fungování společnosti a namísto jednoduchých populistických řešení navrhnout řešení na míru vytvořená spolu s lidmi, kteří je budou užívat.

Při použití optiky *lidské bezpečnosti* při analýze existujících problémů měst a jejich obyvatel nicméně hrozí také řada rizik. Asi největším z nich je riziko stigmatizace jednotlivců, či skupin, jimž se bezpečnost snažíme zlepšit. Prevencí proti tomuto riziku je maximální zapojení participujících jednotlivců a komunit zdola. Podobně může dojít i na přílišnou sekuritizaci dosud nesekuritizovaných témat a s ohledem na komerční zájmy bezpečnostně-industriálního komplexu může dojít až na privatizaci řešení hrozeb. Primárním poskytovatelem *lidské bezpečnosti* by přitom měl být veřejný sektor se všemi jeho specifiky. Účelnou protiváhou privatizace je podpora kritických watchdogových organizací. Ty mohou bez vlastního přímého ekonomického zájmu a za relativně nízkou cenu rozkrývat složité klientelistické sítě mezi systémem a soukromým sektorem. Města jsou v řadě otázek omezována státní legislativou s odlišnými zájmy. Podobně ve směru opačném mnohá města ani státy nejsou jako celek schopné a dlouho nebudou samy změny za účelem zvýšení *lidské bezpečnosti* iniciovat.

Pokud již někde k nastartování takovýchto procesů dojde, výhodou je dostatek teoretické a praktické zkušenosti. V oblasti teorie poskytla největší přínos tématu již v roce 1961 americká publicistka se zaměřením na fungování měst a společnosti, Jane Jacobs. Jacobs chápe město jako neustále se vyvíjející proces, při jehož analýze je třeba postupovat induktivně na základě analýzy „neprůměrných“ jevů vybočujících z normálu. Hlavním referenčním rámcem je pro ni městský okrsek-obvod a indikátorem zdravého fungování jeho všestranná rozmanitost. Rizika dynamiky městského růstu a úpadku vidí Jacobs zejména ve vytváření vakua v hraničních zónách, periferiích a na společenském okraji. Jako možné řešení navrhuje Jacobs regenerační proces, jehož základem je obnova veřejného života a bezpečnosti na chodníku. Aby ulice ve velkém městě poskytovala lidem možnost a pocit bezpečného pobytu, musí podle Jacobs splňovat ideálně 3 základní předpoklady:

1. Musí mít jasně vymezenou hranici mezi veřejným a soukromým prostorem
2. Musí mít na ulici „oči“ – domy musí být orientované do ulice, ne pryč od ní
3. Musí mít uživatele venku, na chodníku téměř nepřetržitě, aby zvýšili počet očí a aby dali lidem z domů zajímavý podnět k pozorování ulice

Hlavní zodpovědnost při vytváření těchto kvalit má podle Jacobs jednoznačně veřejný sektor, v jehož primárním zájmu je lidskou bezpečnost a kvalitu života poskytovat.

Praktickou demonstrací těchto regeneračních procesů zaměřených na bezpečnost jednotlivce, chodce ve veřejném prostoru a rozmanitost využití veřejného prostoru je celoživotní práce dánského urbanisty Jana Gehla. Podle Gehla je veřejný zájem obyvatel měst po celém světě shodný především v tom, aby města byla živá, bezpečná, udržitelná a zdravá. K dosahování takových podmínek je potřeba vnímat města ve velmi malém měřítku, z perspektivy chodce. V souladu s Jacobs je i pro Gehla podstatné posílení společenské funkce využití veřejného prostoru ulic a náměstí, důležitá je ale i samotná fyzická kvalita místa potenciálně vhodného k setkávání. Podstatnou roli hraje pro *lidskou bezpečnost* a fungování městského eko-systému také fungování městské mobility lidí. Tam, kde jsou důvody konfliktů hluboce zakořeněné socio-ekonomické problémy podle Gehla kvalita fyzického prostředí není samospásná. Při aplikaci zdola může být dílčím nástrojem k okamžitému alespoň dílčímu zlepšení každodenního života obyvatel a tudíž eventuálnímu obnovení důvěry mezi veřejností a veřejnými institucemi. S ohledem na probíhající globální dynamiku urbanizace zejména v rozvojových zemích klade Gehl důraz na intenzivní zaměření na transfer know-how *urbanismu lidského měřítku a lidské bezpečnosti* právě do těchto zemí. Velká část měst, která tam budou stát během několika desetiletí dosud nestojí a města současná často již teď v otázce *lidské bezpečnosti* velmi zaostávají.

Důkazem, že i v extrémně složitých podmínkách jednoho z nejnebezpečnějších měst na světě, během probíhající občanské války a v prostředí, kde je násilí součástí každodenního života, lze dosáhnout v otázce *lidské bezpečnosti* zásadního posunu je příklad Bogoty. Starosta Mockus zahájil regenerační proces společnosti skrze morální reformu a jasné odsouzení násilí. Sérií nonkonformních komunikačních kampaní a happeningů upoutal pozornost obyvatel Bogoty k myšlence, že násilí není normální a nemělo by se tolerovat. Mockus zahájil rovněž rozsáhlou reformu policie, která se zaměřila na integraci preventivních a *community policingových* metod. Na jedné straně byla pořádána komunitní setkání, kde měli obyvatelé dříve velmi nedůvěřiví vůči městské správě možnost navrhnout, jak by podle nich policie měla fungovat. Na straně druhé byli i na základě tohoto zadání přeškoleni samotní policisté a začaly vznikat lokální uskupení občanských hlídek spolupracujících s nově připraveným policistou.

Enrique Penalosa se během svého mandátu zaměřil na promítnutí hodnotových změn do veřejného prostoru. S ohledem na snižování sociálního vyloučení, zvyšování bezpečnosti veřejné a bezpečnosti v dopravě zahájil sérii veřejných investic, které měly jednak dříve vyloučené zóny napojit, zároveň v nich podpořit také funkční rozmanitost například otevřením veřejných knihoven. Dopravní napojení vyloučených zón se s ohledem na reálné životní podmínky místních obyvatel, finanční možnosti města a budoucí udržitelnost zaměřily prioritně na rozvoj pěší, cyklistické a expresní veřejné autobusové dopravy. Při svých projektech kladla Mockusova administrativa do popředí zájmy často při plánování opomíjených skupin dětí a seniorů, kteří jsou tradičně skupinami nejzranitelnějšími.

Dlouhodobý proces, jenž vyústil v přijetí strategického rozvojového plánu PlaNYC 2030 v New Yorku ukazuje, že principy *lidské bezpečnosti a lidského urbanismu* nemají své místo pouze v zemích třetího světa. Optika sledující sub-státní celky a jednotlivce umožňuje identifikovat potenciál konkrétního zlepšení lidské bezpečnosti ve městech a zemích, které nejsou na domácí půdě ani v situaci ozbrojeného konfliktu ani v procesu post-konfliktní obnovy. Takových měst, kde má *lidská bezpečnost* v lokálním měřítku značné rezervy je přitom na světě drtivá většina. Stěžejní hodnotou PlaNYC 2030, podle kterého se NYC řídí již od roku 2007, je kvalita života, tedy i bezpečnost, obyvatel města a cílem je její zlepšování v podmínkách předpokládaného dlouhodobého růstu městské populace. Podle plánu je třeba i v prostředí New Yorku, zaměřit se na kvalitu a inkluzivnost veřejných pěších prostranství, udržitelnost životního prostředí, dopravního systému města a adaptaci města na probíhající klimatické změny, které si žádají mimo jiné zvyšovat odolnost New Yorku vůči následkům rostoucího rizika stále více pravděpodobných extrémních klimatických jevů.

Průnik myšlenek urbanismu *lidského měřítka a lidské bezpečnosti* během několika desetiletí z pozice nových a značně opozičních alternativ do pozice globálně aplikovaných konceptů dokládá, že se přes nekončící kritiku tyto koncepty skutečně osvědčují v praxi. V neustále se měnícím bezpečnostním prostředí, kde změna shora z iniciativy administrativy, či mezinárodních organizací, může přijít v horizontu let nebo spíše vůbec nikdy je zaměření se na menší, lidské měřítko v prostředí alespoň formálně demokratických států univerzálně aplikovatelným nástrojem, kterým se dají zlepšit podmínky pro každodenní život nejvíce ohrožených lidí.

Minimálně kvůli vyprázdňenosti a neúčinnosti klasických bezpečnostních a rozvojových přístupů v konkrétním prostředí a kontextu, ale také díky praktické schopnosti dosáhnout konkrétních změn k lepšímu nejen v minoritním prostředí ozbrojených konfliktů, by měly být v rychle se urbanizujícím světě *lidsko-bezpečnostní* a *lidsko-urbanistický* přístup mnohem aktivněji aplikované i při plánování činnosti na úrovni státní a mezinárodní. Participativní rozvoj, byť omezený, s konkrétními výsledky je pro zlepšení psycho-sociálního blahobytu a zvýšení bezpečnosti jednotlivých lidí mnohem efektivnější než pouhé (často nekonečné) čekání na systémovou záchranu ze strany komplikovaného a křehkého správního systému shora.

## 11 Summary

The aim of this research paper was to answer the question: to what measure, from the perspective of the *human security* concept, do the progressive participatory-inclusive trends of urban development, built on the principle of organic thinking about city-society, represent a cheaper, efficient and long-term preventive strategies to counter violence and insecurity compared to rather traditional control-repressive reaction using security forces and whether they are universally applicable.

Presented examples of a breakthrough transformation of society, physical environment and security in Bogotá under the mayors Mockus and Penalosa together with the transformation of development strategies of New York City based on the reflection of the globally growing discourse of the *human scale urbanism* and *human security* in cities under mayor Bloomberg both demonstrate that in efforts to increase the comprehensive quality of life and to minimize security threats threatening urban populations and urbanities as a whole, the physical transformation using human scale, a human, an individual, a pedestrian is a key part of the evolutionary process.

The environmental shift based on people's needs, not on the maximizing of the production volume or the technological output, enables citizens to experience a significant qualitative improvement at the level of their everyday life in public spaces.

The process of changes is an ideal opportunity to set up participatory principles in society, to integrate marginalized communities and to decrease existing social inequalities and resulting risks of conflicts at least through the high quality public

spaces and public services sharing by people from all the socio-economic sectors of society.

The investment into public spaces and public services and to their optimally participatory process of creation are in the same way manifestations of the interest of the local administration about the quality of life of its people. This way they contribute on their own to the cultivation of local social capital, to the strengthening of the vitality of local society. They may as well help to bridge the existing barriers of distrust between public and its public institutions. That is highly important not only in the countries with poor public administrative bodies, in post-conflict societies but equally in the societies that are suffering from high levels of corruption in public administration.

Combined with the security sector reform towards more preventive rather than only reactive activities and towards the use of *community policing* methods, this may, as manifested on the case of Bogotá, lead up to groundbreaking positive shift in the social perception of the security forces. From the agents of oppression and perpetrators of institutional violence, at least the community police may turn to be positively regarded part of revitalizing districts, partners for local residents.

The application of the human scale urbanism methods and human security perspective is nevertheless valid even in cities where the bottom-up activity hardly ever meets with top-down activity. In such environments, with poor or simply not-functioning public administration and public security missing public trust or being not-functioning as well, the application of above mentioned methods of social capital building and quality public spaces creation and management, some of the few truly shared values common to everyone, represents one of the limited ways of how to immediately improve the quality of people's life. People simply can not and do not count with the help from international community, their own state or even local administration on many places around the world. However, they may improve their own shared living environment quite significantly using the participatory bottom-up methods of *human scale urbanism* either on their own or with help of other non-state actors.

Compared to the processes leading to the systemic improvement of the traditional reactive-repressive security forces or the justice, the changes improving living environment may much easier penetrate into the everyday experience of common people. Especially in the context of mistrust towards public institutions it is crucial to launch the regeneration of the quality of life bottom-up. For simply, no one would long

time believe to any, no matter how brilliant, intention, project or institutional change coming only from above.

At least for the reason of doubtful effectiveness and emptiness of some aspects of the actual security and development approaches in particular spaces and contexts of nowadays rapidly urbanizing world as well as for the reason of practical capacity of generating real benefits for local people not only in the context of armed conflicts, the principles of *human security* and *human scale urbanism* should be much more actively applied even when planning on the national and international level. Participatory development, no matter how limited always with some real visible outputs, is way better for the improvement of psycho-social well-being of people than mere (and often never ending) waiting for a systemic reparation from the complicated and fragile administrative system from above.

## 12 Použitá literatura

- ABRAHAMSEN, R., D. HUBERT a M. C. WILLIAMS. Guest Editors' Introduction. *Security Dialogue* [online]. 2009-09-30, vol. 40, 4-5, s. 363-372 [cit. 2013-11-12]. DOI: 10.1177/0967010609343301. Dostupné z: <http://sdi.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0967010609343301>.
- ANGOTTI, Tom. Urban Latin America: Violence, Enclaves, and Struggles for Land. *Latin American Perspectives*. 2013-02-08, vol. 40, issue 2, s. 5-20. [cit. 2013-12-04]. DOI: 10.1177/0094582X12466832. Dostupné z: <http://lap.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0094582X12466832>.
- AXWORTHY, Lloyd. Human Security and Global Governance: Putting People First. *Global Governance*. 2001, roč. 7, č. 1, s. 19-23.
- AXWORTHY, Lloyd, Arthur FALLICK a Kelly ROSS. *The Secure City: The World Urban Forum 2006: Vancouver Working Group Discussion Paper*. Vancouver: The Liu Institute for Global Issues, 2005. [cit. 2013-10-20] Dostupné z: [http://www.cscd.gov.bc.ca/lgd/intergov\\_relations/library/wuf\\_the\\_secure\\_city.pdf](http://www.cscd.gov.bc.ca/lgd/intergov_relations/library/wuf_the_secure_city.pdf).
- BODY-GENDROT, Sophie. *The Social Control of Cities?: A Comparative Perspective*. Malden, Mass.: Blackwell Publishers, 2000, xl, 286 p. ISBN 06-312-0521-7. [cit. 2013-12-01] Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/store/10.1002/9780470712757.oth1/asset/oth1.pdf?v=1&t=hpssh9qr&s=358ca1b380f790f20c073d49a3a9a0c4230a9249>.
- BARBARO, Michael. Bloomberg Focuses on Rest (as in Rest of the World) . *New York Times* [online]. 2013 [cit. 2013-12-23]. Dostupné z: [http://www.nytimes.com/2013/12/15/nyregion/bloomberg-focuses-on-rest-as-in-rest-of-world.html?hp&\\_r=0](http://www.nytimes.com/2013/12/15/nyregion/bloomberg-focuses-on-rest-as-in-rest-of-world.html?hp&_r=0).
- BRASH, Julian. *Bloomberg's New York: Class and Governance in the Luxury City*. Athens: University of Georgia Press, c2011, xii, 342 p. Geographies of Justice and Social Transformation, 6. ISBN 08-203-3681-5.
- BRENNAN-GALVIN, Ellen. Crime and Violence in an Urbanizing World. *Journal of International Affairs* [online]. New York: Columbia University, 2002, roč. 56, č. 1, s. 123-145 [cit. 2013-11-29]. Dostupné z: <http://www.thefreelibrary.com/Crime+and+violence+in+an+urbanizing+world.-a094337333>.
- BRICENO-LEON, Roberto a Veronica ZUBILLAGA. Violence and Globalization in Latin America. *Current Sociology* [online]. 2002, vol. 50, issue 1, s. 19-37 [cit. 2013-12-03]. Dostupné z: <http://csi.sagepub.com.ezproxy.is.cuni.cz/content/50/1/19.full.pdf+html>.

- BUSH, Kenneth. *Building Capacity for Peace and Unity: The Role of Local Government in Peacebuilding*. Ottawa, Ont., Canada: Philippines-Canada Local Government Support Program, 2004, 1 CD-ROM. ISBN 09-190-8066-9. [cit. 2013-10-10]. Dostupné z: [http://www.fcm.ca/Documents/tools/International/Building\\_Capacity\\_for\\_Peace\\_and\\_Unity\\_The\\_Role\\_of\\_Local\\_Government\\_in\\_Peacebuilding\\_EN.pdf](http://www.fcm.ca/Documents/tools/International/Building_Capacity_for_Peace_and_Unity_The_Role_of_Local_Government_in_Peacebuilding_EN.pdf).
- CABALLERO, María Cristina. *Academic Turns City into a Social Experiment: Mayor Mockus of Bogotá and his Spectacularly Applied Theory*. in *Harvard University Gazette* [online]. 2004 [cit. 2013-11-16]. Dostupné z: <http://www.news.Harvard.edu/gazette/2004/03.11/01-mockus.html>.
- COAFFEE, Jon, Paul O'HARE a Marian HAWKESWORTH. The Visibility of (In)security: The Aesthetics of Planning Urban Defences Against Terrorism. *Security Dialogue*. 2009, vol. 40, 4-5, s. 878-878. [cit. 2013-11-15]. DOI: [http://dx.doi.org/10.1007/978-3-540-76435-9\\_12372](http://dx.doi.org/10.1007/978-3-540-76435-9_12372).
- COWARD, M. Network-Centric Violence, Critical Infrastructure and the Urbanization of Security. *Security Dialogue*. 2009, vol. 40, 4-5, s. 399-418. [cit. 2013-11-18] DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0967010609342879>.
- DAVIS, Diane E. What Kind of Conflict?: Cities, War and the Failure of Urban Public Security. In: *Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives*. humansecurity-cities.org. Ottawa, Ont.: Humansecurity-cities.org, 2007, s. 18-19. ISBN 9780978261009. [cit. 2013-11-15]. Dostupné z: [http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-8551-2\\_9](http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-8551-2_9).
- DAVIS, Mike. *Planet of Slums*. Paperback ed. New York: Verso, 2007, 228 p. ISBN 18-446-7160-7.
- DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 255 s. ISBN 978-807-3673-857.
- DU PLESSIS, Jean. Forced Evictions: A Threat to Urban Human Security. In: HUMANSECURITY-CITIES.ORG. *Human Security for an Urban Century Local Challenges, Global Perspectives*. Ottawa, Ont.: Humansecurity-cities.org, 2007, s. 38. ISBN 9780978261009. [cit. 2013-11-15]. Dostupné z: [http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-8551-2\\_9](http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-8551-2_9).
- *The Economist*. Bye-Bye, Bloomberg: Pondering the Meaning of New York's Billionaire Mayor. London: Economist Newspaper Ltd., 2013, Nov 2nd. [cit. 2013-12-28]. Dostupné z: <http://www.economist.com/news/united-states/21588855-pondering-meaning-new-yorks-billionaire-mayor-bye-bye-bloomberg?frsc=dg%7Cb>.
- FIERKE, K. *Critical Approaches to international Security*. Cambridge: Polity, 2007, vii, 235 p. ISBN 978-074-5632-933.



- GEHL, Jan. *Cities for People*. Washington: Island Press, c2010, xi, 269 s. ISBN 978-159-7265-744.
- GLAESER, Edward L. *Triumph of the city*. London: Pan Books, 2012, 338 s. ISBN 978-033-0458-078.
- HAMMAR, Amanda. Operation Murambatsvina: The Battle over Urban Space and Security in Zimbabwe. In: *Human Security for an Urban Century Local Challenges, Global Perspectives*. Ottawa, Ont.: Humansecurity-cities.org, 2007, s. 40-41. ISBN 9780978261009. [cit. 2013-11-15] Dostupné z: [http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-8551-2\\_9](http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-8551-2_9).
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.
- HUBERT, Don. An Idea that Works in Practice. *Security Dialogue*. 2004, vol. 35, issue 3, s. 351-352. DOI: 10.1177/096701060403500310. [cit. 2013-11-10]. Dostupné z: <http://sdi.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/096701060403500310>.
- Hynek, Nik. Japanese Human Security: A Conceptual and Institutional Analysis. In: *Ritsumeikan Annual Review of International Studies*, 2008 Vol. 7, pp. 1-20. ISSN 1347-8214.
- Hynek, Nik. The Domopolitics of Japanese Human Security, In: *Security Dialogue*, 2012, Vol. 43, No. 2, pp. 119-137.
- CHANDLER, David. The Human Security Paradox: How Nation States Grew to Love Cosmopolitan Ethics. In: *Globalization, Difference and Human Securities Conference Osaka* [online]. 2008 [cit. 2013-12-03]. Dostupné z: [http://www.davidchandler.org/pdf/papers/Osaka%20conference%20paper%20\(Candler\).pdf](http://www.davidchandler.org/pdf/papers/Osaka%20conference%20paper%20(Candler).pdf).
- CHATTERJEE, Ipsita. Social Conflict and the Neoliberal City: A case of Hindu-Muslim violence in India. *Transactions of the Institute of British Geographers*. 2009, vol. 34, issue 2, s. 143-160. DOI: 10.1111/j.1475-5661.2009.00341.x. [cit. 2013-11-19] Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1475-5661.2009.00341.x>.
- CHEN, David. W a BARBARO, Michael. De Blasio is Elected New York City Mayor in Landslide. *New York Times* [online]. 2013 [cit. 2013-12-05]. [cit. 2013-12-05] Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2013/11/06/nyregion/de-blasio-is-elected-new-york-city-mayor.html>.
- JACOBSONOVÁ, Jane. *Smrt a život amerických velkoměst*. 1. vyd. Překlad Jana Solperová. Praha: Odeon, 1975, 281 s. ISBN 978-80-905064-4-2.
- JUTERSONKE, O., R. MUGGAH a D. RODGERS. Gangs, Urban Violence, and Security Interventions in Central America. *Security Dialogue*. 2009-09-30,

vol. 40, 4-5, s. 373-397. DOI: 10.1177/0967010609343298. [cit. 2013-10-10]  
Dostupné z: <http://sdi.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0967010609343298>.

- KNIP, P. Local Governments Work Together to Build Peace in the Middle East. In: HUMANSECURITY-CITIES.ORG. *Human Security for an Urban Century Local Challenges, Global Perspectives*. Ottawa, Ont.: humansecurity-cities.org, 2007, s. 104-105. ISBN 9780978261009. [cit. 2013-12-11] Dostupné z: [http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-8551-2\\_9](http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-8551-2_9).
- KRAUSE, Keith. *Towards a Pratical Human Security Agenda*. Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), 2007. ISBN 978-929-2220-716.
- LEMANSKI, Charlotte. Everyday Human (In)Security: Rescaling for the Southern City. *Security Dialogue*. 2012-02-15, vol. 43, issue 1, s. 61-78. [cit. 2013-12-20] DOI: 10.1177/0967010611430435. Dostupné z: <http://sdi.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0967010611430435>.
- LEANING, J. Psychosocial Well-Being over Time. *Security Dialogue*. 2004-09-01, vol. 35, issue 3, s. 354-355. DOI: 10.1177/096701060403500313. [cit. 2013-11-09]. Dostupné z: <http://sdi.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/096701060403500313>.
- LEWIS, Dan. Why Do Cities Matter on Global Stage?. In: HUMANSECURITY-CITIES.ORG. a HUMANSECURITY-CITIES.ORG. *Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives*. Ottawa, Ont.: humansecurity-cities.org, 2007, s. 22. ISBN 9780978261009. [cit. 2013-12-11] Dostupné z: [http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-8551-2\\_9](http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-8551-2_9).
- LIGHT, Jennifer S. Urban security from Warfare to Welfare. *International Journal of Urban and Regional Research*. 2002, vol. 26, issue 3, s. 607-613. DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/1468-2427.00403>. [cit. 2013-12-16] Dostupné z: [http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/sites/developpement/shared/developpement/mdev/soutienauxcours0809/milbert\\_villes/Light%20Jennifer\\_02.pdf](http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/sites/developpement/shared/developpement/mdev/soutienauxcours0809/milbert_villes/Light%20Jennifer_02.pdf).
- MARTIN, Mary. Back to the „Future“ of Human Security. In: *openDemocracy* [online]. 2004 [cit. 2013-11-28]. Dostupné z: <http://www.opendemocracy.net/mary-martin/back-to-future-for-‘human-security’>.
- MERRY, Sally Engle a Jayne MOONEY. Spatial Governmentality and the New Urban Social Order: Controlling Gender Violence through Law. *American Anthropologist*. 2001, vol. 103, issue 1, s. 16-29. [cit. 2013-11-11] DOI: <http://dx.doi.org/10.1057/9780230597396>.
- MONCADA, Eduardo. Toward Democratic Policing in Colombia? Institutional Accountability through Lateral Reform. *Comparative Politics*. 2009, vol. 41,

issue 4, s. 431-449. DOI:  
<http://dx.doi.org/10.5129/001041509x12911362972511>. [cit. 2013-10-11]  
 Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/40599217>.

- MONTEZUMA, Ricardo. The Transformation of Bogota, Colombia, 1995-2000: Investing in Citizenship and Urban Mobility. *Global Urban Development*. 2005, roč. 1, č. 1. [cit. 2013-10-13] Dostupné z: <http://www.globalurban.org/Issue1PIMag05/Montezuma%20PDF.pdf>.
- MOSER, Caroline O N. Urban Violence and Insecurity: An Introductory Roadmap. *Environment and Urbanization*. 2004, vol. 16, issue 2, s. 3-16. DOI: <http://dx.doi.org/10.1630/0956247042309847>. [cit. 2013-10-13] Dostupné z: <http://www.urbantippingpoint.org/documents/UTP%20workshop%20Manchester%20November%202010%20-%20supporting%20documents/Background%20Reading/Moser%20-%20urban%20violence%20roadmap.pdf>.
- MOSER, Caroline O.N. a Cathy MCILWAINE. Latin American Urban Violence as a Development Concern: Towards a Framework for Violence Reduction. *World Development*. 2006, vol. 34, issue 1, s. 89-112. DOI: 10.1016/j.worlddev.2005.07.012. [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0305750X05001853>.
- MOSER, Caroline a Rodgers DENIS. Change, Violence and Insecurity in Non-Conflict Situations. *LSE Overseas Development Institute Working Paper*. 2005, č. 245. [cit. 2013-11-11] Dostupné z: <http://www.brookings.edu/views/papers/200503moser.pdf>.
- MUGGAH, Robert, RESTREPO, Jorge, KRAUSE, Keith and SPAGAT Michael. Colombia's Chimaera: Reflections on Human Security and Armed Violence. In: *Human Security Bulletin*. Vancouver: Canadian Consortium on Human Security, Nov/Dec 2005, s. 8-12. [cit. 2013-11-15]. Dostupné z: <http://humansecurity.moonfruit.com/#/bulletin-archive/4527372957>.
- ORCHARD, Phil. The Urban Displaced: Internally Displaced Persons and Refugees in Cities. In: *Human Security for an Urban Century Local Challenges, Global Perspectives*. Ottawa, Ont.: Humansecurity-cities.org, 2007, s. 54-55. ISBN 9780978261009. [cit. 2013-12-11]. Dostupné z: [http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-8551-2\\_9](http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-8551-2_9).
- QUESADA, Charo. Why the Residents of Bogotá Have Come to Love Their Police Force, After Years of Suspicion and Resentment. In: *Inter-American Development Bank* [online]. 2004 [cit. 2013-11-28]. Dostupné z: <http://www.iadb.org/idbamerica/index.cfm?thisid=2817>.
- ROCHLIN, J. Colombia's New Left and the Challenges of Security. *Latin American Perspectives*. 2012, vol. 39, issue 1, s. 10-27. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0094582x11423228>.

- ROMERO, Simon. A Maverick Upends Colombian Politics. *New York Times* [online]. 2010 [cit. 2013-12-05]. Dostupné z: [http://www.nytimes.com/2010/05/08/world/americas/08colombia.html?\\_r=2&](http://www.nytimes.com/2010/05/08/world/americas/08colombia.html?_r=2&).
- SCHMIDT, Rachel. The City as a Refuge and a Threat: Negotiating Gender and Violence in Bogotá, Colombia. In: *Human Security Bulletin Vol. 4, Iss. 3*. Vancouver: Canadian Consortium on Human Security, 2006, s. 31-33. [cit. 2013-11-17] Dostupné z: <http://humansecurity.moonfruit.com/#/bulletin-archive/4527372957>.
- THAKUR, R. A Political Worldview. *Security Dialogue*. 2004, vol. 35, issue 3, s. 347-348. [cit. 2013-10-10] DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/096701060403500307>.
- TOUŠEK, Ladislav. Sociální vyloučení a prostorová segregace. *CAAT: Přehledové studie*. 2007, č. 11, s. 1-19.
- TRŠOVÁ, Andrea. *Giulianiho politika nulové tolerance a její účinnost*. Praha, 2011. Bakalářská. FSV UK. Vedoucí práce Kryštof Kozák.
- UNDP (UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM). *Human Development Report 1994: New Dimensions of Human Security*. 1994. vyd. New York: Oxford University Press for the United Nations Development Programme (UNDP), 1994, s. 22-46. ISBN 0-19-509170-1.
- UN-HABITAT. *The State of the World's Cities Report 2006/2007: The Millenium Development Goals and Urban Sustainability : 30 Years of Shaping the Habitat Agenda*. London: Earthscan, 2006. ISBN 92-113-1811-4. [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: <http://www.unhabitat.org/pmss/listitemdetails.aspx?publicationID=2101>.
- UN-HABITAT. *Enhancing Urban Safety and Security: Global Report on Human Settlements 2007*. Sterling, VA: Earthscan, 2007, xxxii, 448 p. ISBN 18-440-7479-X. [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: <http://www.unhabitat.org/downloads/docs/GRHS.2007.0.pdf>.
- UN-HABITAT. *State of the World's Cities 2012-2013: Prosperity of Cities*. S.l.: Routledge, 2013. ISBN 978-921-1324-945. [cit. 2013-11-05] Dostupné z: <http://www.unhabitat.org/pmss/listItemDetails.aspx?publicationID=3387>.
- VALENZUELA AGUILERA, A. Urban Surges: Power, Territory, and the Social Control of Space in Latin America. *Latin American Perspectives*. 2013-02-08, vol. 40, issue 2, s. 21-34. DOI: 10.1177/0094582X12466834. Dostupné z: <http://lap.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0094582X12466834>.
- VAN BRABANT, Kenneth. Human Insecurity in Six Post-Conflict Cities. In: *Human Security for an Urban Century Local Challenges, Global Perspectives*. Ottawa, Ont.: Humansecurity-cities.org, 2007, s. 20-21. ISBN 9780978261009. [cit. 2013-12-11]. Dostupné z: [http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-8551-2\\_9](http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-8551-2_9).

- VITERITTI, J. P. Is New York Forsaking the Poor?. *Urban Affairs Review*. 2010-05-25, vol. 45, issue 5, s. 693-704. DOI: 10.1177/1078087410362045. Dostupné z: <http://uar.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1078087410362045>.
- WESSEL, Terje. Does Diversity in Urban Space Enhance Intergroup Contact and Tolerance?. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*. 2009, vol. 91, issue 1, s. 5-17. DOI: 10.1111/j.1468-0467.2009.00303.x. [cit. 2013-12-10]. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1468-0467.2009.00303.x>.
- ZEIDERMAN, AUSTIN. Living Dangerously: Biopolitics and Urban Citizenship in Bogotá, Colombia. *American Ethnologist*. 2013, vol. 40, issue 1, s. 71-87. DOI: 10.1111/amet.12006. [cit. 2013-11-11] Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/amet.12006>.

### ***Další zdroje:***

- BARBER, Benjamin R. *If Mayors Ruled the World: Dysfunctional Nations, Rising Cities*. New Haven: Yale University Press, 2013, pages cm. ISBN 978-030-0164-671. [cit. 2013-10-11] Dostupné z: [http://www.ted.com/talks/benjamin\\_barber\\_why\\_mayors\\_should\\_rule\\_the\\_world.html](http://www.ted.com/talks/benjamin_barber_why_mayors_should_rule_the_world.html).
- C40 CITES. *C40 Cites: Climate Leadership Group*, [online]. 2005 [cit. 2013-12-01]. [cit. 2013-11-08] Dostupné z: <http://www.c40.org/>.
- DALSGAARD, Andreas. *Cities on Speed: Bogota Change*. 2009. [cit. 2013-10-06] Dostupné z: <http://vimeo.com/25521307>.
- NYC DCP (DEPARTMENT OF CITY PLANNING). *PlaNYC 2030*. 2011. vyd. New York City: Department of City Planning, 2011. [cit. 2013-09-14] Dostupné z: <http://www.nyc.gov/html/planyc2030/html/home/home.shtml>.
- EFUS (*European Forum on Urban Security*) [online]. 2013 [cit. 2013-10-29]. Dostupné z: <http://efus.eu/en/>.
- EFUS (EUROPEAN FORUM ON URBAN SECURITY). *The Saragossa Manifesto on "Security, Democracy and Cities"*. 2006. [cit. 2013-10-29] Dostupné z: [http://zaragoza2006.fesu.org/rubrique.php?id\\_rubrique=197&lang=en](http://zaragoza2006.fesu.org/rubrique.php?id_rubrique=197&lang=en).
- EFUS (EVROPSKÉ FÓRUM MĚSTSKÉ BEZPEČNOSTI). Manifest z Aubervilliers a Saint-Denis: "Bezpečnost, demokracie a města". 2012. [cit. 2013-10-29] Dostupné z: <http://efus.eu/wp-content/blogs.dir/10/files/2013/06/Manifeste-CZ-WEB.pdf>.

- *Freedom From Fear in Urban Spaces: Discussion Paper*. Ottawa: Human Security Research and Outreach Program, Foreign Affairs Canada, 2006. [cit. 2013-12-18] Dostupné z: [http://hscities.xplorex.com/sites/hscities/files/Freedom\\_From\\_Fear\\_in\\_Urban\\_Spaces\\_Discussion\\_Paper\\_English.pdf](http://hscities.xplorex.com/sites/hscities/files/Freedom_From_Fear_in_Urban_Spaces_Discussion_Paper_English.pdf).
- GABAL, Ivan. Metropolitní ozvučná deska 2.4. In: *Metropolitní ozvučná deska* [online]. 2013 [cit. 2013-12-30]. [cit. 2013-12-24] Dostupné z: <http://ozvucnadeska.cz/clanek/49/metropolitni-ozvucna-deska-2-4>.
- GEHL ARCHITECTS. Muscat – Strategic Planning and Public Space Design. In: *Gehl Architects* [online]. 2013 [cit. 2013-12-24]. Dostupné z: [http://www.gehlarchitects.dk/files/projects/100510\\_Muscat\\_LJL\\_ENG.pdf](http://www.gehlarchitects.dk/files/projects/100510_Muscat_LJL_ENG.pdf).
- *Human Security for an Urban Century: Local Challenges, Global Perspectives*. Ottawa, Ont.: humansecurity-cities.org, 2007. ISBN 978-097-8261-009. [cit. 2013-10-17] Dostupné z: [http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-8551-2\\_9](http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-8551-2_9).
- Internally Displaced People Figures. UN HCR. *The UN Refugee Agency* [online]. 2013 [cit. 2013-12-03]. Dostupné z: <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c23.html>.
- IPR (INSTITUT PLÁNOVÁNÍ A ROZHOVJE HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY). *Praha otevřela inspirativní dialog s Vídní, 2013*, [cit. 2013-12-05] <http://www.iprpraha.cz/cs/clanek/678/praha-otevrela-inspirativni-dialog-s-vidni>.
- KOTKIN, Joel. Megacities And The Density Delusion: Why More People Doesn't Equal More Wealth. In: *Forbes* [online]. 2013 [cit. 2013-11-29]. Dostupné z: <http://www.forbes.com/sites/joelkotkin/2013/04/16/megacities-and-the-density-delusion>.
- List of Metropolitan Areas by Intentional Homicide. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-12-04]. Dostupné z: [http://en.wikipedia.org/wiki/List\\_of\\_metropolitan\\_areas\\_by\\_intentional\\_homicide](http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_metropolitan_areas_by_intentional_homicide).
- MAIER, Karel. Tři možné podoby rozvoje měst. *IHNed.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-12-05]. Dostupné z: <http://tech.ihned.cz/hnfuture/c1-61208770-tri-mozne-podoby-rozvoje-mest>.
- PENALOSA, Enrique. RESITE. *ReSITE Conference Keynote Speech*. Prague, 2013. [cit. 2013-10-11] Dostupné z: <http://vimeo.com/72966916>
- PPS (PROJECT FOR PUBLIC SPACES). *Project for Public Spaces* [online]. 2013 [cit. 2013-12-04]. Dostupné z: <http://www.pps.org>.

- SADIK-KHAN, Janette. RESITE. New York's Sustainable Streets at reSITE Conference, Prague, 2012. [cit. 2013-10-11] Dostupné z: <http://vimeo.com/43595493>.
- SPECK, Jeff. *Walkable City: How Downtown can Save America, One Step at a Time*. 1st ed. New York: Farrar, Straus and Giroux, c2012, 312 p. ISBN 978-037-4285-814. Dostupné z: [http://www.ted.com/talks/jeff\\_speck\\_the\\_walkable\\_city.html](http://www.ted.com/talks/jeff_speck_the_walkable_city.html).
- STREETFILMS. *Ciclovía, Bogota*. 2007. [cit. 2013-10-10] Dostupné z: <http://www.streetfilms.org/ciclovía/>.
- UN HABITAT. *Safer Cities* [online]. 1996 [cit. 2013-12-08]. Dostupné z: <http://www.unhabitat.org/categories.asp?catid=375>.
- UNITED STATES CENSUS BUREAU. *New York City Quick Facts* [online]. 2013 [cit. 2013-12-20]. Dostupné z: <http://quickfacts.census.gov/qfd/states/36/3651000.html>.
- WASHBURN, Alexandros. In Public: Urban Designing NYC at Universtiy of Michigan, Ann Arbor, 2012. [cit. 2013-10-16] Dostupné z: <http://vimeo.com/36087486#at=0>.
- WHO. *Global Status Report on Road Safety 2013: Supporting a Decade of Action*. Ženeva: WHO Press, 2013, ix, 303 pages. ISBN 92-415-6456-3. [cit. 2013-09-12] Dostupné z: [http://www.who.int/violence\\_injury\\_prevention/road\\_safety\\_status/2013/report/en/index.html](http://www.who.int/violence_injury_prevention/road_safety_status/2013/report/en/index.html).
- World Mayors Commit to Make Cities Crime and Violence Free. In: *UNHABITAT.org* [online]. 2013 [cit. 2013-12-08]. Dostupné z: <http://www.unhabitat.org/content.asp?cid=11963&catid=375&typeid=6&subMenuId=0>.